

50

APRIL | MEI | JUNI 2014

www.vriendeniff.be
info@vriendeniff.bePostadres VIFF
Kenniscentrum IFFM
Sint-Maartensplein 3,
B-8900 Ieper
057 / 23 94 50**Redactie**Patrick Bracke, Gilbert Ossieur, Freddy Rottey,
Johan Van Duyse**Verantw. uitgever**Gilbert Ossieur, gilbert.ossieur@skynet.be
Wieljtje 11, 8900 Ieper**Bijdragen**

Rika Billiau, rika.billiau@telenet.be | Philip Bolle, philip.bolle@telenet.be | Patrick Boone, patrick.boone@telenet.be | Geert Bourgeois | Patrick Bracke, patrick.bracke@gmail.com | Jan Breyne, janbreyne@telenet.be | Paul Breyne, paul.breyne@warveterans.be | Piet Chielens, piet.chielens@ieper.be | Lieve D'haene, fc570022@skynet.be | Christian De Coninck, cdc1731@outlook.com | Linda De Geest, linda.de.geest@telenet.be | Luc De Munck, luc_de_munck@hotmail.com | Emiel Debaillie, emiel.debaillie@telenet.be | Marcel Deblauwe, marcel.deblauwe@telenet.be | Guido Decorte | Lieven Dehandschutter, lieven.dehandschutter@skynet.be | Marc Dejonckheere, marc2.dejonckheere@telenet.be | Ludwigh Devlieghere, ludwigh.devlieghere@pandora.be | Jan Dumez | Johan Geeraert, jgp@hotmail.be | Peter Gilbert, pig80@hotmail.com | Jos Havermans, havermans6@home.nl | Filip Jonckheere, filip.jonckheere@pandora.be | Geert Koevoets, geertkoevoets@planet.nl | Fleur Lamée, f.m.lamee@gmail.com | Toine Lamers, toinelamers@villagladiaola.nl | Bob Lawson, bob@boblawsom.co.uk | Eddy Lesage, info@paulsplace.be | Frans Lignel, f.lignel@telenet.be | Johan Martin, Johan.Martin@westtoer.be | Johan Mayeur, johan.mayeur@skynet.be | Gilbert Ossieur, gilbert.ossieur@skynet.be | Peter Peene, peene.peter@skynet.be | Karel Platteau, karelplatteau@hotmail.com | Freddy Rottey, frottey@yahoo.com | Mieke Sampers, miekesampers@ziggo.nl | Arne Schaubroeck, arne.schaubroeck@gmail.com | Geoff Simmons, rbsimmons182@gmail.com | Femke Soetaert, soetaert.femke@gmail.com | Geert Spillebeen, geert.spillebeen@euronet.be | Chris Spriet, cspriet@gmail.com | Lieven Stubbe, lieven.stubbe@ieper.be | Jan Theuninck, jan.theuninck@belgacom.net | Jan van Berkum, janvanberkum@hotmail.com | Johan Van Duyse, johan.vanduyse@hotmail.com | Marcel van Heijkop, mvanheijkop@zonnet.nl | Marcel Van Hooreweder, marcel.vanhooreweder@telenet.be | André Van Nieuwerkerke, andre.vannieuwerkerke@hotmail.com | Katrien Vandepitte, ka_vandepitte@telenet.be | David Vandermeulen, mrv@skynet.be | Pol Vanhove, pol.vanhove@gmail.com | Philip Vanoutrive, philip.vanoutrive@telenet.be | Roger V. Verbeke, kenniscentrum@ieper.be | Jef Verschoore, Schepen.Verschoore@ieper.be | Silvio Zenere, via.kenniscentrum@ieper.be

Vorm B.A.D

Auteurs zijn verantwoordelijk voor hun tekst. Voor gehele of gedeeltelijke overname is toestemming van de auteur vereist. **Deadline voor volgende aflevering: 15 mei 2014.** Mail uw bijdrage naar flash@vriendeniff.be.

www.facebook.com/VriendenFriendsIFF
 twitter.com/VIFF_IFFM_Ieper

Beste Vrienden van het In Flanders Fields Museum VIFF,

5 februari 2002.

De tweede verdieping van café 'Het Klein Stadhuis.'

In de schaduw van de eeuwenoude Lakenhallen zitten 18 man rond de tafel.

Een geheim genootschap dat een of ander complot smeedt?

Neen!

We maken de geboorte van 'De Vrienden van het in Flanders Fields Museum' mee.

Doel: de werking van het In Flanders Fields Museum ondersteunen door activiteiten te organiseren en publicaties te verzorgen.

In dit adagio kan iedereen zich vinden. Nu nog de concrete uitwerking.

Onze Vlaamse genen zorgen voor een pragmatische aanpak. Concreet betekent dit: een creatief dagelijks bestuur dat voor de werking instaat. Witte Raven dienen zich aan!

De muze is weldadig: ideeën en activiteiten rollen van de band

Eén van de pijlers wordt een tijdschrift. Viermaal per jaar zorgt de VIFFflash voor de communicatie met de nog te werven leden. Het eerste nummer verschijnt al in april 2002. Meteen nodigt het bestuur de lezers uit voor een uitstap naar een tentoonstelling in het Nederlandse Delft: 'Muziek, Oorlog en Vrede.'

Twaalf jaar later zijn we uitgegroeid tot een heuse VZW met een 570 leden en is de VIFFflash aan zijn 50ste editie toe.

De respons op onze oproep om voor deze editie een bijdrage te leveren is onverwacht groot. Opvallend is de diversiteit aan artikelen en de verschillende benadering van de vele thema's. Als bloemlezing vormt het een beeld van die heterogene brede schare aan Vrienden van het In Flanders Fields Museum met een gemeenschappelijke interesse en doel: 'De Grote Oorlog' een blijvende plaats te geven als universeel voorbeeld van gruwel als gevolg van het falen van de internationale diplomatie. Als een tsunami overspoelde hij machtige imperiums en gekoesterd erfgoed. De megagolf kostte miljoenen onschuldige mensenlevens.

Zelfs de vrede achteraf was besmet met kiemen voor een nog grotere zelfdestructie

De VIFFflash is uitgegroeid tot een ledenblad van en voor de leden, met dank aan het redactieteam Patrick Bracke, Johan Van Duyse en Freddy Rottey die zich al die jaren onverdroten inzetten om telkens een kwaliteitsvolle editie af te leveren. Dank ook aan Manu Veracx van B.A.D voor de steeds mooi ogende lay-out.

Lees deze editie niet te gulzig in één keer uit, maar hou ze bij de hand en geniet vele keren. Een VIFFflash lees je immers met verstand.

Beste VIFF-vriend: waarom aarzel je om jouw inspirerende bijdrage te leveren? Meteen willen we ook allen die wel regelmatig schrijven van harte danken.

Veel leesplezier.

Gilbert Ossieur

50/02

Ir. Jef Verschoore

Voorzitter IFFM
Eerste schepen Stad Ieper,
schepen voor musea, erfgoed en toerisme
Provincieraadslid, ondervoorzitter Westtoer ap

Beste Vrienden van het In Flanders Fields Museum,

Mag ik jullie eerst en vooral feliciteren met deze 50ste VIFFflash, een jubileumeditie met een gouden kroontje. En dat kroontje verdienen jullie vast en zeker. Daarbij denk ik eerst en vooral aan jullie enthousiaste en geëngageerde ondersteuning op velerlei manieren van de werking en van de activiteiten van ons In Flanders Fields Museum. Wij waarderen dit ten zeerste want ze komt onze museumwerking zéér van pas. Jullie zijn een onlosmakelijk deel van de werking van ons museum geworden.

Daarenboven voorzien jullie een hele rits eigen activiteiten, steeds goed georganiseerd en telkens zeer interessant, voor mensen als wij allemaal, die deze zelfde passie delen. De georganiseerde slagveldreizen zijn dan weer pareltjes, pareltjes die jullie gouden kroontje veel glans en luister geven. Vele deelnemers vertelden mij enthousiast en bevlogen over de voorgaande edities. Zelf hoop ik ooit ook eens de tijd te vinden om zo een slagveldreis mee te maken. Nu valt ze echter steeds te vroeg in september.

Deze 50ste VIFFflash valt samen met het begin van het eerste grote herdenkingsjaar van die Eerste Wereldoorlog, ook wel 'de Grote Oorlog' genoemd. Het was het eerste internationale conflict op wereldschaal. Miljoenen soldaten en burgers uit niet minder dan 65 landen lieten er het leven, het exacte cijfer zullen we wellicht nooit weten (15 miljoen burgers en soldaten). In ons land alleen al vielen er 600.000 doden. 'Flanders Fields' is wereldwijd een synoniem geworden voor ongekend menselijk lijden en materiële vernieling. De Lakenhalle waarin het museum is gevestigd is de stenen getuige van die ongebreidelde vernielingskracht enerzijds en anderzijds van de vaste wil om na de oorlog het leven te hervatten en de stad hoopvol weer op te bouwen, hopen op en werkend aan een betere toekomst.

Op de trappen die leiden naar de eerste verdieping van ons stadhuis, dicht bij mijn bureau staat een standbeeld dat de titel draagt: 'Hoop is een klein meisje'. Vandaag zou ik de betekenis van deze titel willen uitbreiden door te stellen: Hoop is de man en de vrouw die met zijn/haar naasten wil praten, zelfs al komt die naaste uit een ander land, heeft hij/zij een andere huidskleur, gelooft hij/zij in een andere god of spreekt hij/zij een andere taal. De vele honderden leden van de VIFF zijn dergelijke mannen en vrouwen die hun steentje bijdragen in het zoeken, het bekend maken en het doen inzien van de mechanismen van oorlog en vrede en dit vanuit meerdere invalshoeken, klemtonen, uitspraken, luisterend naar elkaars gevoeligheden.

De VIFFflash en de vele andere activiteiten die jullie georganiseerd hebben en nog zullen organiseren begrijp ik als een vorm van

een belofte. Een belofte aan diegenen die hun leven gelaten hebben opdat wij nooit meer moeten meemaken wat zij hebben doorstaan. Jullie engagement, jullie werking en wat ze voortbrengt, jullie boodschap van vrede en verdraagzaamheid. Hierdoor is het leven van de vele mannen en vrouwen op wiens verhaal jullie zich bij diverse gelegenheden focussen, niet voor niets geweest. Dát is de inzet van ons In Flanders Fields museum en dat is ook jullie inzet, jullie de Vrienden van het Museum.

Vrienden, laten we de toekomst dan ook verder geëngageerd en vol vertrouwen tegemoet zien. Dank voor jullie mooie vriendschap. Aan allen Vrede en alle goeds.

Paul Breyne

Commissaris-Generaal WO I
Ere-Voorzitter VIFF

Uiteraard ben ik persoonlijk bijzonder fier op het IFF-museum. Toen ik als burgemeester (na een voor mij vrij verrassende ervaring op een wereldbijeenkomst van 'verwoeste steden') de eerste aanzetten en opdrachten gaf, de eerste contacten en contracten afsloot, de financiëring in orde bracht, ... (dit alles in opperbeste tandem met Frans Lignel) dan vermoedde ik nog niet welke overweldigende indruk het museum vanaf de opening in 1998 zou nalaten bij de talrijke bezoekers.

Nu stel ik vast dat bijv. de ambassadeurs van de landen die bij WO I betrokken waren, bij hun aankomst reeds de faam van IFF kennen en telkens gehaast zijn om het te bezoeken.

De reden voor dat succes lijkt mij vooral te zijn: ons museum geeft niet alleen informatie over militaire en diplomatieke evenementen, het legt ook en vooral de focus op de mens in de oorlog: de soldaat aan het front, de vluchteling, de gedeporteerde, de verpleegster in de veldhospitaal, de verwanten thuis, enz.

Het museum versterkt de vaststelling dat een oorlog een gebeuren is 'waar mensen die mekaar niet kennen, mekaar doden in naam van mensen die mekaar wel kennen maar mekaar niet zullen doden'.

Hoe complex de 1e Wereldoorlog was in zijn ontstaan en zijn ontwikkeling, men kan er niet om heen dat miljoenen gezinnen getroffen werden door het verlies van een ouder, een zoon, een geliefde, ... En uiteindelijk verlaat men het museum met de bedenking dat oorlog geen fataliteit is, dat er stappen kunnen gezet worden ter bevordering van wat vrede genoemd wordt, dat vrede een gevolg is van correcte verhoudingen tussen landen en tussen mensen, van meer sociale rechtvaardigheid, van respect voor mensenrechten, enz. De bezoeker hierover doen nadenken is voor mij de grootste verdienste van het IFF-museum.

Geert Bourgeois

Viceminister-president
en Vlaams minister van Bestuurszaken,
Binnenlands Bestuur, Inburgering,
Toerisme en Vlaamse Rand

De gekerfde wandelstok die Richard Wybouw uit Middelkerke op 14 oktober 1914 meenam toen hij met zijn gezin op de vlucht sloeg voor de oorlog naar het Franse Wimille, ligt in het In Flanders Fields Museum in Ieper. Het is één van de vele, stille getuigen van de Eerste Wereldoorlog. Levende getuigen van de Grote Oorlog zijn er niet meer sinds het overlijden drie jaar geleden van de laatste Britse oorlogsveteraan Claude Stanley Choules. Hij was - zoals hij zelf schreef - 'de Last of the Last.' Daarmee brak de ketting der levende herinneringen aan de Grote Oorlog. De Grote Oorlog leeft echter voort in de talloze voorwerpen en vele verhalen die soldaten en hulpverleners ons hebben nagelaten, in de grote en kleine vertellingen van onze voorouders, in brieven, in dagboeken zoals dat van pastoor Achiel Van Wallegem dat ook in het In Flanders Fields Museum wordt bewaard. De Grote Oorlog leeft ook voort in de militaire begraafplaatsen, in de monumenten, in de musea, in loopgraven, in bunkers en in de vele andere oorlogsrelicten. De meeste van deze musea, monumenten, begraafplaatsen zijn intussen opgeknapt. Vlaanderen investeert in 44 projecten 15 miljoen euro.

Vijf ervan - de zogenaamde strategische projecten - liggen in de Westhoek. Een ervan is het vernieuwde In Flanders Fields Museum, dat we als eerste in juni 2012 mochten openen. Het museum brengt het historische verhaal van oorlog, met de mens als uitgangspunt en het landschap als achtergrond, ingebed in een internationale context, en als drager van een universele en actuele vredesboodschap. Het museum doet dat met veel succes, zo blijkt uit het stijgend aantal bezoekers. In 2013 was het museum de sterkste groeier met 294.579 bezoekers of zo maar eventjes 60% meer in vergelijking met de 187.332 bezoekers in 2012.

De vier andere strategische projecten bevinden zich in Poperinge, Zonnebeke, Nieuwpoort en Diksmuide. Het bezoekerscentrum van Poperinge belicht vooral het medische aspect van de oorlog. Zonnebeke en Nieuwpoort brengen het militaire aspect van de oorlog in beeld. Het Museum aan de IJzer in Diksmuide zoomt in op het Belgisch-Duitse front en laat vooral de kleine mens in de 'Grote Oorlog' zien.

Met de vijf strategische projecten willen we deze sites en het erfgoed van de Eerste Wereldoorlog in de Westhoek in stand houden en opwaarderen om ze nóg beter toegankelijk te maken en te ontsluiten voor binnenlandse en buitenlandse bezoekers. Van de komende herdenkingsperiode maken wij ook gebruik om het onroerend erfgoed van de Eerste Wereldoorlog voort te inventariseren en duurzaam te verankeren. Het is onze ambitie om - samen met Wallonië en Frankrijk - de belangrijkste relicten als Unesco Werelderfgoed te laten erkennen.

De 39 andere projecten die, ook wegens hun bovenlokaal belang, op een subsidie kunnen rekenen, zijn niet tot de Westhoek beperkt, maar over heel Vlaanderen verspreid.

De vele initiatieven hadden en hebben maar een kans op slagen door een gedegen voorbereiding en een voorbeeldige samenwerking tussen de betrokken gemeente- en stadsbesturen, de provincies en de vele vrijwilligers en gedreven ondernemers uit zowel de profit- als de non-profitsector.

Als coördinator van '100 jaar Grote Oorlog' in Vlaanderen en als minister van Toerisme verheugt het mij ten zeerste dat aan de vooravond van de herdenkingsperiode heel wat WOI-sites en musea al een grote toeloop kennen. Vlaanderen investeert voor de herdenking van 100 jaar Wereldoorlog I niet alleen in 'stenen'; in musea, in monumenten, in bezoekerscentra, in begraafplaatsen, in autoroutes,... Vlaanderen investeert ook in verdieping en beleving. Met de dubbeltentoonstelling 'Oorlog en trauma' in Ieper over 'soldaten en ambulances' en in Gent over 'soldaten en psychiaters' hebben we eind vorig jaar het startschot gegeven van een hele reeks tentoonstellingen en evenementen die vanaf dit jaar op volle toeren zullen draaien. Met deze tentoonstelling versterken het In Flanders Fields Museum en Ieper hun positie als toonaangevend herinneringsoord en belangrijke bestemming van front- en herdenkingstoerisme. De dubbeltentoonstelling, die tot eind juni loopt, vormt een onderdeel van het impulsprogramma evenementen, waarvoor al 6,7 miljoen euro is gereserveerd. Een nieuwe oproep voor evenementen in 2016, 2017 en 2018 werd begin dit jaar gelanceerd. Tot 15 maart konden aanvraagdossiers worden ingediend. Voor evenementen in West-Vlaanderen is dit en volgend jaar 3,371 miljoen euro gereserveerd.

De herdenking van de honderdste verjaardag van de Eerste Wereldoorlog zal niet beperkt zijn tot de Westhoek en de grotere Vlaamse steden. Op het gebied achter de IJzer na, was Vlaanderen in 1914-1918 bezet gebied. Van de verjaardagsherenking willen wij dan ook een breed gedragen gebeuren maken, waarin ook kleinere lokale initiatieven een plaats hebben. Elke stad, elk dorp, elke gemeente in Vlaanderen en Brussel heeft een band met de Grote Oorlog - al is het maar omdat uit elke stad, uit elk dorp, uit elke gemeente jongemannen naar het front zijn vertrokken en er gesneuveld zijn.

Ik ben trots te kunnen zeggen dat Vlaanderen - en in het bijzonder de Westhoek - zo goed als klaar is om de naar schatting 500.000 jaarlijkse bezoekers op een serene en kwaliteitsvolle manier te ontvangen zodat zij de herdenking van de Grote Oorlog op een waardige en betekenisvolle manier kunnen beleven. Herdenkingen die passen in het ethisch concept Toerisme+ zoals ze zijn uitgewerkt samen met het Vlaams Vredesinstituut: respect, gastheerschap, toegankelijkheid, meerstemmigheid, verdieping, internationalisering én de vredesboodschap. Herdenkingen waar Vlaanderen, en bij uitstek 'Flanders Fields', gepositioneerd wordt als dé regio in Europa waar het verhaal van de Eerste Wereldoorlog beleefd kan worden met een universeel menselijke boodschap van vrede. Herdenkingen die de huidige en volgende generaties de boodschap van de Eerste Wereldoorlog - 'Nooit

meer oorlog' - willen meegeven. Een boodschap van vrede en verdraagzaamheid die ook de 'Vrienden van het in Flanders Fields Museum' uitdragen, onder meer in dit gouden jubileumnummer. Ik wil de vrijwilligers die dit driemaandelijkse ledentijdschrift al voor de 50ste keer samenstellen, van harte feliciteren. Ik wens hen nog veel inspiratie en doorzettingsvermogen om de mechanismen van oorlog en vrede te blijven registreren en om vooral de vredesgedachte te blijven verbreiden.

Guido Decorte

Eerste Gedeputeerde

Op een kwaliteitsvolle en serene manier herdenken

Een eeuw geleden werd de Westhoek en bij uitbreiding onze provincie het brandpunt van een van de pijnlijkste momenten uit de moderne wereldgeschiedenis. Talloze plekken in onze provincie kregen een internationale naambekendheid, omwille van de onvoorstelbare geschiedenis die er zich 100 jaar geleden afspeelde. Denken we maar aan Passchendaele, Hill 60, Bellewaerde Ridge, ... Gedurende 5 jaar (1914 tot en met 1918) lieten in ons land alleen al maar liefst 600.000, vooral jonge, mannen het leven. Ruim 90% daarvan viel te betreuren in onze provincie West-Vlaanderen. Een hallucinant hoog cijfer dat jammer genoeg wel goed te begrijpen is, wanneer we zien welke verschrikkelijke en allesvernietigende wapens men in die 5 jaar heeft ingezet op zo'n kleine ruimte in de Westhoek.

Als provinciebestuur zijn we ons ten zeerste bewust van de tragiek en het lijden dat zich hier 100 jaar geleden heeft afgespeeld. We hechten veel belang aan de geschiedenis van onze provincie en bijgevolg konden we deze mijlpaal in de geschiedenis van onze provincie ook niet zomaar voorbij laten gaan.

Uit prognoses van Westtoer blijkt dat we voor de komende vijf jaar meer dan 2,5 miljoen bezoekers in het kader van 100 jaar WOI mogen verwachten. Stuk voor stuk bezoekers die de streek willen verkennen en beleven. Zij willen het verhaal achter de Grote Oorlog proeven. Als provinciebestuur hebben wij samen met de Vlaamse Overheid en de lokale besturen de handen in elkaar geslagen voor een kwaliteitsvolle ontsluiting van sites, evenementen, ... met de nodige aandacht voor sereniteit.

Het provinciebestuur zet in op vier belangrijke pijlers. Een eerste pijler is de fictiereeks 'In Vlaamse Velden'. Toen de VRT kwam aankloppen bij de Provincie beslisten wij om coproducent te worden en naast financiële steun ook materiële steun en personeelsinzet te leveren. Ook in de zoektocht naar figuranten hielpen we de mensen van het productiehuis Menuet. Alles samen gaven we hier zo'n 1,4 miljoen euro aan. Deze prestigieuze serie werd dan ook goed onthaald en blijkt vooral bij het jonge publiek een voltrek-

fer te zijn. De verhalen van de familie Boesman geven voor vele mensen een goed beeld van wat er zich allemaal tijdens die allesomvattende oorlog heeft afgespeeld.

De tweede pijler focust op de ontsluiting van talloze infrastructuurprojecten. In het kader van 100 jaar WOI heeft het provinciebestuur heel wat infrastructuurprojecten gesubsidieerd. Het gaat om een totaalbedrag van 5,55 miljoen euro, waarvan 2,65 miljoen euro naar de vijf grote strategische projecten is gegaan (Vernieuwing In Flanders Fields Museum, vernieuwing en uitbreiding Memorial Museum Passchendaele 1917, bezoekerscentrum bij Lijssenthoek Cemetery, vernieuwing IJzertorenmuseum en bezoekerscentrum bij het Albert I-monument).

In onze eigen provinciale domeinen willen we ook enkele belangrijke sites beter gaan ontsluiten. Dat is de derde pijler van ons beleid rond 100 jaar WOI. In de Palingbeek zetten we in op een kwalitatieve ontsluiting van Hill 60 en de Caterpillar door onder meer: een nieuwe parking aan te leggen, vlonderpaden aan te leggen om de erosie van de site tegen te gaan, een nieuwe voetgangersbrug te bouwen over de spoorweg tussen Hill 60 en de Caterpillar en de Caterpillar beter zichtbaar te maken, door de bomen die in de huidige mijnenkrater gegroeid zijn, te rooien. Daarnaast zetten we in de Palingbeek ook in op 'The Bluff'. Deze site was tot voor kort ontoegankelijk voor het publiek. Het reliëf is nog het sterk geaccidenteerde reliëf zoals het na de oorlog werd achtergelaten. Aan de site van 'The Bluff' willen we ook een onthaalpunt maken waar bezoekers de geschiedenis van 100 jaar geleden in ons domein en de onmiddellijke omgeving kunnen leren kennen.

In ons provinciaal domein de Kemmelberg willen we de twee sites die getuigen van de Franse aanwezigheid tijdens WOI kwaliteitsvoller gaan ontsluiten. De omgeving rond het standbeeld boven op de berg (beter gekend als 'Den Engel') wordt heraangelegd en er komt een nieuw parkeerplan voor bezoekers. Zij zullen niet meer rond het standbeeld kunnen parkeren, maar we kijken voor zeer nabije oplossingen. De kasseien op de flank tussen 'Den Engel' en het Franse massagraf ('Ossuaire') worden herlegd, zodat we terug een rechte lijn krijgen van 'Den Engel' tot aan het Franse massagraf. Daarnaast willen we aan de achterkant van de 'Ossuaire' het panorama, zoals het vlak na WOI zichtbaar was, op de Rode- en de Zwartberg herstellen.

De totale kostprijs van de werken in beide domeinen bedraagt 1,7 miljoen euro en moeten onze beide domeinen een nieuwe, extra invalshoek geven. Op die manier willen we de gesneuvelden van 100 jaar geleden eren en anderzijds willen we de bezoekers een waardevol bezoek aanbieden.

De vierde en laatste pijler is ons cultureel evenementenprogramma 'GoneWest'. Hiervoor maakten we maar liefst 16 miljoen euro vrij. Bedoeling is om culturele evenementen te organiseren waarbij de herdenking centraal staat. Het Provinciebestuur organiseert een aantal eigen activiteiten zoals het Lichtfront op 17 oktober dit jaar, waarbij we de onderwaterzetting willen herdenken. Dit doen we door de 85 km lange frontlijn te gaan ver-

lichten met fakkels. Hiervoor rekenen we op heel wat mensen die een fakkel willen dragen. Inschrijven kan nog steeds op www.gonewest.be. Daarnaast maken we ook 600.000 beeldjes, deze beeldjes moeten de gesneuvelde soldaten voorstellen en worden in 2018 in de omgeving van 'The Bluff' in ons Provinciaal Domein De Palingbeek tentoongesteld.

Naast eigen projecten ondersteunen we ook culturele evenementen in het kader van 100 jaar WOI die georganiseerd worden door gemeentebesturen, culturele organisaties, muziekcentra, culturele centra, ... Via een subsidiereglement maakten we 1,5 miljoen euro subsidies vrij van de 16 miljoen euro uit ons project 'GoneWest'.

Het provinciebestuur hecht veel belang aan een waardige herdenking van de gruwel die zich 100 jaar geleden in onze omgeving afspeelde. Overlevenden die ons het verhaal kunnen vertellen zijn er bijna helemaal niet meer. Het landschap is op vandaag dan ook de laatste getuige van de wreedheden die zich hier afspeelden. Het landschap vertelt ons op verschillende plaatsen nog de verhalen van die oorlog. We willen hier met de provincie ook de nodige aandacht aan besteden opdat dit verhaal beter gelezen zou kunnen worden door de mensen die er wonen of anderen die de streek bezoeken. Daarnaast vinden we het als provinciebestuur heel belangrijk om ook een boodschap mee te geven aan de komende generaties door middel van het ontwikkelen van educatieve projecten en producten. Het is immers heel belangrijk dat onze kinderen het verhaal van deze oorlog niet vergeten en overtuigd worden van de 'nooit meer oorlog'-gedachte.

U leest het, we zijn met het provinciebestuur ver gegaan voor deze 100-jarige herdenking. Maar gezien het feit dat onze regio en provincie 5 jaar lang mee het strijdtoneel vormde en gezien het belang dat die Eerste Wereldoorlog voor onze provincie heeft gehad, vinden wij de totale investering van 24,6 miljoen euro een relevante investering. Zeker gezien de bezoekerscijfers van 2,5 miljoen bezoekers voor de komende vijf jaar. We hopen vooral dat de herdenking aan de vele mensen die hier het leven lieten, fysiek en mentaal getekend werden voor het leven, dat die mensen op een serene en kwaliteitsvolle manier herdacht kunnen worden de komende vijf jaar. Dat was onze insteek en we hopen alvast dat deze geapprecieerd kan worden door iedere West-Vlaming.

Jan Durnez

Burgemeester
Vlaams Volksvertegenwoordiger

Bijleren, meedragen, uitdragen

Hoe komen jonge bewoners uit de frontstreek in confrontatie met oorlog, de Grote Oorlog, elke oorlog? Daartoe zijn vele toegangen: familie verhalen, het begraafplaatsenlandschap, TV-reeksen, een boeiende vertellende leerkracht, fietstochten.

Als 15-16-jarige maakte ik kennis met de thematische boekenkoffers die de Reizende Katholieke Bibliotheek gedurende een periode uitleende aan de vele aangesloten kleine vrije bibliotheken. Promotor en bezieler van deze bibliotheek was E.H. Van Elslande.

Wanneer je lid was van meerdere bibliotheken kon je zo'n koffer volgen op zijn rondreis en zo nog wat langer uit de koffer lezen. Zo ontdekte ik als lezer van de bibliotheken van St-Jan bij Ieper en van de Torrepoort bibliotheek zo'n koffer met boeken over de Wereldoorlog, dagboeken, dorpshistorieken, militaire benaderingen en zoveel meer. Een ontdekking voor het leven, die ook wel inwerkte op de genen en het zich ontwikkelende beoordelingsvermogen en waarde kader van een jonge adolescent. De wreedheid en een veelal zinloosheid van dit gebeuren snijdt door deze boeken, vele nog in de 'oude spelling'. Het opnieuw op de markt brengen, het hertalen van deze boeken is een goede zaak om ook volgende generaties een lezende leerzame confrontatie te bieden. Bijleren, meedragen, er uit leren...

Ruim dertig jaar geleden was er in Ieper een verwachting dat de beste tijd van het 'oorlogstoerisme' voorbij was, dat er wat meer aandacht mocht gaan naar de vrede (de jeugd raad vroeg een vredeshoek in het museum, de oproep van de paus was daarin een symbool) en dat de landschappen rond Ieper voor de toerist en natuurliefhebber heel wat te bieden hadden. De koppeling tussen de inherente kwaliteiten en verwondingen van dit landschap aan de beleving van de frontlinies, de slagvelden was er nog niet... inzichten groeien.

In het voorjaar 1996 hadden mijn collega gedeputeerde voor cultuur Gerrit Defreyne en ikzelf op een heel vroege ochtend een afspraak in de keuken van het toen afladerende en beginnende streekhuis Esenkasteel. Onze bezoeker was bankdirecteur Piet Chielens die door burgemeester Paul Breyne en schepen Lignel beoogd werd als motor voor het nog te creëren In Flanders Fields Museum. Dit boeiende ochtendlijk tafereel leidde tot een constructie waarbij Piet snel aan de slag zou kunnen. Vandaar reden we naar Brugge waar we staande de vergadering onze collega's wisten te overtuigen die kaart te trekken. De provincie zou partner worden en de opvolger van Gerrit Defreyne, Gunter Pertry heeft deze erfenis goed bewaakt.

Nu groeide het inzicht dat het landschap de laatste getuige was en met velen werden heel wat inspanningen geleverd dit zicht-

baar en mogelijk te maken. De boeken, films, getuigenissen, luchtfoto's en het landschap zelf bieden met het IFFM zelf een aangrijpende confrontatie. Uit dit alles is veel te leren, te onthouden, met daarbij niet te vergeten het belang van het meedragen en uitdragen van de vredeboodschap vanuit het respect voor en het medeleven met de vele slachtoffers en strijdenden, die allen vrede wilden. Het IFFM heeft een grote boodschap uit te dragen.

Piet Chielens

Coördinator In Flanders Fields Museum

Toespraak gehouden ter gelegenheid van de opening van de dubbeltentoonstelling Oorlog en Trauma, Soldaten en Ambulances in het In Flanders Fields Museum.

'There are two groups of people in warfare – those organized to inflict and those organized to repair wounds – and there is little doubt that in all wars, and in this one in particular, the former have been better prepared for their jobs.'

Harvey Cushing.

'In oorlogsvoering zijn er twee soorten mensen – zij die zich georganiseerd hebben om wonden toe te brengen en zij die zich organiseren om deze wonden te verzorgen. Er bestaat weinig twijfel dat in elke oorlog, maar in deze in het bijzonder, de eerste groep veel beter voorbereid is op hun job.'

Zo schreef de Amerikaanse neurochirurg en oorlogsvrijwilliger Harvey Cushing in zijn dagboek. In 1917 zat Cushing voor de Britten in een Casualty Clearing Station bij Mendingham in Proven. Hij experimenteerde er o.a. met een sterke magneet om granaatsplinters uit hersenweefsel te verwijderen. Na enige tijd kon hij noteren dat hij erin geslaagd was om het mortaliteitscijfer met meer dan 50% te verminderen. Maar omdat hij zijn patiënten vaak bij naam en toenaam noemt, is het soms ook bijzonder pijnlijk om een aantal van hen terug te zien staan op de witte zerken van het Mendingham Military Cemetery, enige dagen of weken later. Zoveel moeite en zo vergeefs.

Cushings bijdrage is die van een topspecialist in zijn domein, de neurochirurgie. Maar dan is het al de zomer van 1917, en heeft de medische dienst al drie jaar gehad om haar achterstand in te lopen. In de kwarteeuw voor het begin van de Eerste Wereldoorlog werd de vuurkracht van de legers vele malen opgedreven en de verdediging vele malen versterkt, maar de zorg om slachtoffers bleef heel ver achterophinken. Met één dokter voor ongeveer duizend manschappen, met een gemotoriseerd ambulancepark dat bij het uitbreken van de oorlog in alle legers nog zo goed als bij elkaar gestolen ('opgeëist') moest worden, met andere – door paarden getrokken – evacuatie-eenheden die bij het trans-

portkorps waren ingedeeld, en daarin helemaal achteraan waren opgesteld, met eenheden van berriedragers die nauwelijks enige opleiding, laat staan medische, noch psychologische begeleiding hadden gekregen, is het duidelijk dat de fysieke en psychische gevolgen van de moderne geïndustrialiseerde oorlogsvoering maar heel laag op de militaire prioriteitenlijst stonden.

Die vaststelling bepaalt de blik van de dubbeltentoonstelling Oorlog & Trauma in Gent en in Ieper. De vooruitgangsgedachte wil dat de oorlog, elke oorlog, zelf voor een grote doorbraak zorgt. In de Eerste Wereldoorlog werd zeker vooruitgang geboekt op vrijwel alle vlakken van de medische wetenschap. Maar ook dan blijft de fundamentele vaststelling overeind: alles had veel eerder ontwikkeld kunnen worden, parallel met de technische evoluties in de bewapening en de verdediging. Het vooruitgangdenken, dat al te vlug en al te graag wordt toegepast op oorlogsvoering, moet kritisch tegen het licht worden gehouden. Vooruitgaan was minstens gedeeltelijk gewoon inhalen wat voordien ten onrechte was verzuimd.

Als er al een doorbraak op het vlak van de medische zorg in de Eerste Wereldoorlog opgetekend kan worden, dan is dat, zoals ook eerder gezegd, ongetwijfeld de erkenning van de massale impact van het psychische trauma. Dat was voor ons de reden om af te spreken met onze collega's van het Museum dr. Guislain om samen over dit onderwerp ten toon te stellen. Al moeten wij ook op dat terrein eerlijkheidshalve toegeven dat deze erkenning schoorvoetend gebeurde, en pas nadat het militaire apparaat overtuigd was dat het probleem niet op te lossen viel door louter disciplinair handelen.

Ik wil u graag alleen nog wijzen op vier zaken. Soldaten & Ambulances, het eerste luik van de tentoonstelling Oorlog & Trauma, is m.i. een succes geworden omdat we konden rekenen op een goede research, op een prachtig ontwerp, op schitterende objecten en beelden en op het enthousiasme en de volharding van een kleine ploeg zeer gemotiveerde mensen. In deze tijd van besparingen moeten wij als museum het met minder stellen dan we denken nodig te hebben om de grootste uitdaging uit ons bestaan aan te kunnen. De structurele steun vanuit de diverse overheden, lokaal en regionaal, voor onze werking bedraagt slechts 30% van onze hele budget. Het zijn moeilijke tijden voor iedereen, maar in wezen betekent dit dat het steeds moeilijker wordt om aan fundamenteel historisch onderzoek te doen, en dat we ons a.h.w. steeds meer zullen moeten richten op het verwerven van eigen inkomsten. Wie denkt dat het succes van de eeuwherdenking (o.a. in de massamedia) dit kan compenseren, heeft op korte termijn gelijk. Maar op lange termijn is dat onhoudbaar en volgens mij nefast voor het sérieux van onze werking. De research die we hebben kunnen doen over dit onderwerp is aanzienlijk, maar als ik heel kritisch ben, dan had ze nog veel beter gekund, maar daar waren gewoon de mensen niet voor. Ik zeg u dit in alle eerlijkheid, in vertrouwen en tevens dankbaar voor de steun die we dan wel krijgen.

Wat we u vanavond kunnen presenteren is best ook wel wat om trots op te zijn. Dank zij de jarenlange werking van het documen-

50/07

tatiecentrum, nu kenniscentrum, is het aantal schenkingen dat we vanuit het grote publiek mogen ontvangen gigantisch. Opvallend veel van wat bewaard en geschonken wordt, komt precies uit de medische zorg. Meer dan een kwart van wat we u hier kunnen tonen is dan ook uniek, nooit eerder gezien historisch materiaal (beelden, objecten, egodocumenten) die een fantastisch inzicht geven in het doen en laten van de mensen werkzaam in de medische diensten. Daarnaast mochten we andermaal rekenen op de grote privéverzameling van onze voormalige 'maître des objets', Philippe Oosterlinck, die intussen met pensioen is, maar nog steeds het beste van zichzelf en van zijn wonderlijke collectie geeft. Daarnaast zijn er ook een aantal belangrijke bruiklenen uit andere private en publieke collecties, te veel om hier op te noemen, maar u vindt ze wel allemaal terug achteraan de tentoonstellingscatalogus. Die is gemaakt samen met de collega's van Guislain in een prachtige uitgave van Uitgeverij Hannibal (met wie we trouwens volgende week nog een prachtig fotoboek uitgeven). Een bijzonder woord van dank wil ik ook uitspreken voor onze Nederlandse tentoonstellingenbouwer Totems Architecture. Peter, Sabine, Irma en hun collega's in Amsterdam hebben zich net als wij 'gesmeten' voor dit onderwerp, en moeite noch inspanning gespaard. Tenslotte is er het team van het museum zelf, van de inhoud tot het onthaal, van de boekhouding tot de marketing, van de shop tot de vergaderzaal, van de hoogtewerker en de schoonmaakdwel tot het scanapparaat, van de vrijwilligerswerking tot de directie. IFF is een grote boite geworden zeggen we vaak zelf, maar we zijn ook nog altijd dat kleine clubje van overtuigden die menen dat het de moeite loont om in onze eigen geschiedenis te kijken, die vaak die van de wereld is, en die als een spiegel aan onszelf en aan onze samenleving voor te houden.

Johan Van Duyse

50 tinten Flash

Elke Vlaamse vereniging die zichzelf respecteert, en welke Vlaamse vereniging doet dat niet, botst in zijn bestaan op het 'tijdschriftmoment'. Het moment waarop een bestuurslid, meestal het jonge aankomend talentje, voorstelt om een tijdschrift te beginnen. En 'dat hijzelf die kar wel zal trekken'.

Omdat niemand zichzelf tot tegenstander van de vrije meningsuiting wil uitroepen, wordt dat idee op applaus onthaald en op een rondje. De penningmeester betaalt tweemaal het gelag: voor de biertjes en omdat hij zijn financiële twijfels niet durft uiten te midden van zoveel amicaal enthousiasme om zo'n nieuwerwets idee.

Drie, hooguit vier nummers later blijkt dat het bestuurslid zich op de adem getrap heeft en is zijn inspiratie aan beademing toe. Hij doet een oproep 'aan de leden en aan de lezers'. Of zij 'hun mening niet alleen aan de toog willen ventileren maar ook op papier zodat ons tijdschrift wat meer variatie krijgt'. Want ja, 'ons ledenblad stond, de naam zegt het, vanaf het eerste moment ter beschikking van alle leden'. En 'dat ze ook foto's mogen zenden, liefst digitaal'.

Ze komen niet, die bijdragen. Of anders dan bedoeld: 'Weet je waarover je eens moet schrijven?'. Of: 'Vraag het met mijn groeten aan Bert, die heeft een scherpe pen'. Blijkt na één telefoontje dat die Bert vooral een scherpe tong heeft richting tipgever.

Enkele maanden later is er geen tijdschrift meer en kan de penningmeester alleen maar hopen dat de binnenkomende facturen allemaal betaald geraken. De secretaris bindt de elf tijdschriften samen en steekt ze in een doos in het archief. Waar ze tot stof en as terugkeren.

Wanneer jaren later een jong, nieuw, aanstormend talentje zichzelf als nieuw bestuurslid een mooie intro wil bezorgen via een lumineus idee worden er twee rondjes betaald: het eerste uit de net weer gezonde verenigingskas die aan een nakende ramp ontsnapt is, het tweede door de penningmeester. Uit eigen zak.

Hoe anders de VIFF, hoe anders deze Flash. Neen, ik heb het niet over de penningmeesters en het betalen van de rondjes. Ik heb het ook niet over die eerste vergadering van het VIFF-bestuur daarboven in 'Het Klein Stadhuis', waar zeer ernstige mensen heel veel kennis etaleerden over die oorlog, en elkaar heel (veel te) goed kenden. Als neofiet wou ik toen een fantastisch idee lanceren, maar het sacrale van het ogenblik weerhield me. Wie zich uiteindelijk vader of moeder van de Flash mag noemen, ik weet het niet. Wat ik wel weet is dat er een immens verschil is tussen de Flash en een ander tijdschrift.

Het verschil zit vooral in het juiste woord, in de kleine regel, in de

2

mooi geformuleerde zin, in het artikel over 'gewoon maar hem' of 'gewoon maar haar'. Beklijvende artikelen die nazinderen en tot nadenken uitnodigen, geschreven door vrienden die spontaan met bijdragen komen aandragen.

Het verschil uit zich via onze leden-vrienden en hun enthousiaste respons op de oproep om mee van deze editie te maken wat ze is: klasse.

Het verschil heeft hier twee namen: Patrick Bracke en Freddy Rottey. Onvermoebaar timmeren zij aan de kwaliteit van deze Flash, met oog voor de filosofie van 'de Vrienden' die ze als vanzelfsprekend in zich dragen. Achter de schermen en ongetwijfeld probeerend deze lijnen uit deze Flash te houden. Tevergeefs. Een eresaluut aan hen.

Zij vooral hebben ervoor gezorgd dat de Flash geen tijdschrift is maar een 'gevoel'.

Gilbert Ossieur

Dulce et decorum est Pro patria mori

Mag ik aannemen dat weinigen zich nog door bovenstaand citaat van de Romeinse dichter Horatius zullen laten (mis)leiden? Al-hoewel .....

Hoe groot is de stap 'heen' of 'terug' naar de talrijke citaten bij herdenkingsplechtigheden waarbij wordt gesteld dat zij vielen voor 'onze' vrijheid, die toch ook de 'hunne' moest zijn. Maar als het voor ieders vrijheid was: op wie moesten zij dan wel hun geweerloop richten? Op die lotgenoten aan de overkant van niemandsland?

Blijkbaar hebben we zelfs na 100 jaar nog moeite om de waarheid onder ogen te kunnen of willen zien. Hebben wij er met ons allen behoefte aan om aan te nemen dat zij vielen voor een edelmoe-dig doel?

Wat is tenslotte nobel aan een massale slachtpartij? Een zware last rust op de schouders van hen die hiervoor verantwoordelijk zijn. Offerden de soldaten zich of werden ze geofferd?

Met het laatste vers uit Soliloquy van Francis Ledwidge 'A little grave that has no name, Whence honour turns away in shame.' zijn we blijkbaar nog niet in het reine.

Maar laten we hiermee vooral niet ons geweten sussen en denken dat het nu wel goed loopt. Want als je 'Slaapwandelaars – Hoe Europa in 1914 ten oorlog trok' van Christopher Clark leest, sta

je verbijsterd hoe Europa zichzelf blind in de vernietiging stortte. De herinnering levendig houden aan al deze slachtoffers van een falende maatschappij is een plicht! Even een korte opsomming:

- negen miljoen militairen, zeven miljoen burgers die stierven in het oorlogsgeweld of door hongersnood en ziektes.

- 72 miljoen doden tijdens WOII waarvan 50 miljoen burgers...

- veertien miljoen slachtoffers van de doelbewuste genocide, toegepast door nazi-Duitsland en de Sovjet-Unie in de bloedlanden Polen, de Baltische Staten, de Sovjetrepublieken Wit-Rusland en Oekraïne, ...

Enig concreet voorstellingsvermogen van wat één miljoen betekent? Als VIFF proberen we met onze bescheiden bijdrage dergelijke verschrikkelijke scenario's aan te klagen. We bestuderen, informeren en tonen de gevolgen van oorlog zonder verbloeming. In conflictsituaties is het immers steeds de waarheid die als eerste sneuvelt.

Het appel in het laatste vers uit *In Flanders Fields* van Lt. kolonel John McCrae 'If you break faith with us who die We shall not sleep, though poppies grow In Flanders Fields'; kan op deze manier een zinvol antwoord krijgen.

Dan hebben we misschien toch iets geleerd...

Timothy Snyder schrijft o.m. in de conclusie 'Menselijkheid' van zijn boek 'De Bloedlanden, Europa tussen Hitler en Stalin' het volgende: 'Elke levende had een naam. De peuter die dacht dat hij tarwe op de akkers zag staan, heette Józef Sobolewski. Hij stierf van de honger, samen met zijn moeder en vijf van zijn broertjes en zusjes, in 1933, in een uitgehongerde Oekraïne. Het ene broertje dat de hongersnood overleefde, werd doorgeschoten in 1937, tijdens de Grote Terreur. Alleen zijn zusje Hanna bleef leven om zich hem en zijn Hoop te kunnen herinneren.'

Pol Vanhove & Mieke Lavaert

Vorige zomer bezochten we het kerkhof (Cimetière des Fusillés) in Tamines (vlakbij Sambreville in Wallonië).

Op 22 augustus 1914 werden daar op een zaterdagavond zonder duidelijke redenen door de Duitsers die aan het oprukken waren 384 mannen, burgers uit het dorp oud en jong, op het gemeenteplein samengeropen of gedreven. Een executiepeloton stelde zich op (liggend, geknield, rechtstaand) en ter plekke voltrok zich een ware massa-executie, een waar bloedbad. Zij die niet onmiddellijk waren overleden, werden met de bajonet of knuppels afgemaakt, enkelen konden nog in de Samber

de Grote Oorlog dat was mij niet zo bekend, evenmin dat daar nog sporen van over zijn gebleven. Gefocust op de begraafplaatsen van de soldaten in de Westhoek was mij ontgaan wat burgers overkwam in ons eigen landje.

De verhalen rond de Ypres Salient gaan tenslotte meest over de verschrikkingen tussen soldaten waarvan sommigen van de andere kant van de wereld kwamen. De burgers waren toch gevluht naar veiliger oorden en Ieper was een verlaten stad; alles gebeurde toch aan het front tussen soldaten? Burgers werden toch niet massaal koelbloedig afgemaakt?

Opzoeken o.a. via een website (*) alsook lezing van het boek 'De Grote Oorlog' van Sophie De Schaepdrijver leerde mij dat in augustus 1914 talrijke, vooral Waalse, dorpen het slachtoffer waren van massa-executies

en plunderingen. Ook Vlaamse steden als Leuven moesten het ontgelden. In die eerste oorlogsmaand zouden 5.500 burgerslachtoffers zijn gevallen en werden 25.000 woningen in brand gestoken en geplunderd. Aanwijsbare redenen voor de gruweldaden waren er bijna niet. Men schreef het achteraf toe aan Duitse paranoia zeker over zogenaamde civiele scherpshutters.

Dat 4 maanden nadien enkele regimenten van Duitsers en Engelsen in de Westhoek samen kerstliederen zongen en een voetbalmatch speelden, is ontroerend en prachtig en geeft een beeld van vrede en verdraagzaamheid dat ideaal past in de komende initiatieven van de vredesstad Ieper en de bevoegde Vlaamse overheden. De geplande voetbalmatch in Mesen zal in december 2014 wereldnieuws worden en ook de vredesconcerten en kerstbestand-concerten zullen de moeite zijn maar ik vraag mij af welke herdenkingen er zullen zijn in dorpjes als Tamines, Visé, Tintigny ... of welke aandacht dit in onze contreien zal krijgen of in de Belgische herdenkingen. Ik weet het wel, dergelijke gruweldaden vergeten we het liefst in de jaren van herdenkingen waar verhalen over moed en hoop beter overkomen voor het publiek.

springen waar ze verdronken, sommigen werden ook in brand gestoken. Vervolgens werden talrijke huizen in brand gestoken en geplunderd.

De gedenkplaten voor de slachtoffers rond het kerkje laten niks aan de verbeelding over: Tijdens WO II werden oorspronkelijke teksten als 'barbarie', 'martyrs', 'atrocités' op bevel van de nazi's van de gedenkplaten verwijderd en de weggeslepen openingen op deze gedenkstenen gaven nog een grotere lugubere indruk van wat hier voordien gebeurde op 22 augustus 1914. Op het grasplein naast de Samber staan vergeelde borden met de namen van de slachtoffers.

Het verhaal van de 642 burgers die in Oradour-sur-Glane in Frankrijk werden afgemaakt, is mij bekend van WO II. Maar dat in ons eigen land de Duitsers ook zo brutaal en genadeloos tekeer gingen tegen onschuldige burgers in de beginweken van

(*) <http://pieterserrien.wordpress.com/2012/10/27/het-vergeten-bloedbad-van-de-eerste-wereldoorlog/>

Christian De Coninck

Honderd jaar geleden....

Bijna 100 jaar geleden... dit is een tijdsperiode die moeilijk te vatten valt. Slechts een minderheid van de bevolking wordt honderd jaar of ouder. Ik kan mij een eeuw niet inbeelden. De Eerste Wereldoorlog is dan ook 'iets' waar ik alleen maar over lees of een film over bekijk. Ik kan er evenmin de horror van vatten. Documenten en vergeelde zwart-wit foto's tonen slechts een miniem deel van die slachtpartij. Nochtans heeft de generatie voor mij, maar ook mijn generatiegenoten, niets geleerd van de oorlogsgruwel: er volgde de Tweede Wereldoorlog, Korea, Vietnam, Afghanistan, Iran-Irak, Desert Storm, met Desert Storm II als sequel en nu Syrië. Sinds mensenheugenis hebben reguliere legers tegenover elkaar gestaan. Ik durf te beweren dat soldaat het oudste beroep ter wereld is, in tegenstelling tot wat men soms beweert van een ander beroep.

Sinds 11 september 2001 heeft de oorlog een ander gezicht aangenomen en duikt hij onder. Hij heeft ook een andere naam aangenomen: terrorisme.

Bijna honderd jaar geleden, slaagt Gavrilo Princip, met een Belgisch wapen, erin om aartshertog Frans Ferdinand en zijn vrouw dood te schieten in Sarajevo en dit nadat de aartshertog er eerder die dag al in geslaagd was om een bom die naar hun rijtuig werd gegooid, af te weren. Bijna honderd jaar geleden bleek dit de aanleiding van de Eerste Wereldoorlog. Honderd jaar geleden leidde terrorisme tot de meest bloedige oorlog ooit. Bijna honderd jaar later leidde de aanslag op de Twin Towers in New York tot een nieuwe oorlog, die gelukkig voor het Westen een ver-van-ons-bed show werd.

De beelden die de wereld werden rondgestuurd bleken een déjà-vu gevoel teweeg te brengen. Nochtans gaven deze beelden niet alleen een oorlogsverslag maar toonden ook de getroffen burgerbevolking. Beelden die bij elke oorlog opduiken.

Zo kan men beweren dat de cirkel rond is en dat aanslagen oorlogen uitlokken of het nu is of bijna honderd jaar geleden. Het wordt tijd dat die cirkel wordt doorbroken opdat alle oorlogen eindigen. Geen enkele reden, noch grondstoffen, geloof, of grenzen rechtvaardigen een oorlog.

Misschien is het naïef, maar bepaalde initiatieven, zoals deze van het MSKA Roeselare, waar de leerlingen met hun neus op de realiteit worden gedrukt, door onder meer herdenkingen van gesneuvelde oud-leerlingen te houden, of door een project op te starten dat doet nadenken over oorlog (*), kunnen er misschien voor zorgen dat deze wereld een veiligere wereld wordt.

En misschien zullen mensen zich over honderd jaar de bedenking maken wat een bizarre voorouders ze hadden. Of is dit misschien een utopische bedenking?

(*) In het eerste semester van het schooljaar 2008-2009 werkten de leerlingen het project 'Oorlog vernietigt erfgoed, erfgoed verdedigt vrede' uit. Het resultaat is het projectboek 'Te vroeg vernietigd, te jong gestorven... nooit te veel herinnerd, nooit te wijs overdacht' dat nog steeds kan nagelezen worden op de website van de filosofische tuin van Campus Tant.

Philip Bolle

VIFF – Zoals ik het mij herinner.

Het was de zomer van 1971. Eddy Merckx won de Tour de France voor Joop Zoetemelk en uit de transistorradio dropen Sweet, Mouth & MacNeal en Peter Maffay (Du!). Veel lager kon het niveau echt niet meer zakken dacht ik, maar wist ik veel wat er ons nog te wachten stond. De lagere school was net achter de rug en de verten lonkten als nooit voorheen. Wij hadden geen auto bij ons thuis en alle familie woonde op een kluit. Op mijn vraag hoever ik mij van huis mocht wagen, antwoordde mijn vader steevast 'zolang je de torens van leper nog kan zien'. Ik was groot voor mijn leeftijd en hoe ver ik mij ook waagde, altijd zag ik ergens wel een bakken. De spierwitte herenfiets, traditioneel geschenk bij een vormsel, gaf mij vleugels en de zes versnellingen aan het frame kregen het hard te verduren. Dorst werd bestreden met het sap van een rabarberstengel en voor honger was geen tijd. Ontdekkingsreizigers konden veel ontberen!

Die zwerftochten verruimden definitief mijn horizon en kijk op de wereld. De blik keerde van binnen naar buiten en ik kwam ogen tekort. Maar hoe ver ik ook cirkelde en verdwaalde rond de stad en de ingeslapen dorpen, altijd was er een tweede oriëntatiepunt: de godverlaten 'Engelse kerkhoven' die ik herkende als de groezelige inhoud van mijn broekzak, en die erbij lagen als puzzelstukken van een verknipte lappendeken. Als minutieus afgeborstelde kleinoden in een landschap van kloeke vergezichten. Onaantastbaar leken ze; niet te betreden ook – het leek niet gepast.

In '72 lapte kannibaal Eddy, Gimondi meer dan 10' aan zijn gesperde kuit en startte ik een korte maar krachtige carrière als seizoenarbeider. Met het kruim van de wijk trokken we met de fiets richting Langemark en Madonna om prinsessenboontjes te plukken - om een mij onbekende reden 'suikerbonen' genoemd in de Westhoek. Dertig kg bonen was het dagelijks streefdoel - wij legden de lat hoog genoeg om er nog onder te kunnen - royaal betaald à 1 frank per kg. De boer schreef met een scheef oog onze uitstekende prestaties neer in een vies schriftje en telde secuur en met lichte tegenzin ons beduimelde loon uit. De koning te rijk raasden we in de late namiddag 'de Madone' naar beneden langs die donkere, intrigerende Duitse begraafplaats tot aan de buurtwinkel van Langemark, waar we ons gul tracteerden op een

oversized fles Coca Cola, de real thing. En dan met de buit richting leper tot aan de Engelse begraafplaats aan de Hogezeikenweg. De fietsen massaal in de droge sloot en ravotten en rotzooien in de schuilhuisjes die deze laatste rustplaats zo typeren. De lauwe cola werd solidair soldaat gemaakt en intussen vermaakten we ons met de aantekeningen en platitudes die Britse en andere toeristen neerpenden in de map van de gedenkplaats. 'So Beautiful! So peacefull! Such well kept garden! Creedence Clearwater Revival zong al heel de zomer van 'I put a spell on you,' maar wij waren absoluut niet onder de indruk! Een meute pubers, dat kent God noch gebod. Vrolijk boerend van een teveel aan

cola en opnieuw een fantastische dag uit een kinderleven die op zijn einde liep, traptten we naar huis en gooiden ons verrukt op een stapel vers gesmeerde boterhammen. Over de speelse 'ontwijding van 'het kerkhof' zwegden we zeer bewust. Het had ons een klinkende ouderlijke oorveeg kunnen kosten of minstens een aflevering van 'Kung Fu', herinner u, met de onklopbare shaolin-priester Kwai Chang Caine.

Fast forward. Ondertussen op school geleerd dat de speeltuinen van weleer relictten waren uit WO I en niet II - ahum -, het lief van weleer was officieel 'van de straat' en de tuin van ons

nieuwe huis diende nodig aangepakt. Een plank tuinboeken en een trits experimenten en ontgoochelingen verder, resoluut dan maar de kaart van de zekerheid getrokken. Een eeuwig groene grasmat met de geheime grasmengeling van de Britse begraafplaatsen wilde ik! En planten die de winter overleefden! Menig bezoekje met pen, papier en Kodak in de aanslag, brachten redding. Winterharde vaste planten in een wijde schakering voor elk seizoen, mooie accenten in teak en blauwewegen voor tegen de oude, wankel bakstenen tuinmuur. Voor wie zich verlaat op de expertise van de tuinmannen van de CWGC is het 'drie ballen, altijd prijs'. En een verrassing er bovenop, want bij de graafwerken voor het tuinpad kwamen forse stukken van ooit gedumpte (?) zerken boven. Witstenen herinneringen met het embleem van Canada, het esdoornblad, en de inscriptie van ene private John die veel te jong aan zijn eind kwam. Toen de kaduke tuinmuur op een windstille vorstnacht zijn wankel evenwicht verloor, werden de onverwachte vondsten respectvol geïntegreerd in de heropbouw. En zo gaat het verhaal van de 'Grootte Oorlog' verder. In herinneringen en in stenen.

Mijn interesse is ontstaan toen ik 20 jaar geleden in Verdun terecht kwam en daar in een museum een foto zag van een overleden Franse soldaat. Hij was op die foto ongeveer net zo oud als ik. Door deze foto ben ik me gaan verdiepen in de Eerste Wereldoorlog. 2 jaar geleden ben ik achter de naam van deze soldaat gekomen en heb de plek waar hij sneuvelde en waar hij ook in de buurt is begraven bezocht. Voor mij was na 20 jaar de cirkel rond. Na Verdun ben ik snel in Ieper terechtgekomen en kan me nog herinneren dat het niet erg druk was bij de Last Post. Nu is het elke avond druk.

Ik denk dat het steeds drukker gaat worden. Ik heb al zeker 15 jaar een plek op de camping in Ieper in november en was meestal de eerste die een plek vastlegde voor het volgende jaar. Toen ik echter in november weer voor 2014 wou boeken, was de camping al volgeboekt. Dit is dus jammer, ik heb wel al een plek voor 2015 vast kunnen leggen.

Ik hoop nog vele jaren Ieper te kunnen bezoeken en deel te nemen aan de herdenkingen.

Jos Havermans

Waarom ik naar Ieper kom en naar het museum.

Ik kom gemiddeld 5 keer per jaar naar Ieper met de camper vanuit Nederland om de musea en oude slagvelden te bezoeken. Rond 11 november ben ik al jaren aanwezig bij de herdenkingen, ook ben ik al jaren lid van VIFF.

Johan Martin

Alix is al vier jaar oud

Stel je voor.
 Je zit zonder gsm. Je kan niet e-mailen.
 Er is geen tv en geen radio.
 Geen kranten of tijdschriften met nieuws.
 Er zijn alleen geruchten.
 Zelfs het weer van morgen, daar heb je alleen het raden naar.
 Je weet van niks. En er is geen zicht op beterschap.
 Niet dit jaar en misschien ook volgend jaar niet.
 Komt er wel ooit een einde aan die onzekerheid?

Je hebt trouwens andere kopzorgen.
 Je hebt koude voeten en eigenlijk zit je met een lege maag. De honger knaagt. Een warme wasbeurt heb je al een tijdje niet meer gehad. Je kleren zijn vuil en stinken uren in de wind. Zelf ben je eraan gewoon en slaat je neus niet het minste alarm. Het wordt moeilijk om je gedachten erbij te houden. Je raakt afgestompt. Je houdt je wel bezig, maar de verveling slaat onverbidlijk toe. Je weet bij god niet wanneer je hier uitkomt. Of je het zelfs ooit haalt? Dan nog blijft de vraag ...met behoud van lijf en leden?

Van je dierbaren weet je en hoor je niets. Je familie, je vrouw of je lief ... iedereen is in rook opgegaan. Misschien heb je zelfs een bloedeigen kind aan de andere kant. Want die laatste keer bij het afscheid was het feest in bed. En allicht... Hoelang was het alweer geleden? Maanden of jaren? De tijd vervaagt.
 Zondagen, feestdagen... worden gelijk. Rotdagen, ja!
 Het gaat alleen nog om het overleven.
 Gelukkig heb je hier een paar vrienden. Alhoewel er af en toe een wordt geschrapt. Misschien ben je morgen zelf aan zet.

Je hebt wel potlood en papier. Af en toe schrijf je naar beminden. Het houdt je alvast wat bezig. Maar verzenden is een probleem. Naar de overkant kan gewoon niet.
 Er is geen doorkomen aan. Je kan proberen.
 Je raakt nooit heelhuids 100 meter verder.
 Er staat ook geen brievenbus.
 Dan nog, misschien val je bij de tweede stap al met je gezicht in het slijk.
 Dood als een pier!
 Je kan niet anders dan deze ziekte uitzitten.
 Al duurt het een eeuwigheid.
 Hoop is een pietluttig vlammetje dat bij het minste zuchtje wind kan doven.
 Dan raken je hersens in de war. Doe je soms stomme dingen.

En toch heb je het overleefd
 met behoud van lijf, leden ... en verstand.
 Thuis wachtte een flinke dochter ... waarvan je niks afwist.
 Ze kende die vreemde man die haar vader was helemaal niet.
 Alix was al vier jaar oud.
 Zolang had die waanzinnige oorlog geduurd.

Toen je eindelijk weer thuis kwam, zag je er ouder uit.
 Spijts je 25 lentejaren was je al een oud-krijger.
 Je was geen koning van 't Belgenland.
 En toch noemde iedereen je Albert.
 Je was gewoon mijn geliefde grootvader.

Marcel Van Hooreweder

De oorlog van ons vader.

Ons vader, Lucien Van Hooreweder, was één van de tienduizenden soldaten uit de Grote Oorlog die ziek thuis kwam. De oorlog was gestreden, er was vrede en er werd zelden nog over gesproken.

Wij, mijn zus en ik, wisten eigenlijk zeer weinig over de oorlogservaringen van ons vader. Zelden vertelde hij daarover en dan ging het nog alleen over enkele momentopnames van gebeurtenissen die hem waren bijgebleven. Dit was 'zijn' oorlog en daar bleef het dan ook bij. Zijn meest memorabele feit dat we regelmatig mochten aanhoren was zijn vlucht naar Frankrijk in het begin van de oorlog onder leiding van Achiel Van Acker. Maar daar eindigde dan ook meestal zijn verhaal. Veel vragen werden er niet gesteld. Eind jaren zestig kon ik wel zijn militair dossier inkijken toen de discussie voor zijn invaliditeitsvergoeding maar bleef duren. Later vonden we ook nog enkele documenten en foto's terug.

Toch liet het oorlogsverleden van mijn vader me niet los. Toen ik een tiental jaar geleden op de memoires van Achiel Van Acker botste, probeerde ik het verhaal van ons vader te reconstrueren.

'Het was 14 oktober 1914 toen wij, een groepje jonge mannen door de stadspoort trokken om aan de naderende Duitsers te ontsnappen. Het leek ons aangenaam de mars naar Oostende.' Dit schreef Achiel Van Acker, onze latere Eerste Minister in zijn boek 'Herinneringen – Jeugd in oorlogstijd'. In de vooravond van

die 14de oktober 1914 verlieten zij Brugge door de Ezelspoort: Achiel Van Acker, Michel Bitler, Henry Thijs, Bernard ... en Lucien Van Hooreweder. Zij bleven samen tot Allerheiligen 1914. Een tijd van zwerven over Vlaamse en Franse wegen: Nieuwpoort, Veurne, Duinkerke en dan terug richting Ieper, Vlamertinge, Poperinge, Veurne. Regen, vorst, herfst en winterweer en na een plotse maar hevige beschieting werd de ploeg jonge mannen definitief uiteengeslagen. Voor ons vader moet het zwerfverblijf nog tot in 1916 geduurd hebben. Daar werd hij opgepakt en naar het opleidingscentrum nr. 4 Camp d'Auvours in Frankrijk gebracht. Zo begon op 5 juli 1916 zijn leven als gewapende soldaat. Tijdens zijn opleiding werd hij al ziek door koude en ontbering. Hij werd opgenomen in het militair hospitaal van het Camp d'Auvours. Op 7 oktober 1917 werd hij toegewezen aan het 'Dépot Central du Génie'. Eerst bij het vliegwezen in Calais, en op 22 april 1918 kreeg hij sedentaire dienst bij de 9° Escadrille vliegers in de Moeren. Opnieuw komt hij in de infirmerie terecht. Na Wapenstilstand gaat hij voor de bezetting mee naar Duitsland. Na opname in de infirmerie van het leger in Duitsland wordt hij uiteindelijk met langdurig ziekteverlof naar huis gestuurd. Zijn 'ontslagingsbewijs' uit het leger dateert van 1 januari 1923.

Maar ons vader zette zijn oorlog verder. Zijn leven lang heeft hij gestreden tegen de bureaucratie om een geringe compensatie te krijgen voor een deel van zijn gezondheid. In 1925 kreeg hij een invaliditeit van 10%. Dit steeg in 1934 tot 30%, in 1937 tot 40%. Toch bleef zijn strijd duren. Op de dag van zijn overlijden werd zijn invaliditeit opgetrokken tot 75%. Hij heeft het niet meer geweten. Het dossier was te lang onderaan de stapel blijven liggen. Zijn vrede werd echter maar getekend op 25 november 1970, op zijn sterfbed.

Ons vader was geen held maar verdiende wel een correcte en respectvolle behandeling.

Jan Theuninck

Yperiet

's avonds laat
vult een mist
de vallei
zonder te beseffen
verstikt hij ons
als een duistere macht
op de velden
liggen onze lijken
en onder het gras
een bruine aarde

Filip Jonckheere

De Namenlijst

Als lid van de VIFF, werk ik als vrijwilliger mee aan de Namenlijst. Dit project beoogt de samenstelling van een inclusief dodenregister van alle slachtoffers, zowel burgers als militairen, van wie het overlijden te wijten is aan de Eerste Wereldoorlog in België.

Als vrijwilliger kan je aan verschillende deelcategorieën meewerken. Concreet werk ik mee bij het opzoeken van Franse militaire gesneuvelden. Dit gebeurt via de website van het Franse Ministerie van Defensie, dat een database ontsluit met fiches van alle militaire gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog. Op zich bevatten de fiches heel veel informatie over de eenheid, het overlijden en de afkomst van de soldaat. De hele database bevat meer dan 1.350.000 fiches, en die moeten één voor één gecontroleerd worden op plaats van overlijden. Een heus titanenwerk... Tot nu

toe heb ik ongeveer 75.000 fiches (8 departementen) behandeld, en hierbij zijn me een aantal zaken opgevallen.

Voornamen

De fiches geven een breed overzicht van toen gangbare namen. Daar waar voornamen als Louis, Henri, Eugène, François, enz. heel vaak voorkomen, volgt hier een lijst van voornamen die op zijn minst merkwaardig te noemen zijn (en die misschien jeugdige ouders inspiratie kan bezorgen): Siffroid, Olin, Faust, Sosthène, Sotère, Mageul, Zéphirin, Albini, Gualbert, Isoire, Zabulon, Mémorin, Eusèbe, Véran, Hildo, Clairambault, Hennemond, Astolphe, Rieule, Magloire, Amurat, Irmein, Thiotist, Amable, Fidélin, Sully, Elzéard, Auzovin, Zélie, Cirin, Calypse, Orasius, Philogène, Binzamen, Joduis, Elzéar, Marati, Cupidon, Bélizaire, Charlemagne, Napoléon, Cléophas, Phidias, Socrate, Ulysse, Périclés, Dosithé, Théophane, Adéodat, Olive, Gimini, Alcindor, Anthyme, Féléon, Agenard, Eliezér, Tiburce, Antime, Fulgence, Déogène, Germed, Damasse, Vercingétorix, Hildevert, Théotime, Sénateur, Anicet, Elphège, Tancrede, Millefort, Cisaire, Romulus, Oculi, Thyamis, Athanis, Orfilo, enz.

Namen van dorpen

Namen van Franse dorpen zijn over het algemeen veel poëtischer dan deze van onze Vlaamse gemeenten: Margny-aux-Cerises (60), Faucon-du-Caire (04), Colombier-le-Cardinal (07), Saint-Julien-en-Saint-Alban (07), Chantemerle-les-Blés (26), Charmes-sur-l'Herbasse (26), Roche-Saint-Secret-Béconne (26), Le Bosc-Roger-en-Roumois (27), Houlbec-près-le-Gros-Theil (27), La Vacherie (27), Trizay-Coutretot-Saint-Serge (28), Bulles (60), Chigny-les-Roses (51), Saint-Rémy-en-l'Eau (60), Hadancourt-le-Haut-Clocher (60), Saint-Martin-le-Nœud (60), Saint-Remy-en-l'Eau (60), Moulin-sous-Touvent (60), Boulogne-la-Grasse (60), Le Plessis-Patte-d'Oie (60), Brasseuse (60). En ten slotte bestaat er zelfs een gemeente Allemagne-en-Provence (04)!

Schrijvende gevallen

Bij het onderzoek dient ook nagegaan te worden wat de doodsoorzaak was. Daar waar 'tué à l'ennemi', 'suite de blessures de guerre' en 'maladie' het meest voorkomen, zijn er heel wat soldaten opgegeven als 'disparu', wat voor nabestaanden wellicht een ondraaglijke gedachte moet zijn geweest.

Sommige fiches verschaffen soms meer uitleg over de omstandigheden en hieronder volgt een lijst van de meest schrijvende gevallen die ik tegenkwam:

- 'mort en congé de convalescence à son domicile – chute occasionnée par l'épilepsie jacksonienne consécutive à une fracture du crâne en service'
- 'mort par maladie – au cours d'une permission de 24 heures'
- 'mort par accident – enseveli sous la neige en se rendant en congé de convalescence'
- 'la date et le lieu du décès n'ont pu être déterminés'
- 'mort entre 20-4-1915 et 2-5-1915'
- 'mort à son domicile – mélancolie avec idée d'auto-accusation suite de commotion cérébrale contractée en service'

- 'suicide – coup de feu attribué à une maladie due aux fatigues du service, contractée sur le champ de bataille'
- 'prisonnier rapatrié, mort le lendemain de son arrivée (28-12-1918) causé par une maladie contractée en captivité'.

Dit staat een beetje in contrast met de soldaten die overleden in l'hôpital 'Paradis' in Cannes!

Ook kwam het verrassend over dat 'clairons', 'tambours', 'trompettes' en zelfs een 'chef de fanfare' de dood vonden tijdens de gevechten!

De confrontatie met al deze gegevens heeft me dichterbij al deze (jonge) slachtoffers gebracht dan het lezen van veel vakliteratuur.

Katrien Vandepitte en Bart Duthoo

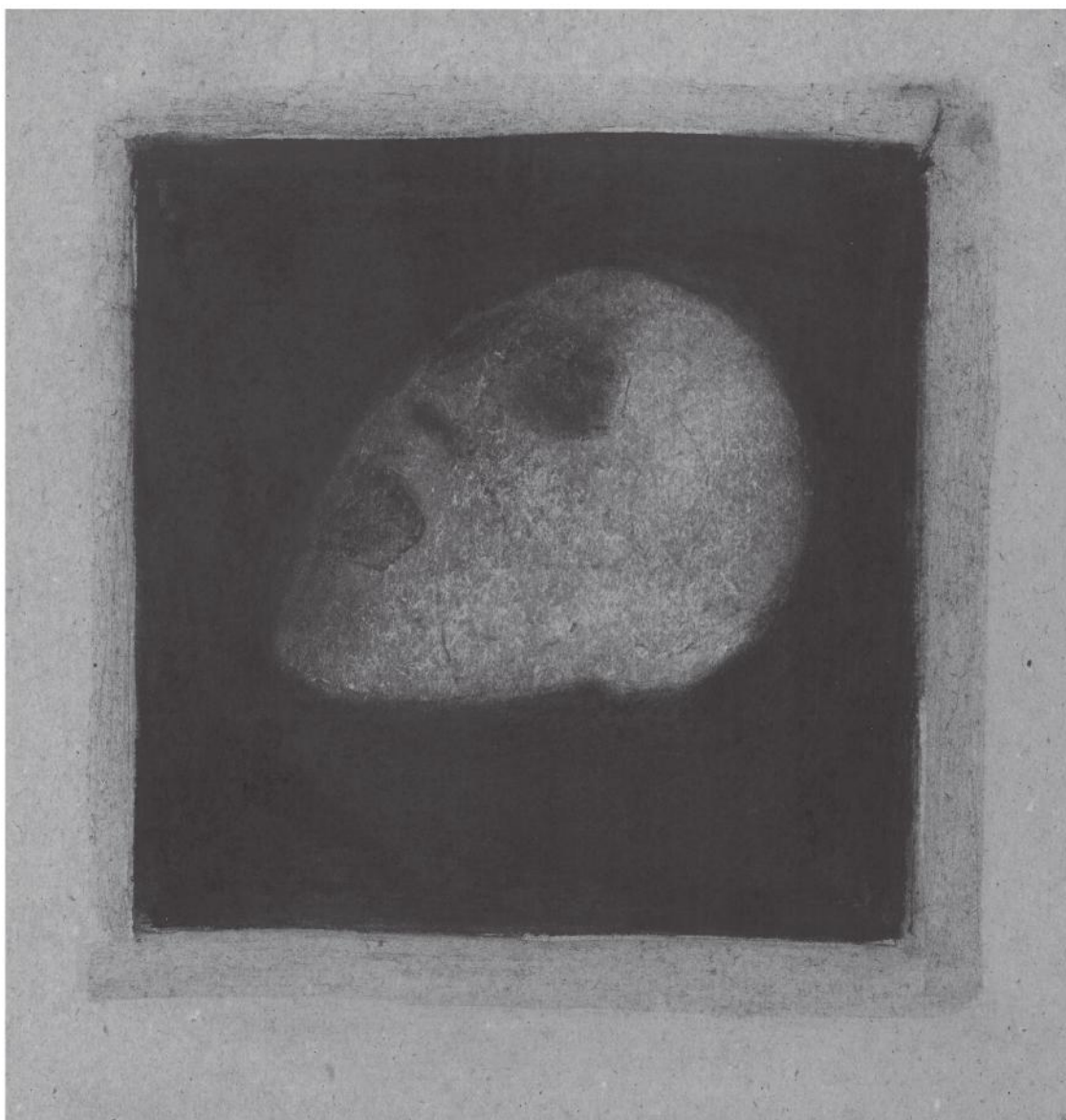
OORLOGSGESCHREEUW

Wie ooit het schilderij 'De Schreeuw' van Edvard Munch in Oslo aanschouwd heeft, weet meteen welke emoties hierbij loskomen. Hij schilderde dit werk na een avondwandeling, waarop hij het landschap rondom hem hoorde en voelde schreeuwen. Hij kreeg een onmachtig gevoel.

Indien de Eerste Wereldoorlog er gekomen is door een gebrek aan communicatie of het doelbewust on-communiceren, speelden menselijke geluiden wel een rol aan het front. Normaal moest een soldaat zich zo stil mogelijk bewegen aan het front, om zijn positie niet aan de vijand te verklappen. Aan het front echter werden door het converseren met elkaar vriendschapsbanden en vertrouwen gesmeed. Zo kon iemand zijn stem gebruiken om alarm te slaan over naderend gevaar. Overall was er geschreeuw te horen om de angst – om te doden – te overwinnen en te overleven.

Maar wat wel het meeste moet bijgebleven zijn, dat zijn de vele schreeuwen die aan het front te horen moeten geweest zijn door de 'overblijvers' in de loopgraven. Van de soldaat die gewond werd door een kogel ging er een schreeuw van schrik en pijn uit. De meeste soldaten die gewond werden, bevonden zich tijdens een aanval meestal in het Niemandland. Deze lagen dus gewond af te koelen en te wachten op een kameraad die hem niet in veiligheid kon brengen. De gewonde kon nog enkel wachten op de verlossende dood, en kon de ontgoocheling van zijn leven en de roes die zijn vaderland in hem had opgewekt – om het te dienen – enkel uitschreeuwen, terwijl hij langzaam lag te stikken in de modder waarvan hij de naam van het dorpje zelfs niet eens kon uitspreken.

'De Laatste Kreet' (Katrien Vandepitte)

Daarbij moet veel keer een vrouw aangeroepen zijn: voor de meest gelovige was dit misschien Moeder Maria, maar de meeste soldaten zullen wel hun eigen moeder of een geliefde als troostende schouder in hun laatste minuten gewenst hebben.

Er was de schreeuw van de vertwijfeling dat ze hun leven en alle mooie dromen voor niets in de waagschaal hadden geworpen. Van wat er nu van hun jeugd overblijft, als een schrapnel zonet je beide benen heeft afgeslagen. Dat de mannen die enkele honderden meter voor je eigen linie ingegraven zitten, eigenlijk in

hetzelfde bedje ziek zijn. Ook hen werd een korte heldentocht ('Home at Christmas') voorgeschied, waarna hun land hen eeuwig dankbaar zou zijn. Je ziet dezelfde sukkelars aan de andere kant zitten, ook slachtoffers van ratten, vlooien en andere viezigheid. Maar sympathie met de stakkers mag je niet vertonen van de legerleiding, want de anderen zijn 'barbaren', die te allen prijze afgeknald moeten worden.

Veel soldaten zullen ook dierlijke kreten geuit hebben in hun gehuil door de pijn en het besef van hun eenzaamheid in de dood-

strijd. Maar er waren ook veel dierlijke kreten. Van die miljoenen paarden die hun arbeid verrichtten, zullen er ook veel gehinnikt hebben na een bombardement op een transport of tijdens het stikken in een modderpoel.

Sommige soldaten konden ook niet meer schreeuwen na een tijd: ze hadden het al te veel gedaan of hun verminkingen lieten hen dit niet meer toe. Bovendien had je nog de slachtoffers die na de oorlog werden opgesloten in een psychiatrisch ziekenhuis, omdat hun kreten ook niet meer aan het vaderland mochten 'getoond' worden.

Kortom, in tijden van oorlog komen veel emoties los. Hoe meer een mens zich in een oorlog inleeft, hoe dierlijker hij opnieuw wordt. Deze vier jaren moeten een aaneenrijging geweest zijn van kreten en geschreeuw.

In ons landschap liggen ze toch zo sereen: die 'soldatenkerkhoven' die ons herinneren aan de strijdaferelen van de vreemde overweldiger die ons eeuw na eeuw overspoeld heeft. De modder van de Westhoek heeft al veel gesneuvelde strijders te betreuren. Dat is de melancholie die in onze bodem en onze geesten zit.

Enkel rest ons aan die honderdduizenden soldaten nog het aanbieden van een eerbetoon en een schoon graf: 'De Troost der Schoonheid'. 'Im Leben Feind, im Tod vereint'. Enkel jammer dat er eerst een oorlog moet zijn, om tot deze gedachte te komen.

Jan van Berkum

Mijn grootvader heet G.B. van der Leij en is de eerste tamboer op de eerste rij.

Ik heb er lang over nagedacht. Misschien een ietwat raar begin van een verhaaltje over mijn belangstelling voor WO I. Het is meer dan dat.

Allereerst dat ik een Fries ben en in 1972 een scriptie heb geschreven voor mijn eindexamen aan de Kweekschool (normaalschool) thans pedagogische academie over de Vlaamse Volksbeweging. Ik ontdekte dat er vele overeenkomsten zijn tussen Vlamingen en Friezen maar ook verschillen. De overeenkomsten zijn vooral te vinden in de achterstelling van Friezen in Nederland en Vlamingen in België. Dat geeft ons een saamhorigheidsgevoel. Vanaf 1972 volg ik de Belgische politiek, die totaal verschilt met die van Nederland, maar ook zeer bijzonder. In België kan je niet uitleggen hoe ons tv-bestel eruit ziet, en het is nagenoeg onmogelijk om in Nederland de Belgische politiek uit te leggen. Tevens heb ik belangstelling voor geschiedenis, in het bijzonder die van 1870 tot heden. 1870: het ontstaan van veel ellende nl. de Frans-Duitse oorlog.

Ongeveer 13 jaar geleden las ik een verhaal van Koen Koch in de Volkskrant. In dat artikel verhaalde hij van zijn belangstelling voor de Grote Oorlog en wat hij daarmee op de universiteit van Leiden deed. In dat artikel stond zijn e-mailadres en ik heb hem gevraagd of ik een keer mee mocht op een slagveldenreis

naar Ieper. Dat heeft weliswaar een paar jaar geduurd, maar ik ben met hem een paar maal weggeweest. De laatste keer samen met de VIFF.

Het optrekken samen met de Vrienden is mij zeer goed bevallen. Daarom ben ik dan ook meteen lid geworden. Elke keer als de VIFFflash binnenkomt, wordt hij door mij grondig gelezen en niet alleen door mij maar door ook een kunstenaar Ben van Oers, een docent tekenen, die naast kunstenaar en docent, ook excursies voor leerlingen verzorgt naar Ieper. In 2013 had hij een tentoonstelling van zijn werk in het Talbot House in Poperinge.

Daarnaast heeft mijn opa een aantal jaren gediend aan de grens van Nederland in Brabant. De grens moest hij bewaken ver van Friesland en zijn verloofde. In die tijd stuurde hij 5 briefkaarten naar Oppenhuizen en zijn verloofde. Dat waren nog eens andere teksten dan tegenwoordig. 'Hoe gaat het met u, met mij gaat het goed'. Alle kaarten zijn in mijn bezit en koester ik.

Kort samengevat. Het lid zijn van de 'Vrienden', is als een thuis komen onder vrienden. Ik wil afsluiten met een kort gedicht van Leo Vroman, een gedicht over het leven zoals iedereen dat voor ogen staat, als je jong bent.

Precies genoeg

Op een dag zeg ik 'Genoeg'
Maar één ding wil ik nooit:
door een ramp tien minuten te vroeg
tot pap te worden voltooid
Zoals een jonge soldaat
Door een bom, een handgranaat
Met een restant zeg maar van een eenenzeventig jaar.
Alle bloemen moeten ontplooid
Alle eieren moeten gelegd,
want één ding wil ik nooit-
maar dat heb ik al gezegd.

Philip Vanoutrive

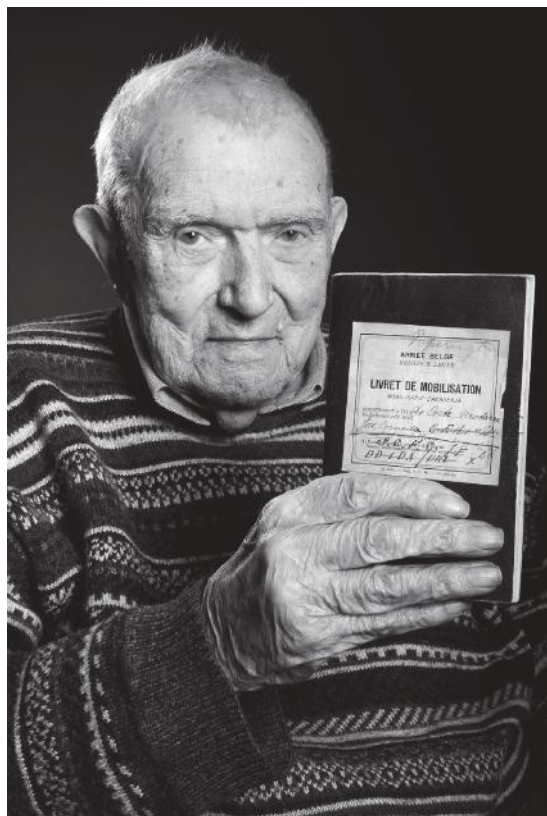
Brief aan Valère De Corte (1910 – 2011)

Beste Valère,

Ik schrijf je omdat ik meen hoopvol nieuws te kunnen melden. Weet je dat het al vier jaar geleden is – dag op dag – dat we bij jou thuis in Poperinge kennis maakten? We schaarden ons aan de keukentafel – het is meestal niet in de schoonste kamer dat een mens een blik in zijn ziel gunt. Nu nog, duik je regelmatig op, Valère: in een of ander artikel dat ik schrijf of tijdens een vertel-

avond over mijn boek *De allerlaatste getuigen van WO I*, waarin jij meermaals het woord neemt. Maar het meest van al Valère, kom ik je tegen in mijn gedachten.

Immers, urenlang heb je die namiddag verteld over de Grote Oorlog: over het verblijf met jouw zussen en broers in de weeshuizen van Monsault en Sèvres nabij Parijs. Over de driewekelijkse bezoeken van vader die van de ene op de andere dag weduwnaar was geworden, maar als een moeder voor jullie allen heeft gezorgd. En over Julien en Néotaire, de oudste broers die de oorlog doorbrachten in het neutrale Nederland, in een interneringskamp. Maurice, de derde oudste, overleefde het IJzerfront. Hij heeft er na de oorlog nauwelijks over verteld, zei je. Ook voor Julien en Néotaire moeten woorden tekort geschoten hebben om hun ontgoochelingen en de barre jaren in het Belgenkamp van Harderwijk nog na te vertellen. Tot deze conclusie kwam ik toen we samen Néotaires talrijke brieven doornamen die hij jullie regelmatig heeft gestuurd – gelukkig Valère, had jij die zorgvuldig bewaard. In zijn schrijfsels moedigde hij jullie aan je best te doen op school, maar in de grauwe momenten verhaalde hij eveneens over het harde kampeven, de koude, de ontberingen, de machteloosheid. Meermaals drukte hij het hevige verlangen uit om zijn strijdmakers aan het IJzerfront te vervoegen, om samen die Germaanse barbaren te verslaan. Voor koning en vaderland!

Ook de vaders van andere allerlaatste getuigen die ik sprak – van Lieza Huybrechts, Anna D' Haese, Jeanne Clapdorp, Germaine De Koninck – verkeerden in diezelfde uitzichtloze situatie. Weet je Valère, dat er meer dan 33.000 Belgische militairen in de Nederlandse kampen zijn beland? Velen hebben zich na de oorlog verraden en bekocht gevoeld door hun vaderland. En door hun koning die ze trouw gezworen hadden. Het was nochtans voor hém dat ze de Nederlandse grens waren overgestoken. Vaak in de steek gelaten door hun bevelhebbers, wilden ze via Nederland en een bootreis naar Engeland en Frankrijk, het Belgische leger aan de IJzer versterken. De ultieme desillusie, na hun vrijlating en terugkeer, moet onuitwisbare wonden hebben nagelaten. De Belgische justitie bestempelde hen als landverraders en ze konden fluiten naar hun frontstrepen en bleven verstoken van enig eerbetoon.

Maar ik zei het al, Valère, misschien is er hoopvol nieuws. De Belgische Staat overweegt nu plots een eerherstel voor al deze sukkelaars. Ik weet het, het is veel te laat, en decennialang had nauwelijks iemand oor naar de verhalen over de Grote Oorlog en zijn slachtoffers. Maar nu komt de 100ste verjaardag van de Grote Oorlog op ons af. Als door een tsunami zullen we overspoeld worden door herdenkingen, films, documentaires, krantenartikels, musicals, boekpublicaties en nog veel meer.

Hoe dan ook, Valère, ik wilde je dit toch even laten weten. Al was ik deze tijd liever persoonlijk komen brengen. Bij jou thuis aan de keukentafel in Poperinge zouden we getoast hebben met een Westvleteren 12 van het schap, zoals weleer.

Meld het nieuws ginder boven aan Néotaire en Julien, en aan al die duizenden anderen. En zeg dat ik aan hen denk.

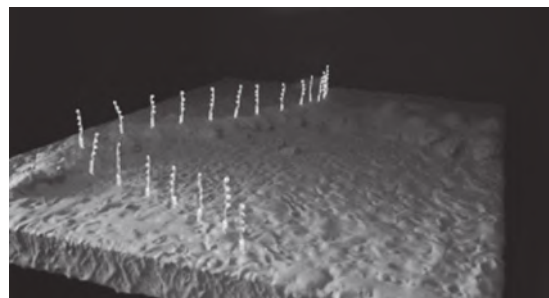
Hartelijke groeten en ik hou je op de hoogte,

Geert Koevoets

ZICHT OP DE IEPERBOOG

(Aanzet tot een kunstwerk).

De Ieperboog, een meanderende heuvelrug ten oosten van Ieper, is met name bekend vanwege de gruwelijke gevechten die hier plaatsvonden tijdens de Eerste Wereldoorlog. De oorlogvoerende partijen werden van elkaar gescheiden door een smalle strook niemandsland. Aan weerszijden daarvan hadden de soldaten als laatste bescherming tegen een bestorming door de vijand een linie van prikkeldraadversperringen opgericht. Deze versperring werd gemaakt met behulp van talloze in de grond gedraaide ijzeren stangen. Het als een varkensstaart gekrulde uiteinde maakte het mogelijk deze frontpiketten snel en geluidloos in de kleibodem te schroeven. In het bovengrondse deel van de piket waren enkele lussen gemaakt, waardoor het prikkeldraad geleid werd.

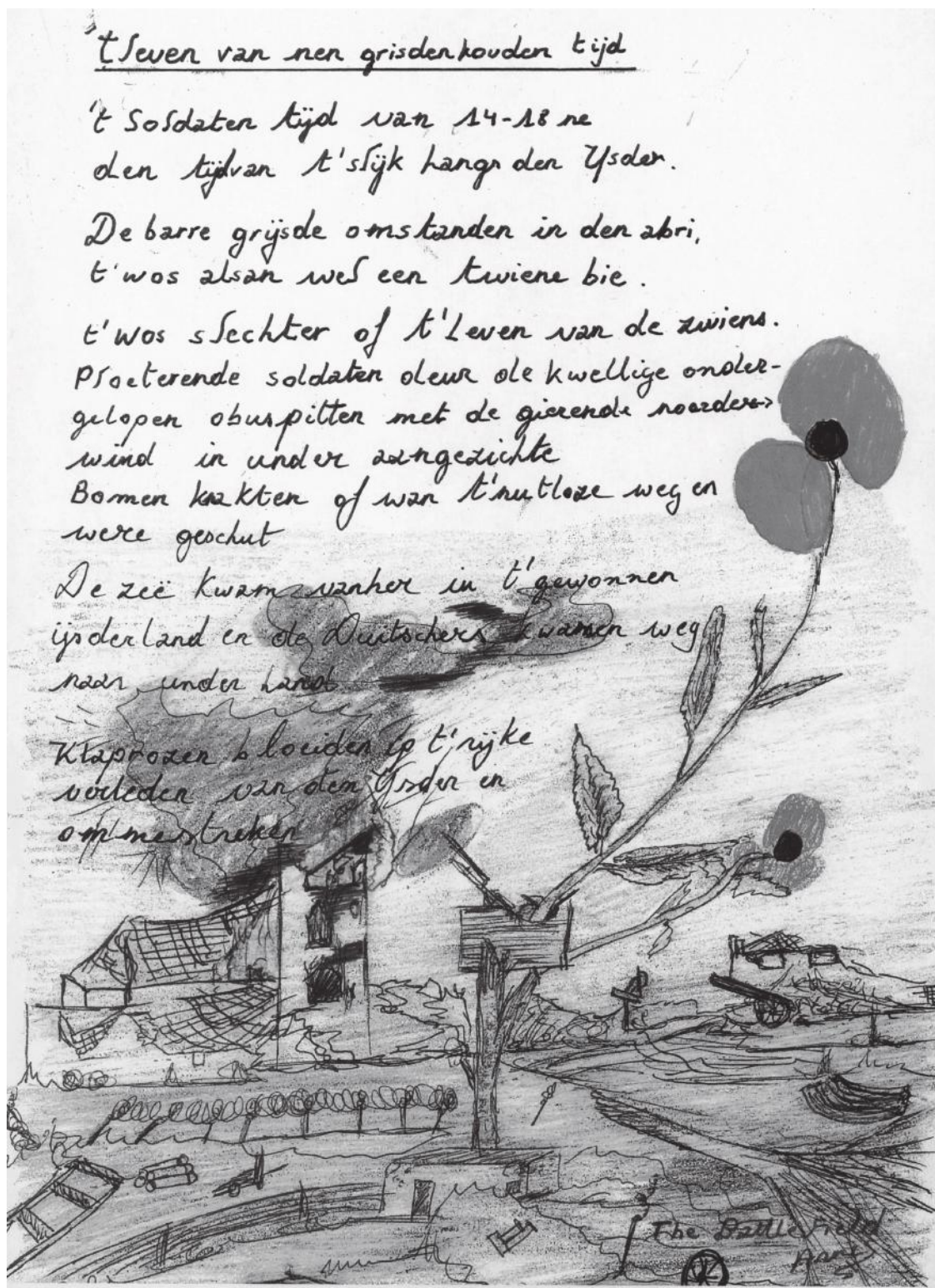
Hoewel deze Schweinenschwänzchen oorspronkelijk een Duitse vinding waren, werden ze door alle partijen gebruikt. De Belgen noemden het Zwinesteerten, de Britten Silent Pickets, de Fransen Queues de Cochon. De frontpiketten zijn voor mij markante artefacten die de onverzettelijkheid van de legers en het zinloze bloedvergieten van de frontale oorlogvoering symboliseren. Door de ijzeren frontpiketten uit te voeren als gelijkvormige glazen neonbuizen, wordt de oorspronkelijke functie van obstakel getransformeerd tot die van bakens. Zij verwijzen enerzijds naar de gruwelen van de Eerste Wereldoorlog en zijn anderzijds symbolen van kwetsbaarheid en hoop.

'Zicht op de Ieperboog' is een voorstel voor een kunstproject, waarbij de Ieperboog wordt gereconstrueerd door een lichtgevend lint van piketten. Zo wordt het grillige verloop van de frontlinie opnieuw zichtbaar gemaakt. De verlichte Ieperboog herinnert ons aan het verleden en aan de kwetsbaarheid van de mens tegenover het geweld van de oorlog.

www.geertkoevoets.nl
www.ieperboog.com

Arne Schaubroeck

"t Leven van nen grijsden kouden tijd' Ik schreef dit gedicht, in een zeer plat West-Vlaams, op school toen ik vijftien was en kreeg als beloning mijn gedicht terug in kalligrafie. Deze versie hangt in mijn huis en heb ik voor jullie van de muur afgeschreven.

André Van Nieuwkerke

bij Het Graf van de Onbekende Belgische Soldaat
sur La Tombe du Soldat Inconnu Belge

in Brussel ligt een Belgische soldaat begraven
niet ver van het Paleis der Natie
in een nobel en monumentaal graf
à Bruxelles gît un soldat Belge
non loin du Palais de la Nation
dans une tombe noble et monumentale

niemand kent zijn naam
personne ne connaît son nom

hij rust bewaakt door 2 bronzen leeuwen
bij de zuil ter ere van onze democratie
verlicht door een eeuwige vlam
il repose en paix gardé par deux lions de bronze
au pied de la colonne du congrès en l'honneur de notre démoc-
ratie
éclairé par une flamme éternelle

wie staat nog stil bij zijn verhaal ?
qui s'intéresse encore à son histoire ?

hij ligt bijna vergeten
verhakkeld en verteerd
ooit vermist en gemist
midden het hedendaagse leven
il gît là presque oublié
décomposé et dissout
autrefois perdu et recherché
au milieu de la vie de tous les jours

is hij een arbeider een boer een advocaat
een zelfstandige of een ambtenaar ?
est-il ouvrier paysan avocat
indépendant ou fonctionnaire ?
een rijke of een arme ?
riche ou pauvre ?
een vader ?
un père ?
een gelovige of ongelovige ?
croyant ou athée ?
een echtgenoot een verloofde
of een minnaar ?
marié ou fiancé
ou bien amant ?
kent iemand zijn taal ?
quelqu'un connaît-il sa langue ?
komt hij uit het noorden het zuiden
het westen of het oosten ?
vient-il du nord du sud
de l'ouest ou de l'est ?

is hij een Vlaming een Brusselaar of een Waal ?
est-il Flamand Bruxellois ou Wallon ?
niemand die het weet
personne ne le sait

of is hij iedereen ?
ou bien est-il tout cela à la fois ?

vier jaar na 1914-1918
kreeg hij een ceremoniële begrafenis
heel het land verkeerde in diepe droefenis
een moment van pijnlijk en beklijvend omzien
quatre ans après la guerre de 1914-1918
on lui fit un enterrement cérémonial
tout le pays fut plongé dans une profonde tristesse
un moment de recueillement douloureux et prenant

op vrijdagmorgen 10 november 1922
arriveerden in het station van Brugge vijf kisten
de ontvangst was ingetogen en plechtig
le vendredi 10 novembre 1922 au matin
cinq cercueils arrivèrent à la gare de Bruges
la réception fut respectueuse et solennelle

50/22

VIFF

vijf resten onherkenbare soldaten
lukraak opgediept uit anonieme graven
een kist per Belgisch slagveld van weleer
afgereisd uit Luik Namen Antwerpen
het Ijzerfront en Vlaanderen
voor een macaber ritueel
cinq restes de soldats méconnaissables
déterrés au hasard de tombes anonymes
un cercueil par champs de bataille Belge d'antan
arrivant de Liège Namur Anvers
du Front de l'Yser et des Flandres
pour un macabre rituel

even broederlijk bijeen
in de wachtzaal Iste klasse
vijf reizigers zonder naam
rang of stand
voor een militaire rite de passage
één van hen wordt De Onbekende Belgische Soldaat
het zinnebeeld van de wapenstilstand
de vijf kisten ontroerden iedereen
un instant rassemblés en frères
dans la salle d'attente des premières classes
cinq voyageurs sans nom
sans rang ni grade
pour un rite de passage militaire
l'un d'eux deviendra Le Soldat Inconnu Belge
le symbole de l'armistice
ces cinq cercueils émurent tout le monde

Renold Haesebrouck een blinde Brugse oorlogsveteraan
granaatscherven doorboorden op 24 oktober 1917 zijn ogen
deed waarvoor hij door Koning Albert was uitgekozen
hij wees om 17u één van de kisten aan
Renold Haesebrouck un vétéran de guerre Brugeois aveugle
des éclats de grenade lui ayant crevé les yeux le 24 octobre 1917
fit ce pourquoi le Roi Albert l'avait choisi
il désigna à 17 heures l'un des cinq cercueils

op zaterdag 11 november in de vroege morgen
droegen 8 éénarmige oorlogsinvaliden
4 linkerarmen en 4 rechterarmen
De Uitverkoren Kist naar de trein
voor zijn reis naar het Brusselse Congresplein

le samedi 11 novembre au petit matin
huit invalides de guerre manchots
quatre bras gauches et quatre bras droits
portèrent Le Cercueil Désigné dans le train
pour son voyage vers la Place du Congrès

om 11 uur
bij een grootse plechtigheid in de hoofdstad
zonk De Onbekende Soldaat traag in Zijn graf
volk en leger volgden de Koning in zijn eresaluut
à 11 heures
lors d'une cérémonie grandiose dans la capitale

on descendit lentement Le Soldat Inconnu dans Sa Tombe
le peuple et l'armée rejoignirent le Roi dans un même salut

weet nu wie Hij is
De Onbekende Soldaat die in Brussel begraven ligt
Hij is duizenden Belgische oorlogsdoden
onschuldige burgers en plichtsbewuste soldaten
in bekende en onbekende graven
nous savons maintenant qui Il est
Le Soldat Inconnu qui gît à Bruxelles
Il est de ces milliers de Belges morts au combat
des civils innocents et des soldats consciencieux
enterrés dans des tombes connues et inconnues

Vlamingen Brusselaars en Walen
ooit vermist en gemist
verenigd in een kist
Flamands Bruxellois Wallons
autrefois perdus et recherchés
réunis dans un même cercueil
11 november
voor een betere wereld
herdenken is nadenken
geen vrede zonder rede
11 novembre
pour un monde meilleur
se souvenir c'est réfléchir
pas de paix sans réflexion

Geert Spillebeen

Alle Schepselen Groot en Klein: van Holmes tot Potter, van Alfie tot Robbie

'Soldat 2e classe Blaise Bully', infanterist bij het 7de regiment Zouaven-te-voet. Ik sta stil. Een kruisje op het kerkhof in Roeselare. Deze zandstuiver heeft tenminste een gekend graf. Gesneuveld op 23-4-1915. Ik word stil. De dag na de eerste gasaanval? Thuis vind ik hem in mijn eindeloze Namenlijst, de 'digitale fichebak' van het departement Isère. De Oorlog krijgt een gezicht: hij was 27, geboren in een dorpje bij Lyon. Gestikt in Boezinge, ver van huis. Voor mij dichtbij.

Vorig jaar, ver van huis. Hoewel... met de P&O-ferry Zeebrugge-Hull, halfweg de Engelse oostkust. Vandaar een uurtje rijden, flaneren. We volgen de zee, ronden wat baaien en neuzen rond in Whitby, Scarborough en het curieuze vissersdorp Robin Hood's Bay, vastgeklonken tegen de kliffen. Balancerend op koppige straatstenen valt mijn oog op een deur tussen de kleine geveltjes: 'Members Only'. De lokale mannenclub, *Robin Hood's Bay Men's Institute*. Een stoffig parochiehuis annex lokale biljartclub. En weer kom ik de Oorlog tegen. Een pancarte buiten: 'Charity... geschenken in 1919... rustig plekje... *quiet recreation*... voor de mannen die terugkeerden uit de loopgraven in Frankrijk...' Hier werden ze stiltejes gerecreëerd, denk ik. Herschapen, sommigen van nul, *from scratch*. Broos, gepuzzeld, gelijmd.

We logeren in Goathland. Een paradijs voor treinfanaten. Ik had geen idee. Het stationnetje figureert in de eerste Harry Potter-film. Stoomlocomotieven en geverniste wagons struinen de hele streek af. De echo van hun vrolijk stoomgefluit vult de valleien van The North York Moors. Rookpluimen wuiven van ver. Deze ruwe, golvende heide is de heimat van Sherlock Holmes. We wanen ons verwikkeld in een mysterie van Sir Arthur Conan Doyle. Onze kamer kijkt uit op het kerkje. Neen, ik wil er niet binnen, nog niet. Ik weet dat de Groote Oorlog zelfs in de kleinste kerk te vinden is op *the Roll of Honour*, een dodenlijstje aan de muur. Ook in dit verlaten boerengat. Schapen grazen tussen de graven, steken argeloos de straat over. In het dorp teert de lokale garagist al jaren op een ITV-politieserie over de sixties, *Heartbeat*, die daar speelde. Een oud fordje Anglia, zo'n 'panda car' met zwaailicht, is achtergebleven. In zijn garage slijt de man souvenirs, kaartjes, bloemen, lijkkasten en soms auto's. Achterin staan onschatbare racemotoren uit zijn wilde jaren te verstoffen. Maar op 'the village green' (het dorpsgazon) pal in dit schapengehucht, ont-kom ik toch niet aan de Oorlog. Het is een ruwe steen met een Keltisch kruis. Vervagende namen rondom. Fred'k Cockerill voert de lijst aan. Alle weerbare jongens uit dit afgelegen plekje, denk ik. Verdwenen... Naar Ypres? Hoe overleefde dit dorp?

We trekken de stapschoenen aan. Uiteraard, want dit is het adembenemende decor van 'All Creatures Great and Small', de sympathieke veearts James Herriot. Commondale is een ideale uitvalsbasis. Parkeren bij het station. Het lijkt wel een stenen bus-

hok. Baksteen en dus ongewoon. Blijkt dat het slapende dorpje tot 1947 leefde van de lokale *pottery*, de steenbakkerij. En van de schapen, ook nu. We wandelen noordwestelijk de *Moors* in. De natuur ligt erbij als eeuwen geleden. Een milde versie van Schotland, zonder meren, met meer heide, soms een bos. Lage struiken en struweel kleuren de glooiende vergezichten paars. Wandelpaden lijken nergens heen te leiden, maar stapeltjes stenen markeren de weg: spoortekens. Wie legde ze daar? Hoelang geleden? Onze voeten volgen de uitgesleten wegetjes die hier al honderden jaren liggen. En plots – geen huis of boom, geen mens in mijlen te zien – staat daar een zandbruine steen, een meter hoog, rechtop. We zien hem van ver. Stappen er op af. Hoe langer het duurt hoe meer hij ons fascineert. Niet de natuur maar de mens heeft hem daar gezet. Een teken, dat zeker. Een oriëntatiepunt? (Erg nuttig daar, zouden we ondervinden.) Of was daar iemand neergebliksemde? Laffelijk vermoord misschien? Dat laatste zou de feiten het dichtste benaderen.

Terwijl we nader komen, tekent zich aan de voet van de steen een vertrouwde, knalrode krans van plastic klapprozen af: alweer die Oorlog! Nooit heb ik het begrip 'in the middle of nowhere' beter gesnapt. Zelfs hier ontsnap ik niet aan 14-18. En al zeker niet die twee jongens wier naam in de steen gebeiteld staat: Robbie Leggott ('killed in action' in 1916) en Alf Cockerill ('killed in action' in 1916). Cockerill? Dezelfde uit Goathland? Alf... en Fred'k. Alfred of Frederick?

Terug thuis lezen we over Robbie & Alfie. De twee worden herdacht op hun favoriete plek waar ze als schaapherders hun jonge jaren sleten. Wilden ze even weg uit dat simpele, altijd eendere bestaan? Op avontuur? Of was het de roep voor Lord Kitchener's New Army? 'Your Country Needs You!', weet je wel. In 1914 trokken ze samen naar Londen – met zo'n stoomtrein, denk ik – en lieten zich bij de Grenadier Guards inlijven. Robert 'Robbie' Leggott, 17 jaar, loog over zijn leeftijd. Hij sneuvelde in 1916 aan de Somme en staat op het monument van Thiepval. Zijn kameraad Alf Cockerill was 8 jaar ouder. Hij diende in de Westhoek. Met het 4^e Bataljon Grenadier Guards zat hij in 1916 in de loopgraven ten noorden van Ieper, dicht bij het Ieperleekanaal, oostelijk van Elverdinge Kasteel. Granaataanvallen, man-tegen-man gevechten... Op 9 juli liep soldaat 19205 Alf Cockerill in het vizier van een scherpschutter. Het was raak, in het hoofd. Alfie overleefde het, werd ongeschikt verklaard voor verdere dienst en met een klein pensioen naar Engeland afgevoerd. Maar de Moors van Yorkshire zou hij niet weerzien. Hij leed aan epilepsie. Dokters van het Londense *National Hospital for the Paralysed and Epileptic* stuurden hem door naar Buckinghamshire. Alf Cockerill belandde in de Chalfont Colony (in Chalfont St.Peter), een psychiatrische instelling voor militairen met hoofdwonden en shellschok. Daar verbleef hij vier jaar. Op 11 augustus 1920 bezweek hij aan een combinatie van hersenvliesontsteking en epilepsie. Gevolgen van dat fatale schot in Ieper. Hij werd 31.

Pas onlangs is Alf in het register van de *War Graves Commission* opgenomen. Binnenkort komt zijn naam op het Brookwood Memorial, op 40km Z-W van Londen. Dat nieuwe monument draagt zo'n 500 namen van WO.I-militairen die in het Verenigd Koninkrijk stierven, maar van wie het graf onvindbaar is.

De Grote Oorlog... Na 100 jaar kom je hem nog overal tegen, ook op reis ver van huis. Een naam, gekapt in een steen. Zelfs 'in the middle of nowhere'. En dan neemt die naam je weer mee naar huis, daar waar hij zijn lot tegenkwam. Ver van zijn huis.

Chris Spriet

Bericht

In dit eerste herinneringsjaar haalt men de laatste bronnen die ertoe doen van onder het stof.

Men is op zoek naar materiaal dat een snel vervagende oorlog alsnog zijn menselijk, lees: herkenbaar, lees: universeel, gezicht kan teruggeven. Het is het soort grassroots historiografie waar alvast ook historica Sophie de Schaeppdrijver een hevige aanhanger van is. Op een Australische site vond ik inspiratie in een bijdrage van een researchstudente. Zij postte een smeekbrief die een moeder richt tot een legergeneraal (<http://www.shrine.org.au/Remembrance/Stories/The-Barker-Brothers>).

Haar woorden deden mij aan een Daensverhaal denken, aan het oorlogsdagboek van Pastoor Van Walleghem of aan Walter van den Broecks (verfilmde boek) Brief aan Boudewijn.

Ik bewerkte de tekst tot een soortement Remembrance op papier.

Ook Australië laat zich in de herinnering aan de pijn die oorlog aanricht, niet onbetuigd. De gelegenheidssite nodigt uit om je eigen herinneringsverhaal te 'posten' en aldus virtueel wereldkundig te maken. Zelf liet ik, voor hen "van de andere kant van de wereld", het kleine verhaal over mijn gesneuvelde grootvader na. Tegelijk pikte ik een smeekbrief op waarin een moeder zich richt tot 'the powers that be'. Oorlog op zijn aandoenlijkst. En de vraag of onze soort, honderd jaar later, navenant wijzer werd.

No. 1027 Punt Road
East Melbourne
Victoria (Australië)
11 mei

Aan: Generaal Sir William Birdwood.

Geachte heer

In mijn verdriet en hartenpijn om de dood van mijn twee dappere zonen tijdens de verdediging van hun land in de laatste drie maanden, smeed ik u dat u mijn andere geliefde zoon uit de gevarenlijn zult weghalen en hem naar mij terug wilt sturen. Eén zoon Luit. M.R. Barker verloor zijn dierbare leven in februari nadat hij zich gedurende drie jaar in nobele dienstbaarheid van zijn land had gesteld. Hij maakte deel uit van de 1ste Siege Brigade & mijn jongste zoon, seingever Tasman Barker, aan zijn verwondingen bezweken op 21 april, maakte deel uit van het Hoofdkwartier van de 40ste Batterij. Mijn enige overblijvende zoon Cyril is in dienst bij het 3de Pioniers ergens in Frankrijk. Hij raakte zwaargewond & heeft de dienst weer hervat & het is zijn leven waar ik in alle nederigheid nu voor pleit. Ik heb geen echtgenoot omdat hij sinds 15 jaar in een hospitaal voor geesteszieken is opgesloten & de gedachte dat mijn zoon ook zal sterven is ondraaglijk voor mij. Het is de vrees dat hij zal sneuvelen die mij ertoe noopt u aan te schrijven & uw hulp af te smeken om hem te redden als dat in uw mogelijkheid ligt. Als hij niet naar Australië teruggestuurd kan worden, kan hij misschien naar een veiliger positie worden weggehaald.

In de hoop, goede heer, dat u me de vrijpostigheid waarmee ik u aanschrijf wilt vergeven, & dat u mijn smeekbede in overweging wilt nemen, verblijf ik, met dankbaarheid jegens u, Alice M. Barker

Betreft: No. 141. Pte F.A.C. Barker, A Company, 13de Pioneers Battalion, Aust. Imperial Force

De eerste van de drie Australische 'Barker brothers', Rollo - in de brief 'M.R.' -, had zich beslist niet laten 'pramen' toen hij in juni 1915 dienst nam. In geen tijd klom hij in zijn brigade op van soldaat-artillerist tot de rang van luitenant. Nadat hij een aantal van de bitterste veldslagen had overleefd kwam hij in een motorfietsongeval in februari 1918 tragisch om het leven. Hij was 26. Daarmee kwam aan de familietragiek voor de Barkers allerminst

een einde. De dood van Mrs Barkers jongste, Tasman, die bij het 40ste infanteriebataljon als seingever diende, was van het soort dat een mens maar liever uit zijn hoofd zet: de trage, obscene dood die je meemaakt wanneer je lijf vol shrapnelschilfers zit. Niet het nieuws waar je als beproefde moeder van een andere zoon bepaald op zit te wachten. Goddank dat de gruwzame details haar bespaard bleven.

Jammer genoeg lag er bij Mrs Barker korte tijd later een derde telegram in de bus. Haar enige overlevende zoon, Francis A. Cyril Barker, die zij kortweg 'Cyril' noemde, was gewond geraakt door een Duitse mosterdgasgranaat die zijn huid verbrand en zijn longen beschadigd had. Haar hartenpijn kon slechts toenemen toen het haar ter ore kwam hoe Cyril na zijn genezing naar het front terug was gesommeerd. Generaal Birdwood kon wel oren hebben naar haar smeekbede. Hij liet Cyril naar Australië terugkeren, waar hij kort voor de Wapenstilstand uit het A.I.F. werd ontslagen.

Hoewel. Moeder Barkers smeekbede mocht daarmee goed en wel ingewilligd lijken, Cyril bleef vreselijk lijden onder de geestelijke oorlog die zijn kop doorwoelde en die wij vandaag cleantjes als posttraumatische stress omschrijven. Zijn verdere leven lang werd één lange lijdenweg van hospitaal-in-en-uit, teneinde zijn duivels te bezweren. Korte tijd nadat hij alweer uit het hospitaal ontslagen was, werd hij door zijn moeder levenloos op zijn kamer aangetroffen, waar hij zich het leven benomen had. Dat geen moeder, geen mens in zijn eentje ooit voor zoveel zorg kon instaan, snappen wij vandaag maar al te goed.

In de Australische legergeschiedenis kan men onmogelijk om de sleutelrol van de familie heen. Het tragische verhaal van de Barkers, en de moeder die zich vastklampt aan het (over)leven van haar laatste, enige zoon, bewijst dat. Het familieverhaal van de Barkers staat in geen geschiedenisboek te lezen. Het is een verhaal van zulk ondraaglijk verlies dat het je haast ongelooflijk lijkt dat het in het eigen land nooit van de daken werd geschreeuwd. Het verdient niettemin ook zijn plaatsje in de herinnering.

Laat deze brief, vandaag, op dit papier, een stille Remembrance zijn. Voor de onbekende moeder van drie vergeten zoons.

Jean Mil

Soldatenfriedhof Vladslø, een bijzondere oorlogsbegraafplaats

Diksmuide telt heel wat erfgoed dat herinnert aan de Eerste Wereldoorlog (1914-1918). Ook de Duitse militaire begraafplaats, met het treurende ouderpaar van Käthe Kollwitz, aan de rand van het Praetbos te Vladslø maakt hier deel van uit. Deze begraafplaats - een massagraf met 25.644 afgebroken levens - is

onder de vele militaire begraafplaatsen overal ter wereld een heel aparte site. Eigenlijk is het een unicum. Waar ter wereld vind je een militaire begraafplaats waar de beeltenis van een treurende moeder en vader is neergezet tegenover het graf van hun eigen zoon, Peter, en de vele zonen en enkele dochters (25.638 soldaten en 6 verpleegster) van andere ouders? De 18 jarige Peter, zoon van Käthe en Karl Kollwitz, sneuvelde in de nacht van 22 op 23 oktober 1914 op het Diksmuidse slagveld. We onthouden van Käthe Kollwitz: 'Ik hou van Duitsland, en ik weet dat het een zending te vervullen heeft, maar die bestaat er niet in 18-jarigen naar het slagveld te zenden. Ik hou veel van mijn land, doch méér nog hou ik van het woord uit de Openbaring: *En er zal een nieuwe tijd komen, een nieuwe hemel en een nieuwe aarde.*'

Johan Gheeraert

The Gettysburg Address

Bij hun wanhopige doorbraakpoging naar het noorden werden tussen 1 en 3 juli 1863 de Zuidelijke legers ('Confederate States of America') tegengehouden door de Noordelijken ('United States of America') bij het stadje Gettysburg in Pennsylvania. In deze veldslag waren er ongeveer 8.000 gesneuvelden en 27.000 gewonden op een totale inzet, beide legers samen, van 165.000 soldaten. Hoewel deze veldslag het keerpunt vormde in de Amerikaanse burgeroorlog (1861-1865), is het stadje Gettysburg in de wereldgeschiedenis vooral bekend gebleven voor wat er zich op 19 november van datzelfde jaar 1863 afspeelde.

Heel Washington verzamelde er die dag. Het hielp dat Gettysburg slechts 150 km van Washington ligt en de treinverbinding weer hersteld was. Iedereen met naam en faam uit de noordelijke staten was er om de oorlogsbegraafplaats ('Soldier's National Cemetery') in te wijden. Een toespraak van bijna twee uur door de

toen zeer gekende redenaar Edward Everett vormde de kern van de 'feestelijkheden'. De organisatoren hadden er toch niet onderuit gekund om ook president Abraham Lincoln, toen op een laagtepunt van populariteit, te laten spreken. Zijn toespraak duurde minder dan 2 minuten. Hoewel velen het achteraf anders zegden, hadden weinigen de president gehoord. Het publiek verwachtte weer een zeer lange toespraak en was nog bezig met zijn plaatsen terug in te nemen. Gelukkig stond de tekst van de toespraak de volgende dag in de kranten, en werd ze altijd maar opnieuw gedrukt. De rede van de president bestond uit 266 woorden (in het Engels) en wordt nu beschouwd als de belangrijkste politieke toespraak ooit, nog voor de 'I have a dream'-rede van Dr. Martin Luther King uit 1963, de 'We shall fight on the beaches'-rede van Winston Churchill uit 1940 of de 'La France a perdu une bataille mais la France n'a pas perdu la guerre'-rede van Charles de Gaulle, ook uit 1940. De oorlogsvoering mag misschien niet grondig veranderd zijn door de Amerikaanse burgeroorlog, de manier van redevoeren zou nooit meer dezelfde zijn na 1863.

De rede van Gettysburg, 'the Gettysburg Address' in het Engels, is vooral bekend gebleven wegens de zeer duidelijke verwoording van de idealen waarvoor de Verenigde Staten stonden, volgens Abraham Lincoln toch, en waarvoor de Amerikaanse burgeroorlog werd gevoerd. 'Government of the people, by the people, for the people' is de bekendste zin. Minder vaak vermeld, maar met de herdenkingen van de Eerste Wereldoorlog die er aan komen voor ons ook belangrijk, is wat Lincoln zei over dit soort herdenkingen. Vooral overtuigd van hun eigen belangrijkheid hoorden de aanwezigen de president zeggen: 'Wij kunnen deze grond niet toewijden, wij kunnen haar niet zegenen, wij kunnen haar niet heiligen. De dappere mannen die hier streken, hebben haar gezegend ver boven onze armzalige macht daaraan toe of af te doen.'

Voor hen die nu soms met ongeloof kijken naar de officiële herdenkingsceremoniën en de rol van 'personaliteiten' hierin, weet dat Lincoln toen ook al wist: 'De wereld zal amper opmerken, noch lang onthouden, wat wij hier zeggen, maar ze kan nooit vergeten wat zij hier deden.' Dit is evenzeer van toepassing op de Westhoek nu als het was op een stadje in Pennsylvania toen.

volliedige tekst van de Gettysburg toespraak in het Engels, zie <http://www.abrahamlincolnonline.org/lincoln/speeches/gettysburg.htm>

Linda De Geest

**In memoriam Cesar Pieter Ongenaë
(Heusden 8 april 1893 – Dinard 27 januari 1915)**

Eerst was jouw wereld klein
Een huisje, een straat, een dorp groot
Als oudste van een groot gezin
Wist je wat mizerie was en nood
Nu ja, dat dacht je toch
Maar wist jij veel wat
De toekomst brengen zou

Je werkte als boomkapper
Je had poten aan je lijf
En toen je met Martha trouwen zou
Wist je met je geluk geen blijf
Die vreugde duurde echter maar even
Want de oorlogsdreiging zou beslissen
Over jouw verdere leven

De trouw werd uitgesteld
Al was je toekomstige zwanger
Want je werd opgeroepen voor de dienst
Thuisblijven kon geen dag langer
Amper tijd voor afscheid, je moest gaan
Wist jij veel dat je nooit weer
Naar jouw eigen dorp terug zou gaan

Toen maanden later de oorlog uitbrak
Vocht jij mee in Luik die eerste dagen
Als soldaat van de artillerie
Moest jij je leven wagen
Je trok doorheen het hele land
Jij die je dorp voorheen nooit had verlaten
De wereld rond jou stond in brand

Hannut, Leuven, Antwerpen, Walem en Breendonk
En via 't Waasland naar de IJzer
In Nieuwpoort onder 't gezag van de Franse vlootfuseliers
Verstond jij hen? Werd je van hun bevelen wijzer?
In januari 1915 werd je ernstig ziek
Naar 't veldhospitaal van Steenkerke gebracht
En dit was nog niet het einde van de tragiek

Men voerde jou naar Dinard in Bretagne
Om van je ziekte te herstellen
Maar hoe het daar verder verliep
Kon niemand later navertellen
Onverwacht kwam daar een einde aan je leven
Maar dat je een held was en nog altijd bent
Dat is ons altijd bijgebleven

Karel Platteau

ZEVEN GROOTNONKELS VAN VOOR-DEN-ANDEREN OORLOG

Toen ik als kind opgroeide tussen de 144 begraafplaatsen in het leperse, hoorde ik zo vaak oorlogsverhalen. Vaak over de grootouders van mijn vader die hals over kop uit Voormezele moesten vluchten, want hun smidse en winkel werden compleet in puin gelegd. Alleen een verschroeiende perelaar gaf nog aan waar hun levenswerk voordien stond, oma stierf binnen de maand van verdriet en opa volgde haar binnen de twee maanden.

Hun vier zonen Lewyllie werden gemobiliseerd. Joseph, de oudste, werd een knieschijf afgeschoten als brancardier in de 'tranchées' en mocht daardoor géén witte pater meer worden. 'We hebben geen gehandicapten nodig,' klonk de verantwoording voor zijn afwijzing. Als novice die al 3 jaren pater-opleiding gevolgd had, tot in Maison-carrée in Algerije toe, fungeerde hij als brancardier in de Ijzervlakte. Tot een obus een einde maakte aan zijn mannelijkheid en zijn knieschijf. Hij werd dus loodgieter en smid na

de Grootte of de 'andere' Oorlog, en beklom voortaan ladders en dakgoten met een stijf been. Hij huwde een jonge vrouw-met-oorlogskindje en bouwde een eigen bestaan uit voor hen.

Zijn jongste broer Henri, ook op weg om pater te worden, maar dan een picpus, sneuvelde op zijn 20ste verjaardag. Hij had normaal 'congé' die dag, 11 maart 1917, maar hij bleef die vrije dag toch op zijn post om zijn zwaarvermoeide vriend en medebrancardier bij te staan. In zijn plaats ging Henri een gewonde verzorgen en de fatale kogel trof hem. Hij kreeg een huldezerkje. De twee andere broers overleefden de vreselijk lange oorlog. Tot zover mijn vaders kant.

Aan mijn moeders kant waren er drie broers van haar moeder Maria Dehaeck. Joseph, de oudste, werd gemobiliseerd en als slachtoffer van shell shock vrij vroeg weer afgevoerd. Hij stierf vele jaren later als ongeneeslijke patiënt in Beernem.

Zijn jongere broer Michel gaf zich op als vrijwilliger en bleef vier lange jaren in de loopgrachten, verzeild in de 12de compagnie van het 20ste linieregiment. In zijn latere oorlogsdagboek beschreef hij de ontberingen en de onmenselijkheid. Nadien trok hij naar Belgisch-Kongo en werd er broeder van Scheut. Hij legde we-

gen aan en sloeg een brug over de Bavu. 'Hij was een man die voortdurend 'charges' wilde uitvoeren, aanpakken en doorbreken,' getuigde zijn overste. Tot mijn grote vreugde zag ik onlangs 'zijn' Congolese wegen én zijn brug: ze liggen er nog en ze liggen er goed bij. Michel sneuvelde na vier jaar frontleven en 38 jaar brouseleven.

Tot slot nog hun broer Jérôme, mijn zevende grootoom. Hij was spion voor het Engelse leger door zijn talenkennis en hij deed heel veel voor het verzet. Na de oorlog werd hij overladen met eretekens. Maar toen naderde alweer een andere oorlog.

Marcel van Heijkop

Wat de VIFF voor mij betekent of: Waarom een Hollander zich zo thuis voelt bij de VIFF

In 2006 maakte ik, na jaren wikken en wegen, mijn eerste slagveldreis naar de Eerste Wereldoorlog met het Amsterdamse reisbureau Voyage & Culture onder de bezielende leiding van de onvergetelijke Koen Koch. Inmiddels hevig besmet met het WOI-virus meldde ik me gelijk aan voor de volgende reis met als thema de 90^e verjaardag van de Derde Slag om Ieper (Paschendale). Tijdens deze reis kwam ik in contact met een zeer gedreven maar ook gezellige Vlaamse club genaamd de Vrienden van het In Flanders Fields Museum (VIFF) en net als vele andere Nederlanders in ons gezelschap maakte ik de overstap. Vele slagveldreizen met de VIFF verder, vraag ik me naar aanleiding van de oproep opeens af: 'Wat betekent de VIFF eigenlijk voor mij, of beter gezegd: waarom voel ik me zo thuis bij deze mensen?' Ik zal eens een poging wagen:

'Het Teletijdmachine-effect': Op weg van Nederland naar Ieper sleep ik alle dagelijkse beslommeringen nog even mee, maar eenmaal in de bus valt alles van me af en het wonder geschiedt: de vertrouwde bus van 'Cars St.-Cristophe' wordt een tijdmachine en het is vandaag geen 2014, maar 1914. Een wonder wat zich bij iedere reis steeds opnieuw zal herhalen.

De opvoeding tot Homo Universalis: Begonnen als vrij eenzijdig militairtechnisch geïnteresseerde werd ik onder de vakkundige leiding van Piet Chielens al snel opgevoed tot een 'alleseter'. Tegenwoordig weet ik veel meer over de menselijke impact van zo'n conflict, de grote politieke lijnen (tot op de dag van vandaag relevant), de karakters van de hoofdpersonen of de architectuur van begraafplaatsen en de gedachte erachter per land. Dankzij Ludwich Devlieghere weet ik (behalve over de ondergang van Troje) inmiddels ook het nodige over de verschillen en overeenkomsten tussen het Portugees en het Roemeens, alsmede over de etymologie van het Vlaamse 'amai'.

De vele lieve, gedreven en zeer kundige VIFF-medereizigers die me zo inspireren. Hoewel ik de meeste maar eens per jaar zie, beschouw ik ze als zeer dierbare vrienden.

Zomaar een hilarisch ochtendgedicht in de bus langs de wijngaarden op de vlakte van de Piave, op weg naar weer een onvergetelijke ervaring in het goddelijke Italië.

De schoonheid van al die verschillende Vlaamse dialecten, ook al zijn ze soms voor mij als 'Ollander' best moeilijk te volgen.

De vele interessante gesprekken met Vlamingen over onze beide landen en systemen, waardoor ik als Nederlander weer met nieuwe ogen naar mijn eigen land kijk.

De gastronomie: hoewel geestelijk een Calvinist, spreekt de immer perfect geregelde gastronomie van mijn VIFF-collega's de Bourgondiër diep in mij zeer aan. Wat is er nou mooier dan om na een spannende slagvelddag's avonds aan tafel te gaan bij een Italiaans familiehotel waarvan de eigenaar vastbesloten is om je kennis te laten maken met alle pastageheimen van zijn oma? Of een wijnproeverij in Slovenië? Of een Belgisch-Turkse lunch in Gallipoli?

Enzovoort.

Op naar een volgende VIFF-slagveldreis!

Lieve D'haene

Jongeren in VIFF-spoor

Geschiedenis is een boeiende materie. Als scholier al was ik daarvoor overtuigd. De talrijke omzwervingen tijdens de zomervakanties met mijn oom zaliger en zijn interesse voor 'den oorlog' hebben daartoe zeker een steentje bijgedragen.

Mijn stek vond ik in het onderwijs, maar als taalleerkracht. Toch is de belangstelling voor geschiedenis gebleven. De projectwerking op school was dan ook de ideale kans om met jongeren te werken rond een historisch item.

'We will remember them' is een klasoverstijgend, internationaal getint project waarin vijfdejaars op bescheiden wijze het spoor proberen te volgen dat door de VIFF is uitgezet.

Dit schooljaar waren we o.a. aanwezig op een ingetogen internationale herdenkingsplechtigheid in Poperinge. Daarnaast zorgden de leerlingen zelf voor een bezinnend moment op de militaire begraafplaats Lijssenthoek. Verder stond het leerrijke verhaal van een gastspreker op het programma. Uniek was de ontmoeting

met de Canadese Susan Raby-Dunne, auteur van *Bonfire: the Chestnut Gentleman - The true story of John McCrae's journey through WWI, as told by his war horse, Bonfire* (2012).

Een persoonlijke reflectie n.a.v. van haar recent bezoek aan België:

In December of 2013, I had the pleasure of spending a morning with teacher, Lieve D'haene, (a fellow motorcyclist I was surprised to discover!) and her high school students at Talbot House in Poperinghe. They asked good questions and I was happy to speak to them about southern Alberta, Canada, where I'm from, and my subject, John McCrae, the soldier/physician/poet who penned the WWI poem, In Flanders Fields. Many people are unaware that the poppy, and its use as a symbol of war remembrance, is a direct result of that poem.

In the last week of November, first week of December 2013, I was the Warden of Talbot House. This was the third time I had done this, and it was wonderful to return again to that special place. Talbot House was a sanctuary for WWI soldiers behind the lines; a place to decompress, meet friends, pass on messages, and just generally escape the war for a while. Soldiers were required to 'check their rank' at the door. It was called an 'every man's club.'

I first came to Talbot House in 2007. My family and I had come over to Belgium and France for the 90th anniversary of the Battle of Vimy Ridge. We began our journey in the leper 'Salient' area and explored Talbot House and museum for the first time. By coincidence, the only Canadian Wardens at the time were there, a couple from Nova Scotia. I asked, 'How did you get this job?' and the man said you just get your name on the list. So I did.

In the course of seven years of research and several visits to 'Flanders' I have made many friends and feel a strange and wonderful attachment to the area, right down to the very soil of the place. I can't imagine what the Flemish people have been through in this area through the many battles fought on their lands. There has not been a war on Canadian soil for about 200 years. We are blessed. But through my research, I feel I've developed a profound understanding of what it was like for the Canadian soldiers. Well, as well as one can, without having been in their boots.

For me, and for my own special reasons, Flanders is a sacred area. I will always return. The next time will be April/May of 2015, for the 100th anniversary of the 2nd Battle of Ypres and the writing of that indelible war poem, In Flanders Fields. I hope Ms. D'haene and I can ride motorcycles together some day, too!

Eddy Lesage

Beste Edwina,

Samen met je man en een bevriend koppel kwam je eind oktober 2013 een weekje bij ons op vakantie. Van een stad dicht bij Londen was het jullie eerste bezoek aan 'Flanders Fields'.

Al van bij de kennismaking voelden we dat het goed zat, het klikte. We maakten samen een 14-18 tocht en bezochten enkele gekende sites. We stopten bij het Canadees monument in Sint-Juliaan, de Duitse begraafplaats in Langemark, Lijssenthoek in Poperinge, Bayernwald, Pool of Peace, ... De tijd vloog. Op Lijssenthoek bezochten we het bezoekerscentrum en wandelden daarna op de begraafplaats zelf. Telkens ik daar met een groepje ben blijf ik een poosje staan bij enkele grafstenen waarover ik wat meer kan vertellen. Het graf van de 15 jarige Snaddon sla ik daarbij nooit over en ook toen met jullie niet. En het deed je wat want je zag een opgeschoten puber die dolgedraaid door mooipraters in z'n naïviteit loog over zijn leeftijd om toch maar aan het avontuur te kunnen deelnemen. Ze lieten hem in Engeland liegen en in Poperinge liggen, maar zorgen er nu wel voor dat zijn steen er altijd netjes en proper uitziet.

Het was mooi weer, koud en winderig maar met een diepblauwe hemel en fotogenieke wolken. Terug aan de auto aarzelde je en je vroeg mij om nog eens tot bij 'that boy Snaddon' te gaan. Ik keek je vragend aan en je haalde een poppy uit het knoopsgat van je jas want je wou dit nog op zijn graf gaan leggen. I want to do this

as a mom' zei je nog. Edwina, het was de manier waarop je die woorden uitsprak.

Wij twee gingen in stilte terug naar Snaddon, de anderen bleven bij de wagen. Bij de grafsteen zei ik je dat dit een zeer mooi gebaar was en zag dat ik verder beter zweeg. Weinig woorden vertellen soms heel veel.

Edwina, tijdens de terugrit vertelde je dat je moeder vier weken geleden was gestorven en dat ze je kort daarvoor een bundeltje papieren van haar vader had gegeven. Je grootvader overleed toen je nog een kind was en je kon hem amper nog voor de geest halen. Hij was in 'The Great War' vanaf de terugtocht uit Mons bij de Coldstream Guards geweest en als bij wonder was hij zonder ernstig kleerscheuren de oorlog doorgelopen. Tijdens zijn leven had hij nooit over die periode willen praten en dat vond je nu zonde. Maar we horen het wel vaker, dat gewezen frontsoldaten over hun oorlogservaringen niet wilden praten. Je zou 's avonds die bundel papieren eens doornemen.

Net voor het helemaal donker was belde je ontdaan aan en zei 'Eddy, you won't believe this'. In de documenten stond duidelijk dat je grootvader tijdens de eerste oorlogsmaanden in Polygon Wood geweest was, de eigenste plek waar je nu een week vakantie doorbracht. Ik beloofde je om dit verder uit te zoeken in het Kenniscentrum te Ieper.

Uit de documentatie over de Coldstreams bleek inderdaad dat die eenheid eind oktober 1914 twee tot drie dagen ten noordoosten van het Polygoonbos gelegen had. De hevigste gevechten vonden toen weliswaar daar niet plaats, maar de Coldstreams leden toch constant verliezen door artillerievuur en sluipschutters. Ook las ik dat zijn bataljon op 21 oktober 1914 ongeveer waar nu het Canadese monument bij Sint-Juliaan staat, 'ontmoetingsgevechten' hadden waarbij ze 100 man verloren.

'Ontmoetingsgevechten' vind ik een vals-vriendelijk klinkende term, net alsof ze bij de eerste gevechten slechts rubberkogels gebruiken.

Edwina, je was er echt niet goed van toen je besepte dat je zonder het te weten en puur bij toeval op 500 meter logeerde van de plaats waar je grootvader dag op dag 99 jaar geleden onder vuur lag. Op een deel van onze uitstap hadden we bovendien een stukje in zijn voetsporen gelopen.

Beste Edwina, de geschiedenis van de Grote Oorlog ligt als een onzichtbare blubber over onze Westhoek, wachtend met eindeloos geduld tot er iemand in verstrikt raakt. Dan, aanvankelijk onmerkbaar, grijpt hij vast om niet meer los te laten.

Veel liefs en tot ziens

Mieke Sampers

SPOREN VAN DE STRIJD

In 2005 heb ik mijn studie afgerond aan de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunst in Den Haag. Het thema waar ik mee afstudeerde was 'goed en kwaad', men zou het ook wel 'oorlog en vrede' kunnen noemen.

Als kind werd ik geconfronteerd met oorlogsbeelden via de TV die ik niet kon bevatten. Ze stonden en staan nog steeds op mijn netvlies. Het gevoel van machteloosheid wat ik als kind voelde heeft plaats gemaakt voor actie. Ik maakte absurdistische machines en monumentale werken waarin ik op mijn manier een betere wereld wilde creëren.

Tijdens een zoektocht aan het eind van mijn afstudeerproject kwam ik terecht in een legerdumpzaak. Daar stond een honden munitiekar die gediend had in de Eerste Wereldoorlog. Deze kar heb ik toen gekocht en vertelde het aan een docent van de academie. Hij zei dat ik er klaprozen in moest zetten tijdens een expositie. Ik vroeg hem waarom en hij vertelde mij het verhaal van de Eerste Wereldoorlog en het gedicht van John McCrae.

Van het een kwam het ander. Het gedicht fascineerde mij en liet mij niet meer los. Dat John McCrae zoveel troost heeft gebracht met zijn gedicht over de hele wereld en dat nog doet.

Het eerste boekje wat ik kocht was 'In Flanders Fields' van Herwig Verleyen. De uitgever was 'De Klaproos'. Dit boek heeft voor mij tot op vandaag mijn leven veranderd. In 2007 werd ik Vriend van het In Flanders Fields museum en ging mij verdiepen in de Eerste Wereldoorlog. Ik ging aan de slag met mijn kunstwerk om een ode te brengen aan John McCrae. Mijn eerste monumentale schilderij bestond uit 121 kapotgeschoten klaproosschilderijtjes. Het aantal 121 heeft te maken met het feit dat op 11 november om 11 uur het vredesverdrag ondertekend werd en het vuren gestaakt. De Grote Oorlog was voorbij. Ik heb de datum en tijd vermenigvuldigd en kwam zo op het getal 121. De expositie vond plaats in de Pulchri Studio in den Haag en was een groot succes. Het maakte veel emoties los bij de Nederlanders.

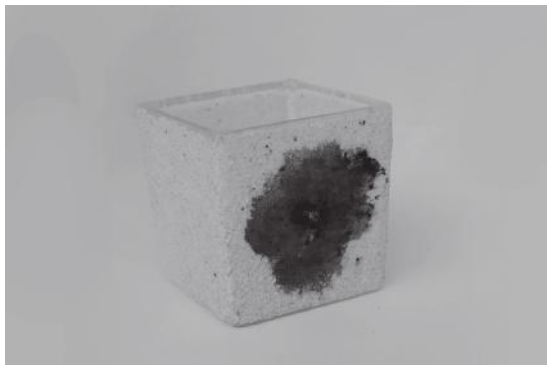
Nadat ik lid geworden was van de Vrienden van het IFF maakte ik mijn eerste studiereis o.l.v. Prof Koen Koch en Piet Chielens. Tijdens deze eerste studiereis in Passendale nabij Ieper was het noodweer. Het regende verschrikkelijk en opeens realiseerde ik mij en met mij een groep van 50 mensen dat ook de soldaten, paarden en oorlogsmateriaal in deze barre omstandigheden vervoerd moesten worden. De paarden die door hun gewicht wegzakten in de modder en niet meer gered konden worden. Het gevecht van soldaat en paard tegen de zuigende aarde.

Die dag had ik een gesprek met een verzamelaar van vondsten uit de Eerste Wereldoorlog. Hij vroeg waarom ik als Nederlandse vrouw geïnteresseerd was in de Eerste Wereldoorlog. Na mijn

verhaal verteld te hebben dat ik op zoek was naar sporen van de slagvelden waarbij miljoenen jongens waren omgekomen kreeg ik van hem een aantal relikwieën (zo noem ik ze) zoals granaat-hulzen, kogels, knopen, gespen en zelfs een bajonet. Ik moest hem wel beloven deze relikwieën nooit in een schilderij te verwerken. Ik heb dan ook lang gezocht en geëxperimenteerd om het gevoel van deze strijd in mijn doeken te kunnen leggen. De voetsporen van soldaten, klaprozen en hoefijzers zijn dan ook de basis ge-worden van mijn doeken 'De Sporen van de Strijd.'

Omdat het 100 jaar geleden is wil ik wederom een ode brengen aan John McCrae. Nu in de vorm van een gedenklichtje. Ik heb dit dan ook op een simpele manier uitgevoerd. De lichtjes zijn met zand bekleed en de klaproosjes zijn eigenlijk kleine schilderijtjes. Met het zand wil ik de miljoenen gesneuvelden verbeelden. De roosjes zijn met temperaverf opgebracht. Er is geen klaproosje hetzelfde. Ze zijn allemaal met de hand beschilderd. Als je de lichtjes brandt en het vlammetje gaat bewegen lijkt het of het glaasje herinneringen oproept naar die tijd die we nooit meer horen mee te maken.

Deze glaasjes staan nu te koop in het In Flanders Fields Museum. Zie ook mijn site: www.miekiesampers.nl

Patrick Bracke

Over droeve tijden

*'t Zijn droeve tijden als de oorlog woedt,
Als mensen men slacht lijk dieren,
Als mensenbloed bij beken vloeit.
Als vrede en liefde liggen geboeid
Als haat
En kwaad,
Als nood
En dood
Grijzen en vloeken en tieren.'*

'Oh! Wat een krachtig oorlogsvers! Ken ik niet', dacht ik toen ik het zag aan de kop van een interview met Piet Chielens over oorlogspoëzie (UT Magazine, cultuurblad voor de Westhoek, januari 2014). Bij oorlogspoëzie denken wij, Vrienden, ongetwijfeld blindelings aan 'onze' oorlog. Maar de auteur Gentil Antheunis (schoonzoon van Hendrik Conscience) schreef het gedicht 'Droevetijden' op 1 januari 1871. Het verwijst naar de Frans-Duitse oorlog die woedde van juli 1870 tot mei 1871. Tenzij u een erudiet (amateur-)historicus bent of over een paardengeheugen beschikt dat u terugflitst naar de schoolse geschiedenislessen, zullen velen het in Keulen horen donderen bij het begrip 'Frans-Duitse oorlog'. In Duitsland hanteert men momenteel het begrip 'Urkatastrofe' om de Eerste Wereldoorlog te duiden. Een bijzonder korte studie van de aanleiding, het verloop en de gevolgen van het Frans-Pruisische conflict leert mij dat deze term misschien beter past bij deze oorlog. Drang naar macht, overheersing, territoriale uitbreiding, burgerverzet, gebiedsafstand, het betalen van oorlogsschatting: het komt ons allemaal zó bekend voor. Wat in 1870-1871 gebeurde, is dus blijkbaar niet meer aanwezig in ons collectief geheugen. Net als de Eerste en Tweede Balkanoorlog (1912 – 1913). Of, om toch nog maar wat verder te gaan (en een brugje te slaan naar de huidige geo-politieke situatie): de Krimoorlog (1853 – 1856). Ik durf wel eens verder kijken dan mijn neus lang is. Gaan wij en de volgende generaties met een even grote belangstelling, zoals we die nu anno 2014 ten toon spreiden, ons de Eerste Wereldoorlog blijven herinneren? Zullen de monumenten verwerpen, geruisloos verdwijnen? De archieven wegwijnen? Misschien blijven er alleen nog gedichten over zoals dat van Gentil Antheunis. 143 jaar later leest het wat bevreemdend maar verloor het geen sikkepit aan boodschap. Ik ga het meer dan vier jaar met mij meedragen. U ook?

*'Terwijl de moeder aan 't bidden was;
Terwijl het meisje haar briefke las;
Terwijl het jongentje reed en liep;
Terwijl het wicht in zijn wiegke sliep,
Daar verre, in 't vreemde verwoeste land,
Verlaten, langs een eenzamen kant,
Met doorboorde borst,
En hijgende van dorst,
En de nagels geprent in 't vervroze veld,
Daar lag de vader, de dappere held,
Te sterven.'*

Jan Breyne

... ALLE MALEN ZAL IK WENEN

Het gebeurde lang voordat ik geboren werd, maar al heel mijn leven is die Grooten Oorlog mij toch nabij geweest. Er waren de verhalen in de familie, de getuigenissen van leperlingen, die het allemaal van dichtbij hadden meegemaakt, er was de herdenking van 1964 (50 jaar later), er waren de Britse soldaten, die opmarcheerden naar de Menenpoort... Ik keek er als kind met grote ogen naar, en toen ik na mijn studies directeur voor toerisme werd kwamen daar de verhalen van Britse en Belgische oud-strijders bij en de plechtigheden aan de Menenpoort, die ik beroepshalve ontelbare keren heb bijgewoond. Ik kreeg er niet genoeg van en het moet gezegd dat ik in die eerste jaren bijna genoot van de Pomp and Circumstance van de Britten. Ze kwamen en gingen, de talrijke groepen veteranen, die allemaal op het stadhuis werden ontvangen, soms verschillende groepen op één dag. Het leek dikwijls routinewerk en het moet gezegd: door het grote aantal leek het soms op seriewerk, met hetzelfde ritueel, de obligate handjes, de speech (nogal dikwijls een doordrukje van de speech van de vorige receptie), ...

We stonden er amper bij stil dat voor ons de echte helden van de oorlog zaten, vooral zij die écht de modder hadden gevoeld, die de oorlog aan den lijve hadden ondervonden en soms nog duidelijke tekenen van het trauma in lijf en geest meedroegen voor de rest van hun leven. Nu besef ik waarom ze ons zo dikwijls aanklampten om hun verhaal te vertellen, soms hortend en stotend, verward ook en moeilijk uit hun woorden rakend, ... Ik heb veel vochtige ogen gezien, wanneer ze terugdachten aan hun gestorven kameraden. We ontvingen ook jaarlijks een groep Deense oudstrijders, uit Sleeswijk Holstein, die verplicht waren om met de Duitsers mee te vechten, als deel van de Vrijstaat Pruisen. Elk jaar dezelfde ellenlange speech van hun woordvoerder, die elk jaar in tranen uitbarstte omdat hij die oorlog niet had gewenst, omdat zijn volk niet betrokken wilde worden bij die oorlog, ... Elk jaar stortte hij zijn hart uit, maar wij beseften amper hoe diep hij geraakt was door dat drama, waarbij hij vele vrienden verloren had. Tot de tijd was gekomen, dat hij zijn gesneuvelde vrienden vervoegde in de eeuwige jachtvelden.

Geleidelijk raakte ik vervreemd van het militarisme, dat in de jaren '70 nog de boventoon voerde bij de herdenkingen, de *stiff upper lip*, de knallende hielen, de metalen sporen op de schoenen, de martiale marsmuziek, de militaire drill, ... Het leek allemaal zo irreeël en zo ver weg van de menselijke drama's, van het individuele verdriet, van de ontbering en de angst, ... De speeches spraken nog wel van heldendom en vaderlandsliefde, maar het beeld dat bij mij overheerste was dat van hulpeloze jonge mensen, die met honderden naar de voorste linies werden gestuurd, die verplicht waren om *over the top* te gaan en ten prooi te staan voor vijandelijk vuur. De heldenretoriek klonk steeds meer als holle cymbalen, als verantwoording van de militaire bevelhebbers voor hun dikwijls onverantwoorde daden. De werkelijkheid was

minder heroïsch en in de miserie was er geen vriend of vijand. Ze waren allemaal deelgenoot in de angst. Een dode Fritz werd op het thuisfront even hard betreurd als een dode James.

Jaren later is het In Flanders Fields Museum gekomen en Piet Chielens raakte de juiste snaar door – naast zijn fenomenale kennis van de oorlog – vooral ook te ontroeren met het menselijke verhaal. Hij zei wat ik dacht. En wanneer onze betreurde Koen Koch vanuit diezelfde bewogenheid in leper neerstreek hadden we er een geestesgenoot bij. Koen kon – ondanks zijn beminnelijke innemendheid – snoeihard uithalen naar hen die verantwoordelijkheid droegen voor onnodig bloedvergieten. Generaals, die uit onkunde, gelijkhebbigheid of misplaatste trots manschappen heel bewust de dood in joegen, hadden geen verhaal bij Koen. Hoe ver zijn we inderdaad afgeweken van de vroegere heldenepiek. En dat is goed.

Omdat ik diezelfde geest terugvind in alles wat de Vrienden van het IFFM realiseren en organiseren, heb ik mij er van het eerste contact thuis gevoeld. Omdat ik wil dat de herinnering aan het leed, dat een oorlog, elke oorlog, teweegbrengt, niet mag vervaagen, ben ik VIFF. Omdat alleen het eeuwig herhalen ons behoedt voor zelfgenoegzaamheid, daarom blijf ik lid. En dan denk ik aan de onlangs overleden dichter Leo Vroman, die het zo mooi uitdrukte in zijn beroemde verzen:

'Kom vanavond met verhalen,
Hoe de oorlog is verdwenen,
En herhaal ze honderd malen,
Alle malen zal ik wenen'.

Marc Dejonckheere

IN FLANDERS FIELDS (haute cuisine)

Op weg naar het front
dronken wij monkelend thee
uit fijnwit romig porselein.

De leeuweriken zongen hemelhoog.

Onze schoenen en jongenslijven blonken.
Souvenirs, we namen ze allemaal mee.

Met zilveren lepels fileerden we tezamen
de vis van de avond op zijn zilveren schaal,
de maan een schijfje citroen.

Nog ligt geelgroen de mist als velouté
over de velden, fluweelzacht de nacht.

Het kalfsgebraad mals gelardeerd,
les tripes au beurre noir,
asperges à la flamande gesavoureerd.

*

Het vee betreedt zijn abattoir gedwee.
De zon smeert doodverf op het blad
en wedgwood valt aan scherven.

Zwijgt de leeuwerk in het zwerk.

Mijn verhemelte blijft hees,
ik proef nu beendermeel en mest.
Er bloeien bloemen uit mijn rozig vlees.

DULCE ET DECORUM EST (1)

Bliksem rammelt met een deksel
boven niemandsland. Scheurt flarden
van de hemel af.

WHIZZ-BANG   PLING
   PLING

Nog sta ik tot de knieën
in de zwarte zomp. In de granaattrechter
van mijn mond drijf ik woordeloos rond.
Rest alleen de rochel
van mijn romp.

MIAAAUW..

Doodstooi,
viooltjes vitriool en zoetgevooid,
poppies roeien mechaniek.

Moordkuil, sterrentuil.
Wat is het zacht en goed.

DULCE ET DECORUM EST (2)

Van mijn oog, liefste, ben jij het ogenblik,
van mijn blik het spiegelschrift.

Die zwoele zomergloed.
De verse geur van hooi.
Wat was het zacht en goed.

Je stem is op mijn huid getatoeëerd.
Als je wang nu lang mijn mond beroert,
dan zuig je darm en ingewand.
Wanneer je naar mij lacht, dan galmt
de echo mijn sterfput lallend uit.

Wat was het zoet en zacht.

Geoff Simmons

The 'Summerstown 182' war memorial project, London, UK

When I was growing up in a small rural village in Northern Ireland, the highlight of the church year was the Armistice Day service. Remembrance Sunday. A bugler would play the Last Post and a veteran of the Korean War known as Colonel 'Spud' Gibbon recited the names and read out Laurence Binyon's 'For the Fallen'. It was extremely moving. A few elderly parishioners came forward to place a wreath. One in particular, his lapel seemingly weighed down with medals, clinking furiously as he slowly moved down the aisle. One thing I can tell you is that there were only about ten names on that memorial, all First World War. But for certain, then as now, there would be people in the church or the local community who would either be related to one of them, or know someone who was.

The difference between 'town' and 'country' has never been made clearer to me than when I started taking an interest in the war memorial in the church at the bottom of the road where I now live, a corner of south west London, not far from Wimbledon. There are 182 names on it, yet it seems until recently, nothing was known about any of them in this neighbourhood. That really shocked me. I don't go to the church, in fact until I saw a story in my local newspaper, I didn't even know there was a memorial there. It is hidden away, out of sight to only those who attend Sunday service. I certainly know about it now, in fact for the last few months I have thought about very little else!

That story that I read was about something that was left at the church about fifteen years ago. A framed photo, a small posy of flowers and a note asking the vicar to place the items on the war memorial. It was from a relative of one of the men on the memorial, Private William Clay. The vicar had always wondered who this person was and decided that to coincide with Remembrance Sunday 2013, he would make a public plea for one of the family to come forward and attend the service. No one did. However,

I read the article and being interested in my own family's First World War exploits, I did a little research on William Clay and established contact with the vicar, Reverend Roger Ryan.

Recognising an enthusiast, Reverend Ryan asked if I would be interested in helping him with an application to get some funding to restore another First World War memorial tablet. The story gripped me. The small white marble tablet is dedicated to the memory of three of the men on the main war memorial. They had all worked as Sunday School teachers, a vital part of the church's work. The tablet had originally been placed in the church hall, about half a kilometre away but when that building was demolished in 1970, it seemingly went missing. Reverend Ryan discovered it at the bottom of a pile of compost in his garden about ten years ago. It amazed me that this could have happened. I took on the task with relish and as part of the application, started writing up the story of what I now refered to as 'The Sunday School Three'. Reverend Ryan let me examine the parish magazine collection from 1914-18 and I was able to build a very clear picture of what it was like in this neighbourhood at that time. A picture emerged of a close-knit energetic community, poor but hard-working and steadfast. There were outings to the country, a musical band, open air services, football and cricket teams. When war broke out, it was a community that would rise to answer the call in significant numbers.

As part of my research I found out where these three young men lived and noticed that they and William Clay were all very near to my house, probably no more than five minutes walk away. I went to the front doors, stood and tried to imagine the events of a century ago. It affected me in a way that I can only describe as suddenly feeling that I belonged at last to an area where I had lived for fifteen years. I had never felt that way before and it was a very good feeling.

It made me think about the other 178 names on the war memorial - would it be possible to find out where they also lived? Would there be some from my street, perhaps even my own house once received a knock to say that a father or son who lived there would not be coming home from the war? It gripped me with a passion and mainly with the help of the Commonwealth

War Graves Commission website and the 1911 census records which I consulted in the National Archives in Kew, I started to piece together a picture. And it was a picture, because I plotted it all on a map. Whenever I found the address of one of the men, I marked it on a map with a poppy. Of course it might not have been his actual address, maybe just where his parents lived, but it was a connection, and the reason why he was on the memorial. Some addresses no longer exist, but it is easy to plot where they were. Some have been completely rebuilt and are now convenience stores or charity shops, in some cases whole streets have been re-developed into housing estates or tower blocks. One particular road on which eleven of the Summerstown 182 came from was devastated by a V2 rocket in the Second World War. But curiously, the majority are the same terraced houses which saw great sadness visited upon them a hundred years ago.

Very soon it became clear to me, the utter devastation which the First World War had caused this community. Something from which I don't think it has ever recovered, and probably the reason why no one today knows any of the names. On my map now are about 155 poppies, so densely covering the streets close to the church that it is no longer possible to see the names of the roads. We are still trying to connect about 16 men with this area and a number of others lived a little bit too far out to be marked on the map. And I have to remember that I am only considering men who were connected in some way to the church, there would have been so many more. That is the frightening, almost incomprehensible thing.

I desperately wanted to share my enthusiasm for the project and how it was making me feel. I locked myself away after Christmas and worked out how to set up a blog where I could publicise everything to a wider audience and perhaps encourage others to do something similar. Using my graphic design skills to make it look attractive whilst at the same time, providing a base for a growing collection of stories and information - not just about the 182, but about the area that they inhabited and the changes wrought upon it by this conflict. The project could not be called anything other than 'Summerstown 182'. It is about this neighbourhood and those 182 names on that war memorial. It will I hope be an ongoing four year centenary project which, through the stories of these

men, will at the end provide a fascinating insight into this area and the effect the First World War had on it. Summerstown is an odd part of south London, traditionally working-class and largely poor but now undergoing 'gentrification' but still with pockets of real deprivation. Rich in history, it has suffered from bad planning and insensitive re-development. It's a classic hinterland, on the edge of one borough and perhaps a little forgotten and frayed around the edges. Even the beautiful name has been neglected, only older residents refer to 'Summerstown' but recently there have been attempts to revive it and I like to see this project as part of that.

Two people who heard about it have been of invaluable help. My Belgian friend, Bart Seynaeve who collaborated with me on a VIFF memorial last summer, put me in touch with a wonderful lady in the north of England called Dorothy Williams. Her genealogical and research skills are simply amazing. A local resident in Tooting, Sheila Hill contacted me and her years of experience in looking at censuses and digging out family records have been extremely useful. Reverend Ryan has been massively encouraging and supportive and we also have the backing of our energetic and dynamic local Member of Parliament, Mr Sadiq Khan. The local press and radio have taken an interest and will continue to do so as more stories emerge.

I remain completely energised by this project. I have given talks about it, promoted it on social media and have even developed a guided walk which will very soon take anyone interested past the homes of about 60 of the men on the war memorial, allowing me to recount many of their stories. It's not going to be particularly scenic but it will make people see familiar everyday streets in a completely different way. It will be a unique and very engaging way of making the project more widely known. We have approached local schools and older peoples' groups and I see this as a very good way of bringing people together.

So far, three relatives have come forward with new stories, one of whom after hearing me being interviewed on Radio Jackie. She knew her Great Uncle's name was on a war memorial but she didn't know where. Another lady is planning to show me her Great Uncle's diaries and evocatively recalled how her Grandmother's last memory of her brother was 'the sound of his spurs jangling on the pavement' - a pavement I've walked on a thousand times. Other people have come to the church and met Roger Ryan. It is of immense local interest but the connections of these men will stretch around the world. Four of them had emigrated and served in the Australian Infantry, two went to Canada. Their extensive service records make fascinating reading. Although about twenty men including The 'Sunday School Three' joined the London Regiment and another twenty signed up for the local East Surrey Regiment, there is surprisingly an extensive range of 52 different army regiments that local men joined. There are also 14 sailors and 4 men who served in the Royal Flying Corps.

Other stories we are uncovering ourselves. Scouring war-time copies of the local newspaper in the reference library revealed the tragic story of one of the men on the war memorial. He

REMEMBERING FALLEN SOLDIER

Church's tribute to WWI private after note left for vicar

by ALEXANDRA RUICK

Successful remembrance has been paid for a vicar and his congregation to a World War I soldier appears to be 20 years at the behest of an anonymous note - now an appeal has been launched to fund the altar.

The Rev Dr Roger Ryan, vicar of St Mary's Summerstown, in Whitechapel Road, Eastfield, discovered the six lines envelope and scribbled note on his doorstep in 1993.

A family tree made up of names and dates were included inside the envelope entitled descendants of William Clay II.

Photographs of Private Clay in uniform and another of him with his family were also provided.

A note on the envelope read: "I had hoped to be able to place the enclosed note past at the war memorial in church this morning. "Would you be so kind as to place them for me. Many thanks." It is signed J Clay, with "In remembrance of a dear father and will have been all above" handwritten on the bottom.

Dr Ryan did as instructed and placed the letter on the war memorial alongside the joyful woman, noting W Clay was written on the memorial wall.

He has continued to include the tribute every year during the Remembrance Sunday service, placing it in a wooden frame for added protection.

Dr Ryan said he has no idea who the family could be, but through research discovered Mr Clay died aged 35 years old in 1917.

He said: "It seems to be particularly appropriate that Mr Clay and others listed on the war memorial are remembered, as we are approaching the 100th anniversary in 2018 of the beginning of WWI when so many young men were robbed of their lives.

"I don't know who J Clay is, whether it is a lady or a gentleman, an old person or a younger person, and have no information about the family at all.

The vicar said his family is invited to place the letter and join in the war memorial service this year during the two-minute silence at 11am.

There will be a service at 10.30am across the Last Post and Reveille by a trumpeter, followed by the playing of poppy wreaths.

The service is taking place on November 13 from 10.30am.

Visit summerstown.org.uk for more information.

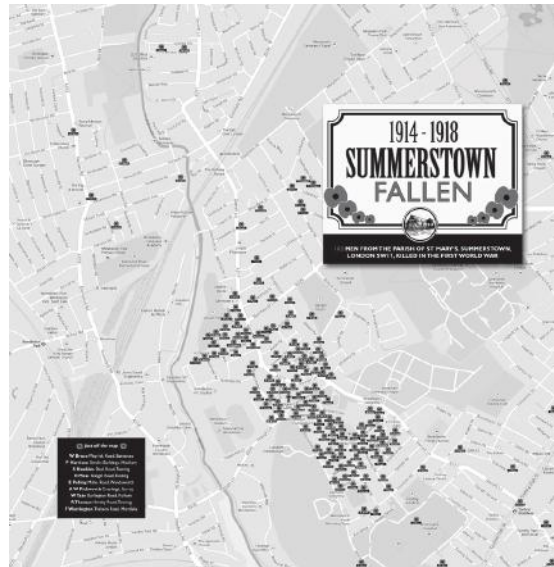
Program: The Rev Roger Ryan with a picture of Private Clay

Soldier's story

- Soldier's name: Private William Clay
- Age 31
- Died August 6, 1917
- Enlisted with Northamptonshire Regiment

No regional war grave list is mentioned in a newspaper in Tooting. Diagram alongside 64,000 other men's names who were missing in action.

His name was also listed twice in a Summerstown church magazine for March and April 1912.

returned wounded in 1915 to find his wife had left him for another man. He threw himself under a tram. Four men died at sea in the fearful Battle of Jutland including a boy of seventeen. Two sixteen year olds were killed on the Somme. At the bottom of my street, another young man drowned in a submarine in the North Sea – it's hard to walk past his door and not think about that. Then there are the Mace brothers. Both were discharged from the army suffering tuberculosis. They died without any CWGC recognition and are buried in 'public' unmarked graves. We would like to see them properly publicly remembered. They may not be able to have their own headstone because they share their graves with twelve other people, but some kind of public inscription signifying their sacrifice is surely appropriate. My own very basic knowledge of the events of the First World War has helped me identify why and in what circumstances men have died. 21st March 1918 signifies the German Spring Offensive, a death in December 1917 is very likely Cambrai. A soldier in a Belgian graveyard who died in October 1918 was almost certainly killed in the battle of Courtrai. It all helps tell the story.

But it is the involvement of other people that really excites me. A German friend has been to visit and photograph the grave of one local hero, a stretcher bearer who died as a POW in Hamburg, a month after the armistice. Bart went out to photograph Summerstown 182 graves in Belgian cemeteries a few weeks ago and incredibly one in Vlamertinghe had a freshly laid wreath from the soldier's granddaughter. We are trying to make contact. There is a strong link with Belgium, 13 of our men have their names on the Menin Gate including the man who started it all, William Clay and Charlie Barnes, the soldier with the 'jangling spurs'. At least 31 in total are in Belgian cemeteries or have their names on memorials there. Already there have been so many exciting twists and turns and the project is only three months old. I just know there will be so many more and it fills my heart with excitement and anticipation. Thank you to VIFF for taking an interest in this. It is significant because the spirit of your organisation is to remember those who have been forgotten or overlooked. I can tell you that this project is doing that on a daily basis and I look forward very much to keeping you updated about our progress in the months and years ahead. Alternatively if you read English, please do follow it on our Summerstown blog, www.summerstown182.wordpress.com

Frans Lignel

HET OVERDENKEN WAARD

Het boek 'De grote leemte' van Luc Vanacker stelt een reeks intrigerende vragen over het ontstaan van de Eerste Wereldoorlog. Hij zegt, bij wijze van vergelijking, dat slechts de helft van het voetbalveld in beeld gebracht wordt. De geallieerde versie - en

alleen die - vertelt hoe alles verlopen is. Alle schuld ligt bij de Duitsers.

'Was de dood van die miljoenen mensen zinloos? Dat is alleen maar het geval als we uit het grote verhaal van oorzaak en gevolg geen lessen trekken, want die tonen zich alleen aan wie ze zoekt.' Vanacker speurt, leest, vergelijkt en gaat tenslotte niet akkoord met de idee dat slechts een minoritair revanchisme leefde bij de Fransen. Dit was veel sterker dan men thans wil laten uitschijnen. De Franse diplomatie maakte afspraken met Rusland en Groot-Brittannië waardoor Duitsland zich omsingeld voelt (systeem Delcassé). De Marokkocrisis laat het grisoelerde Duitsland niet veel keuze. 'Frankrijk is het enige land dat aanstuurde op oorlog', getuigt in 1913 de Russische ambassadeur in Londen.

De Franse duiven waren aan de kant geschoven of vermoord. De haviken zouden de vernedering van 1870 wreken.

Het verdeelde Britse liberale kabinet, dat had moeten optreden bij de tweede Marokkocrisis en dat op 1 augustus 1914 nog voor driekwart tegen interventie was, besliste pas op 2 augustus (onder druk van een aantal radicale ministers zoals Lloyd George en Churchill) dat het tussenbeide zal komen wanneer Duitse onderzeeërs verschijnen in de Noordzee om Frankrijk aan te vallen. Ook wanneer de Belgische neutraliteit geschonden wordt zal het optreden. Groot-Brittannië betaalde zwaar voor deze beslissing. Heel wat Britten hadden geen zin om zich te laten meeslepen in een vooral Frans- Duitse oorlog.

Maar alle machthebbers hielden er een verborgen agenda op na. Elzas-Lotharingen werd een mythe om het Franse nationalisme aan te scherpen. Voor de zoveelste keer is de mening van de inwoners van geen belang. Vooral het optreden van een centralistisch Frankrijk na 'de bevrijding' is er niet zo fraai.

Koning Albert I geloofde rotsvast in de Belgische neutraliteit. Daarom had politiek België de legerbudgetten enorm gereduceerd. We waren absoluut niet voorbereid op een oorlog.

Het Von Schlieffenplan stamt uit 1899 en was door iedereen gekend. In 1904 kwam keizer Wilhem hierover zelf met Leopold II spreken ingeval zijn land op twee fronten aangevallen werd. Dit was een tactische en geen principiële kwestie. Ook Poincaré was in 1912 van plan het neutrale België binnen te vallen. In 1927 verklaarde Pétain te Dinant dat België door een nootlot van de geografie altijd een grensgewest van Frankrijk is geweest en de Belgische bevolking 'de voorhoede van de Latijnse beschaving tegen de Germaanse wereld'.

Waarom verzette hij zich tegen de herhaalde vraag om de Belgische troepen onder Frans bevel te plaatsen? Waarom mochten de bruggen aan de IJzer aanvankelijk niet vernield worden en de inundaties niet doorgaan, wat heel veel Belgische soldaten het leven kostte? Albert I besepte dat de oorlog niet in staat was om een einde te maken aan de oorlog. De slachtpartijen waren nutteloos en zij die ze organiseerden droegen een zware schuld. Vochten de geallieerden wel voor de vrijheid van België?

Waarom was Eupen-Malmedy een vergiftigd en eigenlijk opgedrongen geschenk? De Vlaamse kwestie kreeg geen aandacht omdat Franssprekend België herleid werd tot een Franse vazalstaat. Waarom kreeg generaal Jacques op de markt van Diksmuide een monument en richtte het stadsbestuur - zoals aanvankelijk gepland - geen internationaal monument op waar alle namen van de geallieerde bevelvoerders op zouden staan? Nochtans was Jacques geen onbesproken figuur en kende men zijn anti-Vlaamse mentaliteit goed.

Premier de Broqueville stelde op de ministerraad van 1 februari 1918 vijf maatregelen voor om 'uit het Duitse kwaad het Belgische goed te halen', onder meer: 'Nederlandstalig onderwijs van hoog tot laag, kleine Vlaamse en Waalse legereenheden en bestuurlijke autonomie'. Zoals we weten is daar bitter weinig van terecht gekomen. Dat de Vlaamse beweging radicaliseerde is ze bijgevolg niet alleen aan zichzelf verschuldigd. Maar ook de Oud-Belgische ambitie om Vlaanderen te romaniseren, zoals de Elzas en Frans-Vlaanderen, is daardoor voor altijd gecompromitteerd. Alleen een nieuwe realiteit, die vertrekt van het passivistenprincipe 'onverduitsd en onverfransd' is door de ontwikkelingen tijdens en na de Eerste Wereldoorlog nog verantwoord. We moeten ons hoeden voor extremen want die leiden tot totalitaire regimes zoals het Nazisme en Stalinisme. De Frontbeweging voelde zich gekwetst door het dedain tegenover de Vlaamse taal en kwam op voor gelijkberechtiging.

Luc Vanacker wil over deze vele vragen een inhoudelijk debat met het uiteindelijke doel te komen tot een beter inzicht. Daarom nogmaals: 'Was de dood van die miljoenen mensen zinloos? Dat is alleen maar het geval als we uit het grote verhaal van oorzaak en gevolg geen lessen trekken, want die tonen zich alleen aan wie ze zoekt.'

Lieven Dehandschutter

Vijftig jaar van het Waasland naar de Westhoek

Zes jaar was ik toen ik in augustus 1964 met mijn grootouders en mijn vader voor de eerste keer vanuit Sint-Niklaas met de trein naar de IJzerbedevaart in Diksmuide ging. De letters 'AVV-VVK' prijkten nog niet op de nieuwe IJzertoren, maar het ritueel van de plechtigheid, het indrukwekkende monument, de puinen van de oude toren, de Pax-poort en de daarmee verweven symboliek prikkelden mijn nieuwsgierigheid, net als het bezoek nadien aan de Dodengang. Die overweldigende ervaring is ongetwijfeld richtinggevend geweest voor de ontwikkeling van mijn Vlaamsgezindheid en belangstelling voor de Eerste Wereldoorlog.

In de tweede helft van de jaren '70 zorgden twee mensen voor een verbreding en verdieping van mijn kennis van de Westhoek.

Die twee waren allebei universiteitsassistenten aan de Rijksuniversiteit Gent, waar ik rechten studeerde: Dr. Guido Provoost, algemeen secretaris van het Verbond van Vlaamse Oud-Strijders (VOS), en Koen Baert, die later secretaris werd van het IJzerbedevaartcomité. Onder hun impuls werd ik VOS-afdelingsbestuurslid in Sint-Niklaas en interviewde ik enkele oud-strijders '14-'18 in mijn geboortestad. Een daguitstap van VOS Oost-Vlaanderen in mei 1982 opende een nieuwe wereld voor mij, toen ik voor de eerste maal de militaire begraafplaatsen Het Praetbos, Saint-Charles-de-Potyze en Tyne Cot bezocht.

In 1987 werd ik directeur van het Vormingscentrum Lodewijk Dosfel in Gent. Met de opgedane ervaring programmeerde ik verschillende frontstreekverkenningen 14-18 als educatieve daguitstappen, die ik zelf gidste. Zo leerde ik de zuidelijke Westhoek nog beter kennen, vooral dankzij Fernand Vanrobaeys, suppoost van het toenmalige Herinneringsmuseum 14-18 in de Lakenhallen van Ieper. Ik kwam ook op het spoor van o.m. Ierse, Schotse, Welshe en Bretoense monumenten en graven en verruimde mijn 'actieradius' tot Vimy Ridge en de Somme. In 1992 organiseerde ik een herdenking van de Welshe dichter-soldaat Hedd Wyn, met de onthulling van een gedenkplaat, een tentoonstelling en een drietalige brochure.

De opening van het In Flanders Fields Museum in 1998 heb ik groot enthousiasme begroet. Ik stond mee aan de wieg van de Vrienden van het In Flanders Fields Museum en was de eerste jaren ook bestuurslid. De teloorgang van de Bremen Redoubt in Zonnebeke inspireerde mij in 1999 tot het stellen van een vraag in het Vlaams Parlement aan cultuurminister Luc Martens over het beleid i.v.m. de 'ondergrondse constructies'. Piet en Wim Chielens ben ik enorm dankbaar voor het feit dat zij mij een beter inzicht gaven in de oorlogspoëzie. Hun boek 'De Troost van Schoonheid' behoort tot mijn favoriete lectuur. Met VIFF bezocht ik o.m. het Imperial War Museum in Londen. Samen met zoveel anderen genoot ik de voorbij jaren van ettelijke Passendaleconcerten, Redmondwandelingen, plechtigheden, uitstappen, enz.

Mijn drie meest ontroerende VIFF-momenten waren: 1. het betoverende schuiven van schijnsel en schaduw van de zilverwitte volle maan op de grafstenen van Polygon Wood Cemetery tijdens een nachtelijke verkenning; 2. het contrast tussen muzikale mijmeringen van Luc Cuppens en het gekwaak van onzichtbare brulkkers aan de Spanbroekmolenkrater bij de ochtendschemering op een zwoele Redmondwandeling; 3. de bespiegelingen die schepen Frans Lignel en ik maakten, op weg naar het gedenkkruis van R.E. Grave, Railway Wood, opgericht voor twaalf 'tunnellers'.

Peter Gilbert

My Great Uncle Percy

Part One

I was the first family member to make the visit to Godewaersvelde where Great Uncle Percy is buried. I was there with my wife on the very day he'd died; it was 11th October but in the peaceful year of 2010.

He had been badly wounded at Passchendaele and was transported to a field hospital but sadly he died a few days later.

My head was swimming with stories I had been told about him when I was a small boy by his brothers and his sister. I wanted to say a prayer or something meaningful but when I actually knelt at his grave all I could think to say was 'Aye Up Me Duck.' This is a rather strange but typical greeting in Hinckley where he came from; it just means 'Hello.'

I was pleased to see the cemetery was kept beautifully and was edged by a footpath. Directly opposite to Percy's grave and just over a low wall was a seat under a weeping willow tree.

I was overwhelmed and silent. I felt a tightness in my chest, my heart raced and I felt myself breathing quickly.

I wore a Leicester City shirt; I thought Percy would like that, he was a football fan.

At that moment a beautiful hare ran across the graveyard, it jumped up onto the wall and looked straight at me. Such a magnificent creature quivering and twitching full of life, allowing itself to be viewed fleetingly before it bounded away. It felt unreal, like it was a spirit with some message I couldn't quite understand.

The only thing that displeased me was that Percy's age was not on his gravestone. 'He was twenty three!' I couldn't help almost shouting the words. He was considerably older than many of the others though.

We stayed in the area for a couple of days. It was fascinating and the respect afforded to the memory of all those who died, for something long forgotten, was a very thought provoking thing to experience. The Belgians seem to reflect on the war, not with glory of a victory but with a respect that suggested war was not a way forward and should be avoided if possible.

If you ever go to leper, once called Ypres or Wipers as the soldiers used to call it then you must go to the Menin Gate at eight o'clock in the evening. You'll see something you'll never forget.

The Menin Gate is a monument with the names of all the soldiers who were never found, they just disappeared in the carnage. There are almost 55,000 names carved into the wall from all over the Commonwealth, all of them lost. All of them someone's son, sweetheart or Dad.

Everyone should experience that place. It makes you think and sends a shiver down your spine. Pulls you up short. Makes you look at your own life.

The things we complain about in comparison to what those young people went through are suddenly put into context. I felt so lucky to be living now. It also made me curse those who concoct reasons for fighting for their own personal gain or wealth and dress it up into something they gloriously call war. Percy and a million others were sacrificed, and for what?

It was in our hotel during a restless night's sleep that I got up and wrote the words to a song. It was as if Percy was speaking to me. 'Aye up me duck.' he started and it all went on from there, he told me his story.

Great Uncle Percy's Song

Aye up me duck, here I am in Flanders my life spent
Your great Uncle Percy from the Leicester Regiment
All fired up went and to the shilling signed the form
To fight for King and country in the war to end all wars

Aye up me duck give us a smile don't shed a tear
It's forever England in my grave for nearly a hundred years
Best not to speak of the horrors that I saw
Just happy knowing I did my bit in the war to end all wars.

Now I was just a grocer when I heard the battle call
The Captain said 'you'll do me lad hang up that overall'
I looked so smart in Ypres 'The Lions are here' we cried
'You'll all be home for Christmas' said the generals but they lied

We dug in deep as mustard gas and rain fell from the sky
One by one I lost my mates and began to wonder why
At Passchendaele I copped it, a bullet did for me
In sinking mud I cried for Mum our Tom and his apple tree.

Now me duck I'm glad you found me and the time to come
Maybe next time you'll bring the family along
You can tell them all about our Perce from the Hinckley grocer's store
How he was brave, your lives he saved, in the war to end all wars.

Right me duck off you go to the land that I gave peace
Up the Fosse and Tigers too, I remember Filbert Street
I'm glad the fighting is over and that my life was not a waste
And the war to end all wars made the world a better place.

(Copyright PGG 2009)

I visited again in October 2011, this time with my son who was also very affected by what he saw there.

Part 2

Following on from this, the story took another twist in October 2012.

It was Wednesday afternoon 10th October 2012, the post arrived and how seldom is it of any interest these days. This time though it was different, a letter from Belgium, I kept glancing at it whilst in conversation and very quickly decided that a chance not to be missed was in the offing. Then I realised that 'the chance' was happening the very next day but I had to go.

So the next morning I was on the road at 5.00 am on the way to the Channel Tunnel. For once the road was clear and I easily made it in time for my 10.20 crossing. Then I was off and en route to Ieper in Belgium.

It was now 11th October; the very day that one of our relatives died in WWI. Percy Gilbert aged 23 was mortally wounded at Passchendaele and the second battle of Ypres in the autumn of 1917. He was transferred to Godewaersvelde field hospital but sadly didn't make it and he now lies in a grave just outside that village. I've been there before, twice in fact and it inspired me to write a song because as I stood by his grave I wondered what he might say to me if his spirit rose again. But maybe it did because during my first visit words certainly came into my head. I had contacted the Museum in Ieper and they expressed some interest in the song I later composed and told me that from time they stand at a soldier's grave and celebrate their life and give thanks for their sacrifice.

After a short rest at the hotel I drove to the cemetery; I was a lonely figure sheltering from the rain under a weeping willow tree beside the graveyard at Godewaersvelde which is in fact in France. I had been invited to take part in the ceremony at Percy's grave. I felt tired and wondered what I'd let myself in for. After a few minutes a solitary figure turned up. 'Hi I'm Bob.' He was from New York and decided to retire to the hard fought peace which now exists in Flanders Fields. Then another arrived, then another and finally Piet, the director of the museum in Ieper.

We all assembled round Percy's grave, it was all organised. Two Buglers resplendent in their ceremonial Firemen's Uniform first of all played the Reveille, then Piet gave a talk about Percy which was very detailed and touching too. Then the Last Post was played by the Buglers and a chilly wind blew mist across our faces and the flag of Percy's brother (Tom Gilbert, my Grandad) fluttered briefly on the gravestone where I had placed it. Then I was given a beautiful bunch of flowers which I placed against Percy's headstone. Then a minute's silence.

I was then invited to sing my song which I did and accompanied myself on guitar. They all seemed to like it and afterwards they were full of questions about it. The words of the song I explained came to me as I stood at Percy's grave for the first time.

It was all very emotional but I got through it ok.

Half an hour later I was back in Ieper at the Menin Gate. I was privileged to be with The Friends of Flanders Fields Museum and other dignitaries of the town, I was in fact with a huge man: Benoit Mottrie, President of the Last Post Association. A large crowd had assembled as it does every night at 8.00 pm to remember those that fell. Then the President turned to me and said 'Would you please read the Ode for us tonight?' Before I knew where I was the Last Post was played and I was ushered out into the centre, I read out the words.

*They shall not grow old, as we that are left grow old:
Age shall not weary them, nor the years condemn.
At the going down of the sun and in the morning,
We will remember them.*

It was a great privilege and an honour to read out these words and I felt that my Great Uncle Percy and all those that knew him would have been pleased.

Then a minute's silence, and the laying of wreaths by schoolchildren from Ireland on this occasion.

The 'Friends of Flanders Fields' took me for a drink.....I enjoyed several glasses of a local beer. I slept very well that night!

The next day I travelled back, still hardly able to believe what had happened. But it did happen and as I drove home up the motorway I cursed the heavy traffic and hold ups, but as I journeyed north I knew I shouldn't complain because all those thousands and thousands of soldiers who died in WWI would have given anything to have made it back, but they never did.

On the way and stuck in traffic slowly passing a road sign pointing to Percy's home town of Hinckley I wished I was talking him home with me and I was inspired to write another song which I finished two days later.

I Wished I Was Taking You Home With Me

(P. Gilbert 14.10.12)

I come from your brothers and your sisters too
When I was young they told me stories
and one was, all about you
They all watched you go, with kisses and tears
You went to war then a knock on the door
delivered their worst fears

*Chorus: I Wished I was taking you back with me
Walking round in our home town
Back to blighty over the sea
Wished I was taking you home.....with me*

In silence we remember you, we'll not forget
Children laid poppies at the gate,
I hope you found peace at sunset
Touched your name on stone engraved,
you felt so close
Placed your flag it fluttered so sad,
when they played the last post

*Chorus: I Wished I was taking you back with me
Going down to the football ground
Back to blighty over the sea
Wished I was taking you home... with me*

*Last Chorus: I Wished I was taking you back with me
Find that girl with all the curls
Back to blighty over the sea
Wished I was taking you home.....with me*

Now in November every year I am invited to Percy's home town of Hinckley, to sing some songs and I always include the ones that relate directly to him. I want his voice to be heard again in some way.

I never forget to recommend to everyone that they visit Ieper and especially the museum In Flanders Fields.

Maar aangezien er in Nederland geen enkel museum zich toegespitst heeft op de geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog besloot ik in België te zoeken. Via mijn buurman Toine Lamers kwam ik in contact met het In Flanders Fields Kenniscentrum en zo begon ik uiteindelijk in mei 2012 aan een stage die 5 maanden zou duren.

Het Kenniscentrum was zojuist verhuisd naar de nieuwe locatie in de Lakenhallen en ook het museum zat in de laatste fase voor de opening. In de eerste weken heb ik daarom ook meegelopen rondom deze opening en het was heel bijzonder om deze overgang naar het eindresultaat te mogen meemaken. Het vernieuwde museum was, en is nog steeds, indrukwekkend. Het laat diverse aspecten zien van de oorlog, zowel het militaire als het persoonlijke. Een van de onderdelen in het museum die ik erg bijzonder vind, is het onderdeel waarbij de bezoeker luchtfotografie uit de oorlog bovenop de satellietbeelden van het huidige landschap kan leggen. Hierdoor kan men zien welke impact de oorlog had op het landschap en wat daarvan nu nog steeds te zien is.

Tijdens mijn stage heb ik verder geholpen bij het maken en controleren van vertalingen voor het online schenking register van het Kenniscentrum en voor de database. Tevens kreeg ik een projectje toegewezen waarbij ik een bijzondere brievenschenking over een Vlaamse arts heb mogen bestuderen en catalogiseren. De hoofdtaak van mijn stage was een voorbereidend onderzoek gericht op de tentoonstelling over medische diensten welke in het najaar van 2013 geopend zou worden. Ik heb hiervoor diverse bronnen in het archief bekeken (foto's, films, personenverhalen, dagboeken) en een overzicht gemaakt welke bronnen bruikbaar konden zijn voor de tentoonstelling. Elke dag was ik bezig met deze geschiedenis, die mij zo interesseerde en leerde ik nieuwe dingen over deze oorlog. Niet alleen binnen het Kenniscentrum maar ook als ik door Ieper liep, was de herinnering aan de oorlog zo enorm voelbaar. Dit was een unieke en bijzondere ervaring.

Momenteel ben ik bezig om de eerste-graads docentendiploma te behalen voor het schoolvak Engels. Als docent wil ik mijn leerlingen in aanraking laten komen met deze geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog door bijvoorbeeld literatuurlessen te geven over oorlogspoëzie en oorlogsliteratuur. De impact van deze oorlog op de Engelse geschiedenis en cultuur is enorm en ik vind het daarom belangrijk dat de leerlingen hierover wat leren. Dit geeft mij de mogelijkheid om ook via mijn werk mijn enthousiasme en interesse voor de Eerste Wereldoorlog te uiten.

Ik kan natuurlijk dit artikel niet afsluiten zonder te melden hoe warm de ontvangst in Ieper was. Ik kijk nog altijd, na 2 jaar tijd, met bijzonder veel genoegen en plezier terug op mijn stage. Ik heb met zeer vriendelijke collega's, vrijwilligers en mede-stagiairs mogen samenwerken, hun gastvrijheid en gezelligheid mogen ervaren en heb het plezier en de inzet meegemaakt die zij in hun werk steken.

Als laatste wil ik de vereniging Vrienden van het In Flanders Fields Museum hartelijk danken. Ik heb voor mijn stage het Koen Koch-

Fleur Lamée

Een Nijmeegse student in Ieper

Als Nederlandse ben ik vooral opgegroeid en grootgebracht met geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Op de basisschool werd hieraan de meeste aandacht besteed: in de geschiedenisboeken, bij excursies naar oorlogsmusea in de omgeving, en bij herdenkingen bij monumenten in de stad Nijmegen. Deze werd tijdens de oorlog zwaar getroffen. Mijn opa's en oma's hebben deze oorlog meegemaakt, mijn opa had een boekenkast vol met boeken over de Tweede Wereldoorlog, maar ondanks al deze invloeden richtte mijn interesse zich een aantal jaar geleden meer op de Eerste dan de Tweede Wereldoorlog.

Dit had alles te maken met een reeks afleveringen van een historische tv-documentaire die ik een aantal jaar geleden zag. In deze afleveringen stond de geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog centraal, waarin o.a. de verwoesting van de stad Ieper genoemd werd. De afleveringen spraken over het destructieve effect van de oorlog op de mens, fysiek maar ook geestelijk. Compleet verbijsterd bekeek ik de afleveringen, luisterend en kijkend naar verhalen die tot dusver onbekend voor mij waren. Deze beelden en verhalen maakten zo'n indruk dat het resulteerde in de keuze als onderwerp van mijn Bachelor scriptie voor mijn studie Engelse Taal & Cultuur: de representatie van shell-shock in twee naoorlogse boeken. Geen Shakespeare, Jane Austen of Ian McEwan maar literatuur van de Eerste Wereldoorlog, daar lag mijn interesse.

In het studiejaar dat volgde, de Master Engelstalige Letterkunde, besloot ik om te proberen een stageplek te vinden in een van de oorlogsmusea in Nederland om praktijkervaring op te doen.

fonds mogen ontvangen, een studiefonds opgericht ter nagedachtenis van prof. dr. Koen Koch. Dit fonds helpt stagiairs en studenten bij hun stage of onderzoek binnen het In Flanders Fields Museum-Kenniscentrum, en het heeft mij zeer ondersteund tijdens mijn stage. Ik hoop dat het toekomstige stagiairs tevens mag ondersteunen tijdens hun stage, en dat zij met net zoveel plezier en voldoening zullen terugkijken op de stage-ervaring zoals ik die heb beleefd.

Bob Lawson

Many poems have been written about Flanders as you well know. The attached may be a little different. You will realise that it comes from my visits and in particular from hearing the children sing in the Cloth Hall on St Martin's Day.

A 'pantoume' is a very particular style of writing poetry and in case you have not heard of it before, I have numbered the lines so that you can understand the structure. For the past few weeks I've been attending a Creative Writing Course where we are asked to write short stories and in this case... a 'pantoume'. This is my latest effort. I hope you like it.

Pantoume for Flanders

1. Now, children sing where poppies grow in Flanders Fields
  2. Shriill whistle sounds, herding men to their funeral bier.
  3. Larks care naught, fly above battle cries, songs their shield.
  4. Fields ploughed with bombs give way to wild flowers here.
-
2. Shriill whistle sounds, herding men to their funeral bier.
  5. Headstones stand to attention; the pipers are calling.
  4. Fields ploughed with bombs give way to wild flowers here.
  6. Buglers at the Menin Gate play Last Post for the fallen.
-
5. Headstones stand to attention; the pipers are calling.
  7. St Martin weeps; guns rattle their death knell.
  6. Buglers at the Menin Gate play Last Post for the fallen.
  8. Hold the torch before my eyes that I might see the Eternal.
-
7. St Martin weeps; guns rattle their death knell.
  3. Larks care naught, fly above the battle cries, songs their shield.
  8. Hold the torch before my eyes that I might see the Eternal.
  1. Now, children sing where poppies grow in Flanders Fields

Peter Peene

Hoop uit herinnering

'Wij, kinderen van dit Westland, zijn niet bang van al die dode soldaten: we zijn opgegroeid tussen de kerkhoven. Dat waren zelfs onze uitverkoren speelpleinen. Nergens kon je beter verstoptertje spelen dan tussen die zerkjes, plat op de grond gelegen op een eeuwig perfecte grasmat. De soldaten zijn daar absoluut niet door gestoord, integendeel, ze liggen er gewoon te wachten tot de kinderen komen.'

Aldus Willem Vermandere, die mooi verwoordt hoe 'gewoon' het is dat kinderen in de Westhoek WOI-begraafplaatsen opzoeken om er te spelen. Zoals ook Wouter Sinaeve als kind deed en die herinnering hem inspireerde tot zijn boek 'Kind van de Westhoek'.

In Langemark waren we op zoek naar een sterk 'beeld' om te vatten waar het ons met onze 'vredeswakes' om te doen is. Vredeswakes Langemark 2014-18 wil vanuit de herinnering aan de Eerste Wereldoorlog mensen aan het denken zetten over vandaag en morgen. Hen ook tot engagement bewegen. Zo kwamen die spelende kinderen op begraafplaatsen van de Grote Oorlog in beeld...

Kan het mooier...? Vanuit het verleden willen we kijken naar de toekomst. Vanuit de herinnering aan gisteren wekken we hoop voor morgen. Dode soldaten en spelende kinderen, hand in hand, tegen het vergeten, vóór een wereld waarin vrede en rechtvaardigheid de norm zijn.

www.vredeswakes.be

Patrick Boone

De eigenzinnige kijk of het slagveldreizen-alfabet van de secretaris

Artillerie was ontegensprekelijk de grootste killer tijdens de Eerste Wereldoorlog. Aanvankelijk miste de artillerie precisie. Doel-aanduidingen d.m.v. luchtverkenning, flash-spotting en sound-rangings om vijandelijke stukken te lokaliseren, de introductie van een supergevoelige ontstekingsbuis waardoor blindgangers in de modder werden voorkomen, optimalisering van productie, logistiek en transport zorgden er uiteindelijk voor dat drie jaar later, de artillerie uitgroeide tot een modern oorlogswapen. En nog meer slachtoffers maakte.

Begraafplaatsen blijven de rode draad doorheen de reizen. Nu de laatste levende getuigen er niet meer zijn, zijn deze littekens in het landschap de laatste restanten die ervoor zorgen dat die vreselijke oorlog niet wordt vergeten. Bij nader inzien brengen Cabaret-Rouge British Cemetery, Grab- und Gedenkstätte Tolmin of 57. Piyade Alayi Sehittigi uiteindelijk allemaal hetzelfde verhaal. Dat van een mens met een geboorteplaats, van een vader, een zoon, een broer die zich de oorlog waarschijnlijk anders had voorgesteld. Kortom een uniek levensverhaal van liefde, leven en dood.

Cavalerie. De cavalerie voerde verkenningsoverdrachten uit, ging frontaal in de aanval, overvleugelde de infanterie, maakte zich meester over de kanonnen van de opponent, liep de terugtrekkende vijand onder de voet en kon zich snel verplaatsen in onverdedigd gebied. Het westelijk front zette deze elite-eenheden, uitgedost in schitterend gekleurde uniformen, buitenspel. Vorderen te paard in het schootveld van machinegeweren en veldgeschut, in een zompig maanlandschap ondoordringbaar wegens modder, granaatrechters, prikkeldraad en loopgraven bleek achterhaald. De eens zo fiere ruiters deden hun ding tijdens de Eerste Wereldoorlog voortaan langs de infanterist in de loopgraaf.

Divisie. Tijdens slagveldreizen is het evident dat militaire begrippen worden aangehaald. De divisie is één van die elementaire begrippen in de militaire organisatie. Het is een gestructureerd tactisch echelon bestaande uit gevechtstroepen en ondersteunende eenheden met gecombineerde wapensystemen (infanterie, artillerie, ...) die het mogelijk maken een operatie autonoom te plannen en uit te voeren. Wat aantal betreft varieert dit van 15.000 tot 18.000 personen.

Erfzonde. De Eerste Wereldoorlog is de erfzonde van de 20ste eeuw van waaruit die andere conflicten zoals de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog ontstonden. Veel later zullen historici onze Eerste Wereldoorlog hoogstwaarschijnlijk catalogeren als een vierjarige veldslag uit de tachtigjarige oorlog van de 20ste eeuw.

Frankrijk. Op slagveldreis in Frankrijk worden niet de over-

bevolkte stranden van de Côte d'Azur of de geurige lavendelvel- den van de Provence bezocht. In plaats daarvan flaneer je door het grauwe mijnbekken van Loos, het prachtige natuurgebied van de Somme, de eindeloze weidheid van de Aisne en de stiltege- bieden in de beboste Argonne.

Gilbert, onze voorzitter maar ook manusje-van-alles, zorgt er- voor dat alle logistiek tot in de puntjes is geregeld en de organisa- tie gesmeerd loopt. Op een volgende statutaire vergadering moet eens bekeken worden of een titel van maarschalk tot de moge- lijkheden behoort. Ook wakkere Fransen hadden de verdienste van Gilbert alras opgemerkt want op één van onze eerste slag- veldreizen werd hij bijna in de ridderstand geslagen.

Herdenkingen blijven voor het kippenveldmoment zorgen tijdens onze uitstappen. Door dit gebaar wordt er geprobeerd de anonieme namen een gezicht en ziel te geven. Reporter Arnout Hau- ben en zijn equipe sloegen tijdens hun reis langs het front van de Eerste Wereldoorlog overal paaltjes in de grond om soldaten, verpleegsters en burgers te herdenken aan de hand van droe- vige, doordeweekse en hoopvolle woorden. De vrienden stellen al jaren ditzelfde gebaar. Over het volledige westelijk front tooien onze bloemstukjes ondertussen diverse anonieme graven van vriend en vijand.

Italie trekt in 1915 ten oorlog tegen haar ex-bondgenoten nadat het door de geallieerden wordt gepaaid met grote territoriale toegevingen. De oorlogs- en overlevingsomstandigheden hoog in de Dolomieten blijven voor mij uit le plat pays iets onvoorstel- baar.

Jullie. Zonder jullie aanstekelijkheid, enthousiasme en gedreven- heid hadden we onze reisplannen vast en zeker al vroegtijdig mogen opbergen. Het bestuur is er zich van bewust dat er dan meer dan waarschijnlijk nooit een tweede, derde, vierde, ... edi- tie gekomen zou zijn. De wachtlijst die elk jaar langer en langer wordt, is daarbij de perfecte barometer die ons sterkt in onze overtuiging dat onze aanpak in de eerste plaats door jullie wordt gesmaakt. Waarvoor dank.

Koen Koch of hoe een man die veel te vroeg sneuvelde in zijn strijd tegen die oneerlijke vreselijke ziekte, de Vrienden op slag- veldreis leerde te gaan. Een warmer en empathischer mens heb ik nog niet ontmoet. Door hem begreep je tenminste dat oorlog niet iets moois en fatsoenlijk is. We missen hem nu al twee jaar en zullen dit nog lang blijven doen. Zijn bundel Koen Koch 1945 – 2012 Vergeefsheid waarbij hij zijn gedachten ordent in wat later zijn laatste levensjaar zou blijken, blijft voor mij één der meest ontroerende levensverhalen.

Loopgraven. Voor velen het symbool van de Eerste Wereldoorlog. Soms gedolven in zware klei of kalksteen, dan weer gedynami- teerd in de rotsen. Of gewoon bovengronds wanneer je ertoe wordt gedwongen door het grondwaterpeil. Ooit een stilgestaan bij het feit dat alle offensieven om dit statisch front te doorprik- ken, de vijand achteruit te drijven of om een einde te maken aan de oorlog op een mislukking zijn uitgedraaid? Daartegenover is

het tijdens die enkele maanden vóór en na de patstelling - toen het front bewoog - dat het conflict wordt beslecht en niet in de loopgraven. Voor ons zijn dit de Slag aan de Grenzen, de Eerste Slag aan de Marne en de veldslagen van 1918. 22 augustus 1914 wordt bovendien nog steeds beschouwd als de meest moorddadige dag uit de Franse geschiedenis. Gek eigenlijk dat dit naar de achtergrond wordt geschoven.

Maaltijden. Velen hebben waarschijnlijk gedacht dat ik hier de loftrumpet zou steken over de M van Marinus. Niet waar dus. Ik moet wel bekennen dat hij lang in balans heeft gelegen maar uiteindelijk kon ik onmogelijk voorbij aan de heerlijke maaltijden. Zelfs mocht ik alle superlatieven kunnen opsommen, dan nog zou ik er een paar over het hoofd zien. Kortom, de bestuursleden die zich tijdens de verkenning door hun culinaire neus hebben laten leiden, moeten we kost wat kost koesteren voor de toekomst.

Nederland overweegt in 1919 een invasie in België omdat deze laatste in haar expansiedrift Zuid-Limburg en Zeeuws-Vlaanderen ambieert. Nog geen 100 jaar later zijn trouwe Nederlandse Vrienden er als de kippen bij om zich in te schrijven op de deelnemerslijst, leren ze bijzonder snel enkele woordjes West-Vlaams en dragen ze bij tot een aangename sfeer. Hartstikke leuk jongens en houden ze zo!

Objecten. Ooit dacht ik bij mezelf om het verhaal van de Grooten Oorlog te vertellen aan de hand van een shortlist van de relevantste objecten die mij zijn bijgebleven op onze zwerftochten langs het Westelijk front. Groot was mijn teleurstelling toen ik moest vaststellen dat ondertussen militaire historici mij al lang in snelheid hebben genomen en diverse publicaties op de (over) verzadigde markt hebben gegooid. Weg idee.

Piet Chielens schreef vorig jaar dat binnen afzienbare tijd, reisleaders en gidsen in het tijdperk van de tabletcomputer misschien tot het verleden zouden behoren. Maar Koen Koch zou de strijd met die tablet enkel en alleen met zijn woord nog jaren moeiteloos gewonnen hebben, vervolgde hij. Zou Piet zich realiseren dat dit ook op hem van toepassing is? Node ingevallen voor Koen en toch begeleidt hij ons als een ervaren reisleader en dit met het nodige cachet, onderbouw en vertelkunst. Bovendien kan hij met zijn warme stem spijkers met koppen slaan en een dijk van een conclusie neerzetten.

Quotum. Om de reis zo vlot en comfortabel mogelijk te laten verlopen, beslist het bestuur steeds het aantal deelnemers te plafonneren tot de capaciteit van een autocar. Een beheersregel die wordt genomen om te vermijden dat we ooit slachtoffer zouden worden van ons eigen succes. Voor wie op de wachtlijst terechtkomt een enorm vervelende situatie.

Reader. Zondagmiddag, een gure herfstdag dwingt mij dicht bij de houtkachel. Om het wat knusser te maken, kruip ik onder een donsachtig fleecedekentje. De geadopteerde Jack Russell vlijt zich languit aan mijn voeten. Ik sla de reader open en lees nog eens alle uitvoerige informatie na van de voorbije slagveldreis. Onvergetelijke herinneringen komen bij mij op. Aan iedereen die

daartoe heeft bijgedragen, mijn oprechte appreciatie voor dit titanenwerk.

Strofe. Voorbijgaan aan onze voormalige voorzitter van het In Flanders Fields Museum en eveneens de bedenker van de Vrienden van de poëzie, zou niet onbestraft blijven. Zie hier dan ook mijn schuchtere bijdrage:

*Reizen in Turkije met de museumvrienden
Gebeurt met aan boord livreibedienden;
Op slagvelden in zuid of noord
Van vrouwentoiletten hebben ze weinig gehoord;
Voortaan nemen we dus een kitbag mee
Met daarin een spade en een schop of twee;
En met wat militaire discipline
Delven ze voortaan hun eigen latrine !*

Turkije. De aanval op het voormalige Ottomaanse rijk en meer bepaald op het schiereiland Gallipoli, blijft verbluffend. Hoewel de operatie allerminst vlot verloopt, onder extreem hevig vijandelijk vuur gebeurt en hoger gelegen posities moeten worden ingenomen, slagen de geallieerden erin voet aan wal te zetten en er een bruggenhoofd op te richten. Als ik dit bekijk vanuit militair-technisch oogpunt kan ik onmogelijk spreken van een mislukking.

Uitvindingen. Wetenschap en technologie hebben ook hun rol gespeeld tijdens het oorlogsproces. Denken we maar aan de loopgraafmortier, gifgasmunitie en de assemblage van de tank. De meest betekenisvolle innovatie was nochtans de ontwikkeling en verdere uitbouw van de luchtmacht. Gevechtsvliegtuigen werden een elementair onderdeel van het slagveld en zijn dit vandaag de dag nog steeds.

Vrienden. Tot vervelends toe blij ik herhalen dat de woordkeuze van vrienden in onze benaming de lading dekt. En het zijn echt niet de tafelmomenten alleen die bijdragen tot die aangename sfeer. Als minnestreel Luc ergens een gitaar op de kop weet te tikken, scharen we ons bijeen net als rond het kampvuur. Zelfs nobele onbekenden zitten mee te neurien of tokkelen ritmisch mee. Jim en Georgina tillen het niveau nog wat op tot zelfs ik er stil van word. Daarbovenop nopen menige verjaardagen tot het nuttigen van een extra lokaal teugje. En als het olijk broederpaar uit het Texas van Vlaanderen present is, is het hek helemaal van de dam. En een vriend is iemand die tijdens je leven tegen je zegt wat anderen na je dood vertellen. Dit laatste als toemaatje.

Weetje van de secretaris. Mijn weetje van de secretaris ontstond tijdens een onbewaakt moment in Italië onder de benaming Il Gazzettino. Na een pak aanmoedigende commentaren voelde ik mij verplicht, een jaar later, daar een Turkse editie aan toe te voegen. De wereld is vandaag al ernstig genoeg dat er af en toe wel eens nood is aan luchtigere ogenblikken in het leven, dacht ik bij mezelf. En vandaar. Let dus voortaan op wat u zegt want de volgende keer maakt u het onderwerp uit van mijn kolder.

X Na lang nadenken vond ik de x van extra slagveldreis oftewel versie 2.0. Je gaat het niet geloven maar als de weersomstandig-

heden mooie kleurcontrasten onmogelijk maken, zie ik mij verplicht de slagveldreis over te doen. Dan wordt de tent ingeladen en wordt het uitgestippelde parcours opnieuw afgereden. Ik mag van geluk spreken dat het schitterend weer was in Slovenië, Italië en Turkije.

Yperiet. Als symbool voor de chemische oorlogsvoering heb ik gekozen voor het yperiet, aka mosterdgas of yellow cross. Het woordgebruik gas is enigszins misleidend. Aanvankelijk, zoals tijdens de Eerste Slag bij Ieper, werden inderdaad gascilinders opengedraaid waaruit gas ontsnapte. Chemische oorlogsvoering werd doeltreffender toen obussen, gevuld met chemische agentia, werden afgevuurd. De inhoud bestond uit een vloeistof die verneveld of verdampte nadat het projectiel openbarstte. Duitsland werd terecht met de vinger gewezen als eerste dodelijke agentia in te zetten. Niettemin sprongen de geallieerden en het Belgisch leger maar al te gauw op dezelfde kar. Dit keer weliswaar zonder vermanend vingertje.

Zoen. Zoenen kan een symbolisch gebaar zijn dat voor haar waarde wordt uitgewisseld als groet tussen vrienden. Tijdens de nachtelijke vertrekuren aan het station te Ieper of in de vertrekhal van Zaventem is dit schering en inslag. Snakkend naar het einde en inspiratieloos dacht ik bij mezelf: 'Sluit af met een welgemeende zoen en ik zie jullie hopelijk tijdens het volgende herfstmanoeuvre.'

Rika Billiau

Aimé Billiau
(Bredene 1 augustus 1893 –
Tervaele 24 oktober 1914)

'Nonkel Aimé die dood is' is een zinnetje dat ik veel gehoord heb, en ik wist toen over wie het ging. Ik had hem bezocht in de kliniek de dag voor hij stierf, ik had mijn eerste communicatie aan, en aan de hand van mijn vader stond ik aan zijn bed. De andere dag was hij dood. Ziekte. Hij was 23. Later vond ik dat hij genoemd was naar een broer van mijn grootvader. Ook hij was ook jong gestorven, 21 jaar, gesneuveld in 1914.

Ik ging me verdiepen in onze familiegeschiedenis en kreeg van een tante belangrijke informatie: 2 frontbrieven uit 1914. Meteen was de eerste wereldoorlog wel heel reëel. Hij was van de lichte van 1913 en ging naar het leger om zo de plicht voor zijn vaderland te volbrengen voor hem en zijn 4 broers: slechts 1 moest dienen! Geliefd door zijn hele familie, druk bezig met ook zijn toekomst op te bouwen zou zijn legerdienst een adempauze zijn om zijn toekomst ook verder uit te bouwen. Om hem en vooral boven hem, rommelde er van alles in de wereld:

De algemene mobilisatie wordt snel afgekondigd. Het derde linie-regiment, waartoe hij behoort, wordt op oorlogsvoet gebracht op de dag van zijn 21 ste verjaardag. Ze zijn onderdeel van de eerste divisie en maken deel uit van de gemengde derde brigade. 's Avonds op 4 augustus bevinden ze zich in de buurt van Tienen. Uit zijn brief van 7 augustus vernemen we dat dit in een kasteel is. Op dat ogenblik zijn de Duitsers Luik al binnen gevallen en wordt daar strijd geleverd.

Een eerste brief is vol hoop nog: 'moeder, ge ziet, ge moogt gerust zijn en wilt ge dat ook zeggen aan de moeder van Arthur'...
Oirbeek den 7-8-14

Bemide ouders broeders en zusters,
Met deze brief laat ik u weten dat de toestand zeer veranderd is wij vernemen hier van onzen commandant dat de Duitsers 24 u wapenstilstand gevraagd hebben. Wij mogen hopen dat dat veel goed zal doen aan ons België want de Fransche en Engelschen zullen misschien intusschentijd ons ter hulp komen. Hier zijn er dezen morgen nog 15 Duitse soldaten gevangen genomen en nog een tiental gedood zonder iemand van ons gekwetst te hebben zoodus moeder moet gij nog niet ongerust zijn In Luik hebben de Duitsers van 20 tot 25 duizend mannen verloren, iets dat reeds veel is. Wij zijn ne gelogeed in een kasteel en het is te hopen dat wij dezen nacht gerust zullen mogenslapen en er niet zullen moeten opstaan van 3 uren als wij maar om 12 uren slapen gaan Moest zoo goed zijn van eens het nieuws te laten weeten aan ... moeder — zegt dat hij het nog goed stelt en doe de complementen. ik heb vandaag een brief ontvangen van Albert waar over ik content ben als gij iets wilt schrijven zoo kunt gij ook

Hopende dat wij in het kort ongedeerd naar Oostende mogen terug keeren zendt ik U mijne beste groeten
uw zoon en broeder
Aimé

Veel complementen aan broeders en zusters die niet thuis zijn
8 ure 's avonds vrijdag
Billiau Caporal
1° Division 3° brigade 3° regiment de ligne III/3 Oirbeek
Lez Tirlémont

Een brief nog vol vaderlandsliefde en hoop.

Maar het tij keert: Het Belgisch leger krijgt bevel zich terug te trekken. In deze actie krijgt de derde gemengde brigade waar hij toe behoort, samen met 4 andere Compagnies de opdracht om onder bevel van major Burguet de zuidelijke en zuidoostelijke ingang van Tienen te verdedigen. Op het moment dat het aftochtbevel gegeven wordt, waren de gevechten rond **Grimde** (met station als doelwit) reeds begonnen. Het bevel tot terugtrekken bereikt hen te laat, ze houden stand tot 16 uur: 3 officieren en 45% van hun getalsterkte is verloren als ze bevel krijgen zich terug te trekken. Ze krijgen bevel op een nieuwe lijn stelling te nemen ten einde de aftocht van de 2de gemengde brigade toe te laten. Het kleine Belgische leger heeft het moeten afleggen tegen het veel grotere Duitse. Men besluit zich toe te spitsen op

Antwerpen. Hij belandt met wat overblijft van het leger in een standplaats in Kontich.

Ook van daaruit komt een brief. De toon is nu heel anders.

Contich den 30-9-14

Bemide ouders broeders zusters

*Ik laat u weten dat alles nog goed gaat tot nu toe we hebben deze laatste dagen wel wat afgezien maar we zijn toch frisch en gezond uit deze gruwelijken dag terug gekomen ... in Waalchem toen de Duitschers het fort aanvielen niets kan daar tegen op. Zo ene schrikkelijke slag hebben wij nog niet beleefd. Ze schieten maar van in Vilvoorde met obus van 55 à 60 kgrs ge kunt denken als ge dat in de lucht hoort afkomen wat gerucht dat dan niet maakt het is juist gelijk een vlieg machien die op u afkomt. De putten die zij in den grond slaan als er ene in het open veld vliegt zijn ongelooflijk zo iets van 3 m diep en 6 meters diameter. Ge kunt denken als het thans op de mannen valt armen en benen gaan 15 tot 20 meters de lucht in Nu ik zeg het nog eens het is afgrijselijk om zien. Uit een tranché werden er hier dezen morgen rond de 30 doden gehaald zonder de gekwetste nu hadden wij allen 't zelfde lot gedeeld. We kregen thans ook orders dat die hem redden kan en allen sloegen op de vlucht nu ik ben er toch nog eens goed van af gekomen en dat is 't voornaamste. Als dat zoo voort gaat kan het wel gebeuren dat Antwerpen met acht dagen niet meer bestaan 't fort van Waalchem is kapot en 'k weet niet of Wavre ook zo niet is en 't voornaamste is dat we nog leven en dat we nog zo mogen terug huiswaarts keren De beste groeten van Uwen zoon en broeder Aimé
Het is maar in der haast omdat Ge zoudt nieuws weten*

Er is vooral zijn hoop om vlug naar huis te kunnen komen. Het is toen reeds 30 september. In de historische dagboeken van zijn regiment kunnen we lezen hoe roemrijk en hoe gruwelijk het eraan toeging. Hoe ze zich tot de laatste snik verdedigd hebben met de moed der wanhoop. Ik kan zijn verhaal daar verder volgen. Blijkbaar zijn ze toen verder afgezakt naar de IJzer om daar rond de 14de oktober aan te komen. Daar graven ze loopgraven om de verdediging op zich te nemen. Zo komt hij terecht in de slag bij Tervaete brug. Veel valt niet meer te zeggen. Iedereen die ook maar iets gelezen heeft over de grote oorlog weet hoe de aarde hier bedekt was met lijken na de verschrikkelijke slag. Hij was een van die lijken... hij wordt op 24 oktober 1914 als vermist opgegeven. Hij was een van de lijken samen met de krengen van het vee van de omringende boerderijen die toen onder water kwamen te staan na het openzetten van de sluizen.

Ineens is die oorlog wel heel dicht op mijn vel gaan zitten. Die handgeschreven brieven, van een vergeten grootoom, maken wel echt het verschil. Ik besluit naar de plek te gaan kijken. Bij Stuivekenskerke hoor ik gewerschoten, onwezenlijk hallucinant ... het blijken jagers te zijn die op klein wild in de velden jagen. Voor mij is het ontheiliging en gebrek aan eerbied voor diegenen die hier op die velden hun leven lieten. Ik loop het museum van de Dodengang in dat daar een beetje verder open is voor het publiek. Bij het zien van die beelden herinner ik me ineens mijn grootmoeder, langs moederszijde. Zij vertelde, soms met tranen in haar ogen van de boerderij van haar ouders die in Stuivekens-

kerke onder water was gezet tijdens de Grote Oorlog. Zo kom ik terecht bij de gruwelen van de oorlog voor de burgers, mijn overgrootouders.

Door hard werken, als vlasbewerker en later koopman, kunnen zij zich eindelijk veroorloven om te gaan 'boeren'. Iedereen werkt mee in de boerenstiel: mijn overgrootouders, mijn grootmoeder, haar broer en haar 4 zussen. Het is dan ook de verdienste van het hele gezin. Maar ze mogen niet klagen en mijn grootmoeder kan trots verklaren dat ze een boerderij hadden met 80 'koeie-beesten', wat niet niets is in die tijd. Zeer tegen haar zin moest ze haar school verlaten toen ze 10 jaar en 3 maanden was, vertelde ze. Moet zo tegen 1885 geweest zijn. Haar vader zei: 'mijn kinderen zijn groot genoeg en nu kunnen we boeren, we hebben genoeg handen.' En werken konden ze, dat waren ze gewoon. Ze hadden het goed, het ging goed, de zoon zou, zoals het de gewoonte was het bedrijf verder zetten en de dochters konden trouwen. De eerste kleinkinderen werden geboren en Petje en zijn vrouw moeder Rika, naar wie ik mijn voornaam kreeg, konden tevreden terugkijken op hun goed. Een tijdje was hij zelfs dienstdoende burgemeester.

Toen brak de hel los, Petje 79, moeder Rika 75, zoon Henri 43, in de fleur van zijn leven met vrouw en 3 jonge kinderen. De dochters getrouwd. Ineens alles weg. Ik veronderstel dat ze weg moesten uit wat ze een heel leven hadden voor gewerkt. Weer bekruipt mij datzelfde gevoel van pijn die diep op mijn vel zit. Ik kan hun verdriet meevoelen.

Met de hulp van de archivaris en een familielid kunnen we bepalen waar de boerderij gesitueerd was. Als ik terug ga naar diezelfde plek kijk ik naar dezelfde velden waar mijn andere grootoom langs vaderszijde gesneuveld is. Ik probeer me de boerderij voor te stellen en de ontreddering van de boeren, mijn overgrootouders en grootoom, langs moederszijde, die alles verloren hebben. Geen enkele oorlogsschadevergoeding is in staat deze pijn te lenigen. Bewerkt land en vee zijn voor boeren zoveel meer dan een kostwinning.

Ik ween.

Het is alsof ik de erfgenaam ben van zoveel pijn.

Van de soldaat die, in opdracht, 'zijn land' verdedigt, er zijn leven voor laat na een verschrikkelijke bloedige strijd vol pijn en angst. Die een leegte achterlaat bij zijn ouders, zijn familie. Maar ook van de boer die 'zijn land' verliest, omdat dit het strijdtoneel is geworden van een oorlog.

Ik hoop dat mijn kinderen, noch mijn naasten noch ikzelf dit ooit moeten meemaken. Dat oorlogen overbodig zijn bij conflicten. Dan zal hun offer niet nutteloos zijn geweest.

Johan Mayeur

Het gras is groener ...

een modder van mensen
vertrapt door muziek
gedreven door wensen
wat verder ... tragiek

een grasveld vol lijken
betreden door haat
'k lig vredig te kijken
naar een wereld ... die stil staat

tot ooit in dit landschap
mensen dansen om 't leven
en ik in de rijdans stap
die Hij mij heeft gegeven

misschien kom jij dan ooit
op 't gras liggen naast mij
en wordt je treuren gestrooid
om die wei te kleuren: voor hen en met mij

Opgedragen aan Christy Moore (Dranouter 07/08/05) – Lore (geboren 07/08/05) - en elke niet zwijgende mens. Geschreven op het grasveld van 'Wyschaete Military Cemetery' op maandag 8 augustus 2005, na een Westhoek-Dranouter-weekend

de oever van een gemiste middenweg

dubbel gepaarde schoeisels
geveterd tussen links en rechts
verbonden door een middenweg
zelden verlaten, meestal ontmoet

plots gerijd, gestapeld en leeg
weggetrapt van de oever van het leven
gisteren van hun opdracht ontheven
vandaag postuum in eer hersteld

bebloemd door een wandelaar
uit verdwaasde donkerte gelicht
door een kaars, als wegwijzer
naar de laatste stap van vrijheid

Boedapest / 14 mei 2010 / geschreven na een bezoek aan 'The house of Terror', gevoeld na een Donau-wandeling langs een executieplaats

Il est bientôt 18h30, je m'apprête à descendre au musée. Dans quelques minutes commenceront l'inauguration et le vernissage de mon exposition.

—

Les originaux de ma série *Fritz Haber* sont présentés dans le plus vieil espace du beffroi, celui qui a résisté à la guerre.

Vrijwilliger in beeld

Het In Flanders Fields Museum (IFFM) kan bogen op een rijke schare enthousiaste vrijwilligers. Zij staan o.a. in om de exponentieel gegroeide collecties te inventariseren, te identificeren en te scannen. Deze vrijwilligers doen dit belangeloos. De enigste incentive die ze krijgen is een gratis lidmaatschap als Vriend van het In Flanders Fields Museum (VIFF). Onlangs besliste de Raad van Bestuur van de VIFF om deze mensen dan ook de aandacht te geven die ze verdienen. De oudste, en tevens vrijwilliger van het eerste uur, mag de spits afbijten.

Roger Verbeke werd in 1931 in Westrozebeke geboren, groeide op in Moorslede – Passendale en liep na de Tweede Wereldoorlog normaalschool in Torhout. Na zijn regentaatstudies en legerdienst van 1952 tot 1954 werd hij leerkracht Nederlands en geschiedenis in Wervik tot aan zijn pensioen in 1991. Paralleel bouwde hij een carrière uit als reserveofficier bij de Belgische Krijgsmacht. In 1988 sloot hij ook dit hoofdstuk af met de rang van ereluitenant-kolonel. Gebeten door de geschiedenismicrobe volgde Roger van 1963 tot 1964 de gespecialiseerde gidsencursus in Ieper. Vanaf 1990 was en is hij een veel gesolliciteerd persoon om kandidaat-gidsen te helpen onderrichten in opleidingen georganiseerd door de Ieperse Gidsenkring, het Memorial Museum Passchendaele 1917 en Syntra West.

VIFF: Hoe kwam je ertoe om je als vrijwilliger te engageren voor het IFFM?

Roger Verbeke: Eigenaardig, maar waar, de Tweede Wereldoorlog was er de aanleiding voor. Voormalig schepen Platteau vond in de beginjaren '80 dat die Eerste Wereldoorlog al genoeg aan de beurt was gekomen en dat het tijd werd om de meidagen 1940 en het bevrijdingsoffensief 1944 in de verf te zetten. Mijn technisch advies werd gevraagd om daarrond een tentoonstelling in te richten. Onze goede contacten bleven. Niet veel later kwam een Nederlander met het voorstel om naast het toenmalige Herinneringsmuseum Ypres Salient 14 – 18¹, een Documentatiecentrum te creëren. 'Wat we zelf doen, doen we misschien beter', moeten wij toen gedacht hebben. In 't Klein Stadhuis, zeg maar

tussen pot en pint, werden de violen zeer snel gestemd. Om het museum te ontlasten, opteeden wij ervoor om het Documentatiecentrum apart te huisvesten in de Janseniusstraat. In 1989 was het eindelijk zo ver: het Documentatiecentrum, toen nog onder de naam van Dr. Caenepeel, opende zijn deuren. Jan Steen en Tony De Bruyne, beiden intussen overleden, en ikzelf waren de eerste vrijwilligers die de bezoekers op hun wenken bedienden.

VIFF: Wat is er jouw actuele hoofdbezigheid?

RV: De informatieverzoeken naar mij toe zijn enorm geëvolueerd. Waar vroeger familieleden vooral interesse toonden in bijkomende uitleg over de diverse eenheden en de lokale gevechten, heeft dit nu plaats gemaakt voor de inhoud van de persoonlijke militaire dossiers. Kleinkinderen en achterkleinkinderen zijn nu meer geïnteresseerd in het persoonlijke oorlogsverhaal van hun grootvader of overgrootvader.

VIFF: Wat is tot nu toe jouw grootste voldoening als vrijwilliger?

RV: Op een dag telefoneerde voormalig radio- en televisiepresentator en schrijver Jos Ghysen die op zoek was naar meer gegevens over zijn vader die tijdens de oorlog diende bij het 20ste Linierregiment. Zijn vader had hem nooit iets willen vertellen over zijn oorlogsjaren en het boek met betrekking tot zijn regiment had hij steeds angstvallig verborgen gehouden. Ikzelf kon hem veel informatie geven. Informatie waar hij zo lang naar had gehunkerd. Later schreef Ghysen over mij: '... de man uit Ieper die mijn vader heeft leren kennen.'

VIFF: Door welk facet van de Eerste Wereldoorlog ben je nog steeds het meest geboid?

RV: De omzwervingen van een militair gedurende die vijf² jaar van de oorlog blijft een ongemeen boeiend verhaal. Het oorlogscurriculum vitae met andere woorden. Waar bevond hij zich aan het front en waar vertoefde hij in de rustzones? Waar was hij gehospitaliseerd? Zonder daarbij de naoorlogse jaren te vergeten. Is hij gesneuveld? Is hij invalide verklaard? Is hij weer aan het werk gegaan? Wat is er van zijn familie geworden? Dat is voor mij de essentie in het persoonlijke verhaal. Niet welke onderscheidingen en eretekens hem – al dan niet postuum – werden overhandigd. Ook alleen dat laatste durven nabestaanden mij wel eens vragen en daar heb ik het wat moeilijk mee.

VIFF: Met welk argument zou je iemand warm kunnen maken om in jouw voetsporen te treden?

RV: Ik vergelijk mijn vrijwilligerswerk in het Kenniscentrum als een wederoproeping als reservemilitair. Daar hield ik de volgende filosofie aan over. Als ik op reis ga, leer ik veel streken kennen maar weinig mensen. Bij een wederoproeping ga ik naar één streek en leer ik veel mensen kennen. En in het Kenniscentrum blijft dit zich maar herhalen. Elke week leer ik 3 of 4 nieuwe families kennen.

VIFF: Wat zijn voor jou de lessons learned van die vreselijke Eerste Wereldoorlog?

RV: Dat ze in die tijd van een mug een olifant hebben gemaakt. Er werden zo lang wederzijdse dreigementen naar elkaars hoofd geslingerd zodat een oorlog niet meer kon uitblijven. Waren ze in

die zomer van 1914 niet beter sereen rond de tafel gaan zitten en hadden ze het dispuut niet beter doorgespoeld met een goed glas bier ?

Patrick Boone

VIFF: Welk gedicht of welk voorwerp symboliseert voor jou die oorlog ?

RV: De versregels van Cyriel Verschaeve: 'Hier liggen hun lijken als zaden in 't zand, hoop op den oogst o Vlaanderland!' Die graven moeten ons blijven herinneren aan die vreselijke tijd terwijl we ondertussen moeten blijven hopen op een betere tijd.

VIFF: Op welke plaats van het IFFM wens je graag gefotografeerd te worden ?

RV: Het houten kruis, gemaakt van een stoel, dat de voorlopige rustplaats markeerde van Louis de Mahieu blijft voor mij een te koesteren symbool in het museum. Ik had vroeger een boekje gelezen over het wedervaren van deze Antwerpse oorlogsvrijwilliger die net voor de eindoffensieven tijdens een verkenningso opdracht dodelijk werd getroffen. Via omwegen kwam ik in contact met een adellijk familielid van Louis die mij, samen met Dominiek Dendooven, thuis uitnodigde. Behalve een warme ontvangst en het volledige verhaal van Louis, kregen we ook nog een pak persoonlijke spullen mee, waaronder dit houten kruis. De familie vond nu eenmaal dat dit beter tot zijn recht zou komen in het museum. En zo werd het verhaal dat ik mij nog vaag herinnerde, ineens gepersonaliseerd.

- 1: De voorloper van het In Flanders Fields Museum
- 2: De oorlog is voor de militairen niet afgelopen in 1918. De eerste zwaaien pas af in 1919.

50/50

VIFF

4

Enkele fragmenten uit het dagboek van regimentsarts René Folly

Vlak voordat de Franse militaire arts René Folly (geboren 1873) medio juli 1914 uit Marokko weer naar Frankrijk terugkeert, schrijft hij aan zijn moeder: 'Het eerste wat ik in Frankrijk ga doen is een geschikte vrouw zoeken om mee te trouwen'. De oorlog breekt uit en het zal totaal anders lopen. Hij is reserve-arts en wordt al eind augustus 1914 ingezet bij het 153e Régiment d'Infanterie dat bij de slag bij Morhange / Château-Salins (20 tot 23 augustus 1914) grote verliezen lijdt (± 1200 man dood, gewond, verdwenen). Hierbij wordt ook de gehele medische staf krijgsgevangen gemaakt. Het regiment wordt na de slag aan de Marne naar de Somme / Pas de Calais gestuurd om deel te nemen aan de zgn. 'Course à la mer'. Na de strijd hier, wederom met grote verliescijfers, wordt het regiment begin november 1914 overgeplaatst naar de Westhoek.

Ik zal nu citeren uit zijn dagboek en brieven wat hij hierover schrijft:

2 november 1914. De dag van mijn aankomst in België is misschien wel de mooiste dag van de veldtocht. Ik verlangde ernaar om België te zien en daar de Britse troepen te bewonderen. Al mijn wensen werden deze dag al verwezenlijkt.

4 november 1914. 's Middags wandel ik in het park van de graaf van Laubespain, burgemeester van Elverdinge. Het is afgegaan aan nonnen om er een school van te maken. In deze vrije school voor meisjes richt ik mijn hulppost in.

8 november 1914. Bij Spanbroekmolen zitten wij midden in het vuur. De Duitsers staan recht tegenover ons en proberen een doorgang te forceren naar Calais. We hebben wat terrein gewonnen maar tegen welke prijs.

21 november 1914. Na omzwervingen komt het regiment terecht in de sector Langemark-Poelkapelle.

27 november 1914. Men heeft niet kunnen verhinderen dat de moffen leper bestoken. De kathedraal en de schitterende hallen, een van de mooiste monumenten van Vlaanderen zijn getroffen en ernstig beschadigd. Besef dat wij een leger van 500.000 Duitsers tegenover ons hebben. Hierdoor zal leper in de geschiedenis bekend worden.

René Folly, Médecin-major 1e Classe,
153e Régiment d'Infanterie

12 december

1914. Gisteren was het een droevige dag. Het regiment nam deel aan een aanval op de loopgraven richting St.-Juliaan. De Duitse mitrailleurs hebben verschrikkelijk huis gehouden. Twee

bijzondere dingen zijn er gebeurd. De Duitsers en de Fransen die geen commandant meer hadden, wilden zich aan elkaar overgeven maar Duitse officieren kwamen met de revolver in de hand tussenbeide om de Fransen krijgsgevangen te maken. Ook een gewonde korporaal, gevangen genomen door de Duitsers, werd vrijgelaten toen hij hen brood en conserven had gegeven. Het regiment verloor 11 december 760 man.

17 december 1914. Deze dag zal gebrandmerkt zijn door een ontroerende pelgrimstocht: mijn bezoek aan de ruïnes van leper. De barbaren hebben het onvoorstelbaar verwoest. De Lakenhallen, een van de mooiste Vlaamse gotische bouwwerken, is niet meer dan een jammerlijke ruïne. Het Belfort is nauwelijks herkenbaar; de elegante torentjes op de vier hoeken zijn afgebroken. Het gewelf van de kerk is verdwenen en is open naar de hemel. De schade aan de stad is enorm.

18 december 1914. Ik geloof dat wij wakker geschud moeten worden. Het schijnt dat de mannen praten met de Duitsers. Ze bezoeken elkaars loopgraven.

19 december 1914. Ik denk aan de arme soldaten die ook 's nachts buiten vechten, aan de ongelukkige gewonden die in de modder vallen en afschuwelijk pijn lijden in de regen, in het donker, onzeker over het lot dat op hen wacht.

29 december 1914. Ons kerstfeest kenmerkte zich door iets extra's op tafel, amandeltaart en een liter champagne. We zouden de volgende dag een mis willen bijwonen maar helaas. Slechts enkele gezangen in de gebombardeerde kerk van St.-Juliaan.

5 januari 1915. We hebben onze cadeaus van 1 januari gehad. Een fles champagne voor vier personen, noten, appels, sinaasappels etc. De mannen waren erg tevreden en hebben in de loopgraven van de versnaperingen genoten.

12 januari 1915. We hebben het genoeg gehad een Duits vliegtuig, een Aviatik, te zien neerstorten die geraakt werd door een 75 mm kanon. Hij is in een glijvlucht naar beneden gekomen. Hij had de wind mee en is in de Duitse linies geland. Er gebeuren in de loopgraven buitengewone dingen. De moffen lijken te sympathiseren met de onzen. Ze geven elkaar over en weer de kranten. Ze laten elkaar aflossen zonder te schieten en

spreken met luide stem als hun officieren arriveren. Ze praten Frans als ze zich verschansen in de loopgraven en schieten in de lucht. Het gebeurt echt want zeven of acht aflossingen zijn er geweest zonder de minste strubbelingen.

26 januari 1915. Er zijn enkele trieste, ontroerende berichten binnen gekomen. Een vader is gesneuveld met zijn gewonde zoon door dezelfde granaat. De arme vader, ook van het 153e RI wilde zijn gewonde zoon niet verlaten en zij zijn elkaar ontvallen, verenigd in de dood.

30 januari 1915. Groot nieuws in drie regels. Ik ben afgelost en vertrek binnen drie dagen naar Duinkerken. Ik ben een en al vreugde. Regimentsarts Marlier, die in augustus 1914 krijgsgevangen is gemaakt, is teruggekeerd, neemt zijn taak weer over bij het 153e regiment. Ik verlaat het goede 153e regiment niet zonder emoties. Iedereen had verwacht dat ik tot het einde van de campagne bij het regiment zou blijven.

3 februari 1915. Het afscheidsdiner vindt plaats in Woesten. De kolonel houdt een kleine, zeer emotionele toespraak. Ik neem afscheid van mijn trouwe kompanen waaronder de vaandrig en de aalmoezenier. Op weg naar een nieuwe bestemming.

Toine Lamers

HET PERSOONLIJK OORLOGSVERHAAL VAN OSCAR DEBLAUWE

Dit verhaal gaat over mijn vader, Oscar Deblauwe (geboren te Varsenare op 21 december 1894). Hij was gehuwd in Frankrijk met Broussolle Berthe en had 2 kinderen, Marguerite en Marie. Oscar Deblauwe is hertrouwd in België met Zulma De Rudder. Zijn hadden een zoon, Marcel Deblauwe. Mijn grootouders (Medard Deblauwe) hadden een konijnenkwekerij waar mijn vader en zijn broer René hielpen. Mijn vader was naar school gegaan om er timmerwerk aan te leren, tot zijn veertien jaar.

Over de Eerste Wereldoorlog vertelde mijn vader het volgende verhaal (in zijn eigen woorden): *'In augustus 1914 kwam de garde van Varsenare rond met zijn bel om de jongens van 16 tot 22 jaar aan te manen zich naar Frankrijk te begeven, daar Duitsland België had aangevallen. Met zeven zijn we te voet naar Duinkerke gegaan. Daar hebben ze ons op de trein gezet, en we kwamen aan ver in Frankrijk in het Camp d'Avours. Daar, na enkele dagen militaire oefeningen te hebben gedaan, zijn we naar het front gestuurd.*

Op 25 juli ben ik te Ramskapelle gekwetst geweest. In het hospitaal te De Panne ben ik vier maanden gebleven. Ik ben goed verzorgd geweest door een Amerikaanse infirmière, de dochter van een dokter. Daar mijn ouders naar Frankrijk gevlucht waren, heb ik vier maanden, ik had toen vier maanden verlof, bij hen doorgebracht.

Daarna moest ik als dienstdoende korporaal te Compiègne (dan een stukje onleesbare tekst) de Duitse krijgsgevangenen doen werken. Deze werden bewaakt door soldaten van het Belgisch leger.'

Na het lezen van verschillende documenten noteer ik dat mijn vader Oscar heeft gediend bij het 13e Linierregiment op het front van 29 april 1915 tot 20 oktober 1915 en van 1 augustus 1917 tot 31 januari 1919, in de versterkte stelling van Calais. Hij verliet het hospitaal op 21 oktober 1915. Hij werd gekwetst, omschrijving volgens het Ministerie van Defensie (10.9.1935): *'Séquelle de blessure au niveau de la région inguinale gauche et de la fesse avec perte partielle des mouvements du genou gauche et douleurs nevritiques. Limitation des mouvements du tronc par cicatrice de la région lombaire droite'*. Hij was dus aan het front gedurende 29 maanden en 22 dagen. Hij had recht op drie frontstrepen (toen 30% invaliditeit). Na de oorlog had hij verschillende jobs: van hotelbediende, tot marktkramer, tot werknemer bij de firma Singer te Brussel, om dan later in de jaren veertig te beginnen als zelfstandige in de naaimachinebranche.

Hij stierf op 1 juli 1989 op 94-jarige leeftijd. Hij ligt begraven op het kerkhof te Heist in zijn eigen en aparte grafzerk, terwijl mijn nonkel Jean Fratani (Cosicaan) op hetzelfde kerkhof ligt begraven bij de militairen en oorlogsslachtoffers. Mijn nonkel Fratani was gehuwd met de zus van mijn vader toen de familie in Parijs woonde.

Marcel Deblauwe

DUITSE KEIZER A A N D E DOOD ONTSNAPT

Actie (Tielt, 1 november 1914)
Reactie (Gent, 7 april 1916)

Boem Paukeslag Tielt Bezette Stad (vrij naar Paul van Ostaijen). En het dient gezegd, stijl had hij, smaak en zin voor decorum eveneens, die Duitse bezetter die zich vanaf 14 oktober 1914 voor vier jaar in de stad zou installeren om van hieruit de geschiedenis een ongekende wending te geven. Voor het A.O.K. IV, het hoofdkwartier van het Duitse Vierde leger (actieterrein was nagenoeg het hele Belgische front) en de zowat 500 man die daarbij betrokken waren, waren het allerminst de onopvallendste woningen die werden opgeëist. Een wandeling door het stadscentrum maakt dit de hedendaagse nieuwsgierige bezoeker nog altijd snel duidelijk. Die bezoeker zal niet op de hielen getrapt worden door horden gelijkgezinden want het is eerder treurig gesteld met de kennis van het feit dat hoge Duitse adel en militaire leiders hier wereldnieuws schreven. Hier, dit betekent in een met prikkeldraad van de buitenwereld afgeschermd stad waar, zoals trouwens overal in het etappegebied, zonder het juiste pasje bewegingsvrijheid zo goed als tot de onmogelijkheden behoorde, waar het de autochtonen duidelijk werd gemaakt dat 'nieuwe meesters' meteen ook 'nieuwe wetten', in dit geval 'verordeningen', betekende, een verstikkend pakket verordeningen...

Wat in dit hoofdkwartier van hertog Albrecht von Württemberg en zijn opvolger Sixt von Arnim in de Hoogstraat 26 werd besproken, en voorbereid, interesseerde de geallieerden buitenmate en zoals in de rest van bezet België werd om 'nieuwsgaring' ook hier hoog spel gespeeld. Informatie verzameld door contactpersonen Willem Callens, Alfons Vermeersch ('briefdrager') en Alfons Mathys (stationsbediende) werd ten huize Aloys Vankeersbilck, Kasteelstraat 5 eerst in de voering van de overgordijnen genaaid of in de kelder verstopt waarna ze naar de bestemming

werd gesmokkeld. Als trambestuurder was Aloys de geschikte persoon voor dat verdere transport via de lijn naar Eeklo waar anderen klaarstonden om de compromitterende vrachttjes, onderweg onder de kolenvoorraad van de stoomtram verborgen, via Watervliet Nederland binnen te smokkelen. In Watervliet was een schoenwinkel waar men Tieltse Verkinderen schoenen verkocht; een oom van Willem Callens was handelsreiziger voor de Schoenfabriek Verkinderen en kende de plaatselijke situatie in Watervliet: de winkel stond op Belgisch grondgebied, maar de tuin was Nederland! Er was nog geen sprake van de elektrische draadversperring waarvan de aanleg pas begon op 15 juni 1915.

Het was opmerkelijke Tieltenaren niet ontgaan dat de bezetter eind oktober plots als bezeten straten begon te poetsen. Dat was niet normaal en informanten kwamen te weten dat de Keizer het A.O.K. IV met een eerste bezoek zou vereren, misschien hopen er het nieuws van de doorbraak van zijn troepen bij Ieper en de IJzer te vernemen. Die operatie zou echter letterlijk 'in het water' vallen! Het bericht over het hoog bezoek werd door René David, een boerenzoon uit de omgeving van De Ratte (tussen Tielt en Wingene) 's nachts per fiets naar Sluis gebracht. Een *télégramme chiffré* met de veelzeggende tekst: '1 Novembre, 9 heures. L'Empereur serait à Thielt d'où il partirait ce soir (sic) entre 13h30 et 14 h (heure française) en direction de Courtrai. L'Escadrille V14 a pour mission de bombarder le cortège de l'Empereur à la sortie de Thielt ou à Thielt même. Mission devra être tenue secrète particulièrement par Chef d'Escadrille et pilotes.' brengt daarop het Franse leger op de hoogte.

De keizer was per trein naar Tielt gekomen en werd van het station met de auto afgehaald voor de stafvergadering bij von Württemberg in de Hoogstraat 26. In het restaurant 'In het Nieuwe Gasthof', Bruggestraat 35, dineerde het illustere gezelschap met *Kartoffelsuppe, Eier nach Metternich, Kalbsbraten mit Gemüse, Reisspeise mit Chocoladensauce, Früchte*. Misschien door het donderbericht van von Württemberg dat het IJzerbekken onderliep door stukgeschoten sluizen bij Nieuwpoort (zo dacht hij toch) vertrokken ze eerder dan voorzien richting Kortrijk... De Voisintweezitters van Escadrille V14 onder het bevel van Lieutenant René Mouchard en met basis in het Franse Saint-Pol-sur-Mer (Duinkerken), samenwerkend met het Britse leger, kwamen tien minuten te laat, tien minuten die wellicht de wereldgeschiedenis veranderd zouden hebben... Pilotoot Louis Dubuis en zijn vier kompanen gooiden hun hypermoderne *Georges Claude-bommen* met vloeibare zuurstof en de rest van de lading, zeventien bommen in het totaal, af bij het verblijf van de hertog en wijde omgeving. Een Duitse schildwacht liet er het leven bij. Buiten Tielt bekeek de Keizer 'zijn' bombardement...

De Duitsers waren furieus want dat hadden ze niet verwacht. Eén jaar duurde hun spoorwerk.

Vermeersch, Mathys en Vankeersbilck werden op 4 januari 1916 opgepakt voor spionage en in de Gentse gevangenis aan de Nieuwe Wandeling opgesloten.

Alfons Vermeersch hield tijdens zijn gevangenschap een notitie-

boekje bij: 'de 1ste 8 dagen een bezoek van mijn vrouw met onderkleeren (...) den 27 [Januari 1916] eene kaart gezonden naar mijne vrouw (...) den 8 [Februarie 1916] pakje ontvangen van mijn vrouw (...) 29 [Februarie] Veroordeelt tot ter dood (...) den 1 Maarte vergiffenis gevraagd aan den Keizer van Duitsland en het laten weten naar mijne Vrouw en kinderen (...) zaterdag 25 [Maarte] bezoek van mijn Vrouw (...)' Niet uitdrukkelijk gedateerd: 'Bemide Vrouw ik laat U weten dat mijn straf gebleven is en dat ik heden den 7 April (sic) in den morgen moet dood geschoten worden. Uwven Verkleefden man – aan Vrouw en Kinderen.' De laatste notitie op de pagina van april: 'den 7 April dood geschoten - Uw man - A Vermeersch'. Op een andere pagina: 'Vaarwel vrouw en kinderen en maak geen verdriet – Uw man A Vermeersch.'

Op 6 april 1916 stuurde ook Aloys Vankeersbilck zijn laatste brief. 'Dierbare vrouw en kinderen, Alvorens deze wereld te verlaten, bid ik u nogmaals mij te vergeven over hetgeen ik zoo vrijwillig uw leven met dit verdriet verveeld heb (...) Doet uw best en heb moed om te leven voor onze kinderen (...) Zorgt vooral voor uwe ziel en deze onzer lieve kinders (...) Bewaart eene goede gedachtenis voor mij. Ontvangt mijne zegen. Uwe man, Aloys Vankeersbilck (sic).'

In de vroege morgen van 7 april 1916, om 07u09, verschenen ze in Gent aan de Godshuizenlaan, nu Martelaarslaan, voor het Duitse executiepeloton.

Virginie Loveling noteert op vrijdag 28 april 1916 in haar oorlogsdagboek: 'Een ooggetuige die in de nabijheid van de Schijfschieting woont, vertelde ons in gezelschap, dat hij de straf zag uitvoeren op de drie veroordeelden van Thielt en dien van Oost-Eecloo, den 7 april om 5 uur 's morgens [Andere bronnen vermelden 07u09 als tijdstip van de executie]. Hij sloeg het gade van uit zijn zoldervenster. Alle vier stonden ze op een rei (sic), hielden elkander bij de hand, elkander een laatst vaarwel toeknikkend. Drie lieten een blinddoek ombinden, de vierde weigerde. (...) Warm werden ze in de gereed staande kisten gelegd en naar het kerkhof gevoerd.'

De stoffelijke resten van de drie 'Thielsche Gefusilleerden' werden uit Gent naar Tielt overgebracht op zondag 27 april 1919 en door een indrukwekkende rouwstoet naar de stedelijke begraafplaats begeleid. Het graf bevindt zich in de onmiddellijke buurt van de hoofdingang, aan de rechterkant van het pad.

De New York Times wijdde op 22 juni 1919 onder de kop 'Belgian Who Dared, Failed, and Died' een artikel specifiek aan 'Alois Van Keirsbilck (sic), Called 'The Silent''. De auteur ervan, de Belgische journalist Egbert Hans, een jongere broer van Abraham Hans, mengt, in de beste familietraditie, feiten en wat fictie tot een melodramatische cocktail die sterk doet denken aan een prozaversie van cartoons à la Louis Raemaekers waar 'de hardvochtige Duitsch' de zwangere weduwe een pakje kleren van haar geëxecuteerde echtgenoot voor de voeten gooit.

Nawoord.

In 1919 werden de Tieltsse spionnen door de Britse overheid postuum gedecoreerd.

Willem Callens was eerder naar Engeland gevlucht en werd soldaat in het Britse leger.

René David was uitgeweken naar Frankrijk. Hij kreeg geen decoratie.

Freddy Rottey

Geraadpleegde bronnen:

Bernard Deneckere, Luchtoorlog boven België 1914. Van Antwerpen tot de Zee. Roularta Books, 2010.

Dossier "Ter dood veroordeelden van 7-4-1916", Archief Roede van Tielt. Egbert Hans, Belgian who Dared, Failed, and Died, New York Times, 22 juni 1919. Jan Van der Fraenen, Voor den kop geschoten. Executies van Belgische spionnen door de Duitse bezetter (1914-1918), Roularta Books, 2009.

Jan Van Der Meulen, Thielt 1914-1918. Strategische hoogte voor Hertogen en Prinsen. Een wandelgids uitgegeven door de Heemkundige Kring "De Roede van Tielt", 2008.

Jan Van Der Meulen, Hertog von Württemberg en zijn IVE Duitse leger, overdruk Heemkundige Kring "De Roede van Tielt", s.a.

Ludo Stynen, e.a., In oorlogsnood: Virginie Lovelings dagboek 1914-1918, Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, 1999.

Een streek in oorlog. Oorlogsdocumenten uit het Tieltsse 1914-1919. Samenstelling: Heemkundige Kring "De Roede van Tielt". Westvlaams Verbond van Kringen voor Heemkunde, v.z.w., 1980.

Mailverkeer met Jan Van Der Meulen.

Italiaanse krijgsgevangenen op Belgische begraafplaatsen

Dit artikel is het eerste resultaat van het opzoekingswerk van Marc Glorieux en mezelf in verband met de Italiaanse krijgsgevangenen uit de Eerste Wereldoorlog die in België begraven zijn. Het is gebaseerd op een veertigtal krijgsgevangenen van de Belgische militaire begraafplaats in Houthulst en een tiental op andere begraafplaatsen.

Op de Belgische militaire begraafplaats van Houthulst liggen 81 Italiaanse krijgsgevangenen begraven. (Zie ook *Van Ponte di Piave naar Houthulst*, VIFFflash nr. 45.) Er zijn ook Italianen begraven in Gent (Westerbegraafplaats), Antwerpen (Schoonselhof), Elsene, Namen (Belgrade), Luik (Robermont) en Virton Bellevue. In het totaal gaat het om een 500 slachtoffers waarvan een 300-tal in Robermont begraven zijn.

De Italianen in Houthulst waren eerst begraven op Duitse militaire begraafplaatsen in of bij de gevechtszone. In de periode 1955-1957 werden de 185 Duitse begraafplaatsen in West-Vlaanderen teruggebracht tot 4 grote begraafplaatsen. De Belgische overheid vond het daarbij ongepast dat de Italiaanse bondgenoten mee zouden verhuizen naar een Duitse begraafplaats. Daarom werden ze naar Houthulst overgebracht. De Russische slachtoffers die vaak het lot van de Italianen gedeeld hadden, werden wel overgebracht naar de Duitse begraafplaats van Menen. Giuseppe Scala (07/07/1884 – 15/11/1918) is de enige Italiaan die op de Duitse begraafplaats van Langemark in het massagraf begraven is onder de naam Joseppi Skala. Wellicht was hij bij de ontgraving niet meer als Italiaan herkenbaar en is zijn naam op de bronzen plaat (nr. 58) aangebracht omdat hij op een lijst van de eerdere begraafplaats voorkwam zonder dat hij kon geïdentificeerd worden. Op de andere begraafplaatsen werden de Italianen al tijdens de oorlog begraven. De graven werden er na de oorlog gegroepeerd per nationaliteit. Vaak werden er ook nog militaire slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog begraven.

De meeste Italianen vinden we terug in het Albo d'Oro, de lijst van gevallen Italiaanse militairen uit de Eerste Wereldoorlog. Van een deel van de Italianen in kwestie beschikken we ook over de *ruolo matricolare*, de fiche met de staat van dienst die berust in het militair archief van de provincie waar de militair woonde toen hij

voor het eerst opgeroepen werd. Die fiche beschrijft de militaire loopbaan bondig maar nauwkeurig met plaats en datum tot het moment van de gevangenneming. Vanaf dan zijn de gegevens beperkt en vaak fout.

De krijgsgevangenen werden ondergebracht in kampen in het gebied waar de eenheid die hen gevangen nam vandaan kwam. De Italianen in Duitse gevangenschap werden meestal krijgsgevangenen gemaakt eind oktober 1917 in de slag bij Caporetto/Kobarid. We weten zelden in welk kamp ze terecht kwamen. Een keer wordt Monteningen vermeld, nu Montigny bij Metz of Kassel (Hessen), enkele keren Minden in Nordrhein-Westfalen of Altengrabow (Sachsen-Anhalt). Er verbleven ook Italiaanse krijgsgevangenen in andere kampen zoals Halle, Celle, Ellwangen en Lechfeld, maar dat blijkt tot nu toe niet uit de dossiers van de Italiaanse krijgsgevangenen die in België begraven zijn.

De dossiers bevatten nogal wat fouten. Het krijgsgevangenenkamp in Duitsland wordt vaak als plaats van overlijden vermeld hoewel de persoon in kwestie in België begraven is. De tewerkgestelde krijgsgevangenen bleven blijkbaar administratief bij het kamp horen van waaruit ze uitgestuurd waren.

Voor de plaats en datum van overlijden en de doodsoorzaak waren de Italiaanse autoriteiten afhankelijk van de gegevens die ze vanaf 1919 uit Duitsland kregen. Soms werden de Italiaanse dossiers pas in de jaren '30 afgesloten.

Riccardo Marcuzzo (26/2/1898 – 7/3/1918) is een voorbeeld van de fouten die zich kunnen voordoen. Zijn dienststaat vermeldt dat hij gestorven is in Miaden, de overlijdensakte die berust bij de burgerlijke stand van Oderzo (Italië) vernoemt Houthulst als plaats van overlijden. Geen van beide kloppen. Miaden zal wel een schrijffout zijn voor Minden, het Duitse kamp in Nordrhein-Westfalen waar hij een tijdje gevangen zat. Van daar werd hij naar België gestuurd. Hij overleed niet in Houthulst, maar in het Duits veldlazaret in Ardoio. Dat lazaret was ondergebracht in het kasteel De Jonghe d'Ardoie. Waarschijnlijk werd hij begraven op Ehrenfriedhof nr. 168 op het gehucht Bergmolen in Ardoio. Pas in de periode 1955-1957 werd Marcuzzo naar Houthulst overgebracht. In Houthulst wordt zijn naam gespeld als Marcusso. Zo was hij waarschijnlijk in Minden geregistreerd. Bij zijn inschrijving in het kamp sprak hij zijn naam uit in zijn eigen taal, het dialect van de Veneto waar 'zz' als 'ss' uitgesproken wordt. Zo werd Riccardo Marcuzzo geregistreerd als Riccardo Marcusso en onder die naam is hij in Houthulst begraven. Ook van Giuseppe Scala werd de naam blijkbaar in het Duitse krijgsgevangenenkamp op het gehoor genoteerd (Joseppi Skala) en onder die naam bleef hij in de Duitse administratie bekend. Wij beschouwen de spelling van de naam op de *ruolo matricolare* als de officiële naam.

Ook van **Fortunato Cheli** (8/9/1884 – 4/7/1918) staat Minden als plaats van overlijden vermeld, hoewel hij in Houthulst begraven is. **Alfredo Ottati** (7/6/1890 – 16/11/1918) zou in Altengrabow (nu in Sachsen-Anhalt) aan longontsteking gestorven zijn, maar ook hij is in Houthulst begraven.

Het leven in de krijgsgevangenenkampen was bijzonder zwaar door het harde werk in de werkkampen en vooral door het gebrek aan voedsel. Engelse, Franse en Belgische krijgsgevangenen kregen via het Rode Kruis pakketten van het thuisfront, maar de Russen en de Italianen niet. De Italiaanse regering beschouwde krijgsgevangenen immers als deserteurs en ze weigerde samen te werken met het Rode Kruis. Het Vaticaan maakte zich daar grote zorgen over. In opdracht van de Vaticaanse staatssecretaris kardinaal Gasparri zorgde de nuntius in München Eugenio Pacelli (de latere Pius XII) voor hulp in de vorm van pakketten en geld. In Minden hadden de Italianen een steuncomité opgericht onder het voorzitterschap van adjudant Francesco Castello. Via Pacelli kreeg dat steuncomité 2000 mark. Op 22 september 1918 bezocht Pacelli het kamp van Minden. Op dat ogenblik verbleven er 500 Italianen. De rest was verspreid over allerlei werkkampen.

De Italianen en Russen die in België tewerkgesteld waren, hadden het zo mogelijk nog zwaarder dan hun lotgenoten in Duitsland. De krijgsgevangenen die in Houthulst begraven zijn, werden meestal tewerkgesteld in de omgeving van Roeselare en Izegem. In Izegem herinnert de Italianenlaan nog aan de weg die ze dagelijks van hun kamp naar het kanaal aflegden. Op het gehucht De Tassche in Ardoonie bij de grens met Roeselare werd de weverij De Bal al in 1914 ontmanteld en ingericht als krijgsgevangenkamp. In het begin verbleven er vooral Russen, later kwamen er ook Italianen bij. Vanaf 1916 kregen de Italianen een aalmoezenier

in de persoon van pater Hildebrand (Jules Raes, 1884-1961) die in Rome gestudeerd had. Naast de geestelijke steun probeerde hij ook materiële hulp te bieden. Voor de Russen gebeurde er niets. Naar het einde van de oorlog toe werden de eisen voor het werk zwaarder en het voedsel schaarser. Op een bepaald ogenblik vond een Duitse bewaker de situatie al te erg. Hij ging zijn beklag doen bij de bevelvoerende officier, maar die trok zijn revolver en schoot hem ter plekke neer wegens ongehoorzaamheid. Om zijn familie te sparen, werd verklaard dat hij op het veld van eer gesneveld was. (Jaarboek Heemkundige Kring Ardoonie-Koolskamp, nr. I-2005, p. 14-15)

Het lot van **Francesco Stocco** (23/1/1882 – 25/3/1918) was in vele opzichten vergelijkbaar met dat van Riccardo Marcuzzo. Of ze in de fabriek De Bal verbleven hebben, weten we niet. Vast staat dat beiden gestorven zijn in het veldlazaret van het kasteel van Ardoonie. Francesco Stocco stierf aan tuberculose op 25 maart 1918. Hij werd begraven op het Ehrenfriedhof nr. 168 op het gehucht Bergmolen van Ardoonie. Nadien werd hij overgebracht naar Houthulst.

De levensloop van Francesco Stocco is ook vergelijkbaar met die van Giovanni Alessandri en Enrico Colombo.

Francesco Stocco is geboren in Donada in de provincie Rovigo van de Veneto op 23/1/1882. Hij kon niet lezen of schrijven. Van be-

roep was hij dagloner. In 1902 werd hij voor het leger opgeroepen. Wegens een zwakke borst werd hij op onbepaald verlof gestuurd. Bij de mobilisatie van 1915 bleef hij op verlof. Pas nadat het Italiaanse leger grote verliezen had geleden aan de Isonzo werd hij op 13/5/1916 opgeroepen.

Enrico Colombo werd te Milaan geboren op 12/10/1881. Hij was analfabeet. Zijn beroep was landbouwer. Bij zijn eerste oproeping in 1901 werd hij wegens zijn zwak gestel doorgeschoven naar de lichter van het volgend jaar. In 1902 gebeurde hetzelfde. In 1903 werd hij ten slotte wel in de lichter opgenomen maar op 6/7/1903 op militair verlof van onbepaalde duur gestuurd. Uiteindelijk werd hij pas voor actieve dienst opgeroepen op 7/2/1916. Zijn dienst vervulde hij eerst in Milaan in een *centuria*. Een *cen-*

turia was een onderdeel van de genie dat achter de linies arbeid leverde. Ook burgers konden in een *centuria* tewerkgesteld worden. Op 28/2/1917 kwam Enrico Colombo in het oorlogsgebied aan en werd er bij de infanterie ingedeeld als frontsoldaat. Hij werd krijgsgevangen gemaakt op 24/10/1917. Hij stierf in gevangenschap op 5/4/1918. Zijn dossier maakt een melding van zijn goed gedrag en zijn trouwe en eervolle dienst. Het dossier werd pas afgesloten op 17/12/1932 of het jaar XI van de fascistische era. Enrico Colombo is op Schoonselhof (Antwerpen) begraven.

Giovanno Alessandri werd geboren op 27/12/1880 te Cervaca in de omgeving van Rome. Van beroep was hij landbouwer. Hij kon lezen en schrijven. Bij zijn eerste oproeping in 1900 werd hij doorverwezen naar de lichter van het volgend jaar wegens zijn kleine gestalte (1,565 m). In 1901 werd hij goedgekeurd en onmiddellijk op militair verlof van onbepaalde duur gestuurd. Ook aan hem ging de mobilisatie van 1915 voorbij. Hij werd opgeroepen op 25/4/1916 en werd op 1 mei 1916 ingedeeld bij de 413^e *centuria*. Hij kwam op 7/5/1916 aan in de oorlogszone. Het feit dat hij krijgsgevangen werd, is in het dossier doorstreept, er is ook geen vermelding van plaats of datum. Volgens het dossier is hij aan longontsteking gestorven in het hospitaal van kamp nr 1209 op 10/2/1918. Hij is in Gent begraven. Het feit dat de vermelding van krijgsgevangenneming geschrapt is, wijst erop dat de overheid Giovanni Alessandri wellicht beschouwde als een deserteur die bij de nederlaag van Caporetto in oktober 1917 zomaar verdween zoals zo velen. Dat vermoeden werd rechtgezet als het bericht van overlijden uit Duitse gegevens bleek op 3/7/1919.

Francesco Romano (16/5/1893-8/3/1918) werd op 3/9/1917 veroordeeld tot 3 jaar RM wegens lafheid. Hij werd op 22/10/1917 gevangengenomen en stierf op 8/3/1918. Toch werd hem achteraf de herinneringsmedaille toegekend op 6/4/1922. In de staat van dienst wordt de doodsoorzaak meestal niet vermeld. Waar de vermelding wel voorkomt is die soms vaag zoals ziekte of zwakte of hartzwakte zoals bij Fedele Tresoldi. Enkelen zijn gestorven aan verwondingen zoals Eligio Corti. Longaandoeningen komen vaker voor zoals bij Francesco Stocco. Nicola Rocchio is dan weer gestorven aan buikvliesontsteking, waarschijnlijk in Wevelgem. Giuseppe Colombara (13/10/1897- 19/05/1918) is gestorven tijdens een vlucht poging in de Rekkemstraat in Marke. Hij is in Houthulst begraven onder de naam Giuseppe Colombaro.

Tot zover een vlugge blik op de eerste resultaten van het onderzoek. Het blijft nog een lange weg om zicht te krijgen op alle 500 Italianen uit de Eerste Wereldoorlog die in België begraven zijn. Alle informatie en hulp is welkom vooral in verband met de begraafplaatsen buiten Houthulst. Alle inlichtingen zijn welkom bij marcglorieux@hotmail.com of bij ludwich.devlieghere@pandora.be.

Ludwich Devlieghere

JANE DE LAUNOY

HET VERHAAL VAN EEN BELGISCHE VERPLEEGSTER ACHTER HET FRONT

Tussen de talloze getuigenissen van de Eerste Wereldoorlog is en blijft die van verpleegster Jane de Launoy voor ons één van de meest indrukwekkende, reden waarom we er in dit jubileumnummer graag een bijdrage aan wijden. Zij was een van de twee Belgische verpleegsters die de hele oorlog in L'Océan werkte, vanaf de opening in december 1914 tot juni 1918 in De Panne en tijdens de laatste oorlogsmaanden in Vinkem. Zij noteerde zeer accuraat wat er zich in beide Rode Kruishospitalen afspeelde, maar het zou wel tot 1937 duren vooraleer zij haar zeshonderd vellen dagboeknotities publiceerde. In 2000 zorgde André Gysel voor een uitstekende vertaling (*Oorlogsverpleegsters in bevolen dienst 1914-1918*, Gent, Snoeck-Ducaju & Zoon, 2000, 349 p.), die jammer genoeg al jaren niet meer te verkrijgen is, maar gelukkig nog wel in een aantal bibliotheken geraadpleegd kan worden.

Jane de Launoy werd op 20 mei 1881 geboren in Sint-Gillis. Haar vader was dokter, haar familie woonde in Ukkel en bezat ook de villa 'Le Sillage' op de Zeedijk in Sint-Idesbald (waar haar moeder en tante tijdens de oorlog zullen verblijven). In 1904 begon ze aan de pas opgerichte opleiding verpleegkunde in de katholieke school Sint-Camillus in Brussel, waar ze in 1908 het diploma van verpleegster behaalde. Pas bij het uitbreken van de oorlog gaat ze effectief het beroep uitoefenen, en vanaf dan houdt ze bijna dagelijks notities bij: soms korte observaties, maar meestal vrij uitvoerige verslagen over haar werk en over de oorlogsomstandigheden. Aan de hand hiervan krijgen we een uitstekend beeld van het zware en vaak onderschatte werk van verpleegsters in oorlogstijd. 'Enkele seconden volstaan om van een man een militaire held te maken, een oorlogsverpleegster moet erop voorbereid zijn om elke dag en elk uur een morele heldin te zijn', schrijft ze in de inleiding.

Via het dagboek leren we dat de 'door iedereen gevreesde' hoofdgeneesheer Antoine Depage naarmate de oorlog vordert 'een vaderfiguur' wordt, dat hij niet aarzelt om koningin Elisabeth onder haar voeten te geven wanneer ze hem onvoldoende helpt bij het aanbrengen van een gipsverband en dat zijn 'allei me le cherchei' (ga dat voor me halen) door iedereen wordt nageaapt. We vernemen meer over de uitstekende resultaten van de Carrel-Dakinmethode voor wondontsmetting en maken kennis met de brancardiers die trots zijn dat hun bloedgift 'van arm tot arm' gewonden weer tot leven wekt ('Mijn Brit is gered!'). We moeten ook glimlachen met de anekdote over een van de vele Franso-kundige Britse verpleegsters, die een urinaal geeft aan een zieke die 'in lepers Vlaams' om drinken vraagt.

Jane steekt echter ook niet onder stoelen of banken dat er in L'Océan heel wat spanningen bestaan. Zo lezen we dat de verstandhouding tussen de Britse en Belgische verpleegsters verre van ideaal is, dat het strenge en betuttelende Britse reglement veel initiatieven in de kiem smoort en dat het werkritme vaak

moordend is ('Ik heb 25 minuten om in 13 kamers orde te scheppen'). 'Looney' - haar van het Schotse dialect afgeleide bijnaam - is zich tevens goed bewust van het vaak dubbelzinnige karakter van het verpleegsterswerk. 'Het is onze taak soldaten aan het land terug te geven', schrijft ze op het moment van de verhuis van De Panne naar Vinkem.

Toch blijft Jane doorheen de hele oorlog haar werk met veel inzet en idealisme uitoefenen. 'Uitvoeren wat anderen niet wensen te doen' is niet voor niets haar gedragslijn. Ze put kracht uit de dankbare reacties van de gewonden en de vriendschappen met een aantal collega-verpleegsters. Ze beleeft ook veel vreugde aan de gedichten die ze schrijft, de nummers die ze voor de revue van L'Océan maakt en de aquarellen die ze in haar vrije tijd schildert. Maar op het einde van de oorlog blijkt dat die haar ingrijpend heeft veranderd. De laatste notitie in haar dagboek klinkt behoorlijk bitter: 'Ik heb het geloof in het leven verloren. Mijn illusies heb ik voor altijd begraven. Want ik heb ook de slechte kanten van de mens leren kennen. Ik werd te veel met lijden geconfronteerd, in mij is een wanverhouding gegroeid tussen blijdschap en verdriet.' De allerlaatste zin biedt toch weer een hoopvol perspectief: 'Het nieuwe leven is veel echter en veel belangrijker. Ik heb een scherpere zin voor verantwoordelijkheid en een diepere zin voor menselijkheid verworven. De formidabele oorlogservaring zal me over alle kunstmatig gedoe heen als een wegwijzer zijn... een evolutie, een weg die naar het licht leidt.' Familiale en gezondheidsproblemen zullen na de oorlog echter beletten dat de Launoy deze ervaring in de verpleegsterspraktijk kan omzetten.

Op een ogenblik dat het In Flanders Fields Museum via de tentoonstelling *Oorlog & trauma. Soldaten en ambulances 1914-1918* aandacht vraagt voor de medische hulpverlening tijdens de oorlog, is de lectuur van dit dagboek een absolute aanrader voor alle VIFF's die kennis willen maken met 'het leven zoals het is' in het grootste Belgische fronthospitaal. Ook al hebben Jane de Launoy's notities minder literaire waarde dan vergelijkbare werken van buitenlandse verpleegsters als Mary Borden, Ellen La Motte, Enid Bagnold en Vera Brittain, toch vormen ze een uiterst boeiende en zeer lezenswaardige getuigenis van een 'Grote Moeder in de Grote Oorlog'.

Luc De Munck

Een hondenleven aan het front

Wanneer in augustus 1914 de Eerste Wereldoorlog uitbreekt, wordt niet enkel de mens gemobiliseerd. Ook de dierenwereld raakt reeds tijdens de eerste oorlogsdagen betrokken bij het strijdgewoel. Dit is echter niets nieuws. Al sinds mensenheugenis steunt het leger op dieren zoals paarden en honden, zowel voor de tactiek als logistiek. Als trouwe strijdmakkers bevorderen ze ook het morele en fysieke welzijn van de soldaten. Daartegenover echter staan de knaagdieren en insecten die het leven in de loopgraven ondraaglijk maken. Dit schadelijk gespuis zoals ratten, muggen, vliegen en luizen stelt het moreel van de soldaten dan weer zwaar op de proef.

De Grote Oorlog wordt vaak geassocieerd met paarden. Wanneer je echter foto's van de Eerste Wereldoorlog ter hand neemt springt voornamelijk de grote aanwezigheid van honden in het oog. Net als in vreedstijd is de hond een trouwe kompaan in het dagelijkse leven aan maar tevens achter het front. Deze viervoeters vervullen namelijk verschillende functies in de oorlogsvoering.

Logistiek

Tijdens de eerste maanden van het conflict is vooral de logistiek van wapens zoals mitrailleurs, artillerie en veldgeschut erg belangrijk. Het Belgische leger experimenteert al voor de oorlog met kleine, tweewielige karren om mitrailleurs zoals de Maxim en de Hotchkiss op een efficiënte manier te verplaatsen. Deze karren, tijdens de negentiende eeuw erg populair in Belgische steden en dorpen om allerlei koopwaar op marktdagen te vervoeren, worden voortgetrokken door grote honden. Het was infanterieofficier Van de Putte die in 1911 het idee introduceerde om de melkkarren te militariseren en aan te passen aan het vervoer van mitrailleurs en munitiekisten. De trekkracht die nodig was om deze constructies te verplaatsen vindt de officier in de mastiff, een groot sterk hondenras.

In 1913 beschrijft het tijdschrift *Revue d'Artillerie* een militair experiment waarbij de efficiëntie en inzetbaarheid van honden onderzocht wordt. *'En 1911, concours entre trois sections de mitrailleurs avec attelages de chiens et trois sections identiques avec chevaux de bât. Durée de l'épreuve : trois semaines, avec mauvais temps continu, sur une distance de quatre cents kilomètres. Les épreuves tourneront franchement à l'avantage des chiens qui, à la fin des dernières marches, demeuraient frais et dispos, tandis que les chevaux donnaient des signes de fatigue.'* In 1913 volgen verschillende legeroefeningen en de resultaten zijn dermate gunstig dat de minister van oorlog aan elk Belgisch regiment twaalf trekhonden toekent. Daarnaast wordt ook een centrale hondenkennel opgericht in Beverlo. Alle korpchefs zijn meteen overtuigd van de voordelen die de trekhonden bieden. Hondenkarren zijn behendig en snel, de mitrailleurs zijn onmiddellijk gebruiksklaar en ook het economisch voordeel van de honden is niet te onderschatten. Zowel in aankoop als onderhoud zijn honden veel goedkoper dan paarden. Het dagelijks onderhoud van een paard kost al gauw zo'n 1,75 frank terwijl dat voor een hond slechts 0,25 fr. betreft. Honden zijn echter niet onkwetsbaar. In zijn getuigenis vertelt Jules Bulckaert hoe vele honden tijdens een terugtocht levenloos neervallen. De trekhonden lopen namelijk in het zog van de paarden die erg veel stof doen opwaaien. Doordat de honden zich dicht bij de grond bewegen ademen ze heel wat stof en vuil in, met nefaste gevolgen.

Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog maakt het Belgisch leger gretig gebruik van de hondenkarren. Deze nationale oplossing ontging echter ook de andere landen niet. Zo gingen bijvoorbeeld ook de Britten in de loop van de oorlog aan het experimenteren met het dressereren van honden. Soldaat Frank Richards van de Royal Welch Fusiliers beschrijft in zijn dagboek hoe zijn overste een grote hond had gekocht en die wou africhten om goederen naar de eerste frontlijn te brengen. *'In Flanders it was a common sight to see dogs in harness working and pulling little carts about, which in England is against the law. Buffalo Bill calculated that the dog would be able to pull as much trench stores to the front-line trench in one journey as six men could carry, thereby six men who could work repairing the trenches.'* Buffalo Bill slaagt helaas niet in zijn opzet, het africhten van een trekhond bleek moeilijker dan gedacht. De hond wordt dan maar gebruikt als mascotte van het regiment.

Niet enkel geallieerden probeerden het principe van de hondenkarren over te nemen. De Duitse legerleiding is al geïnteresseerd in het gebruik van hondenkarren voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Tot hun ongenoegen beschikken ze echter niet over een sterk hondenras zoals de mastiff die hiervoor ingezet wordt. De honden kunnen ook niet aangekocht worden in België omdat de Belgische burgerlijke en militaire overheden het verkopen van dergelijke hondenrassen aan Duitsland verbiedt. Het Duitse leger beseft net als de geallieerden dat elke hond mankracht uitspaart en die wordt steeds schaarser door de zware verliezen. Daarom eist de bezetter in België grote en sterke honden op bij de burgerbevolking, dieren met een minimale schouderhoogte van 40 cm worden ingeschakeld als trekhonden voor het Duitse leger. De kleinere en behendigere honden worden door de Duitsers, net zoals bij de geallieerden, ingezet aan het front voor verschillende functies.

Medische diensten

Infanterieofficier Van de Putte beperkt de inzetbaarheid van honden niet tot de logistiek. Hij gelooft in het trainen van honden in allerlei rollen die van nut kunnen zijn in een militaire context. Zo richt hij in 1904 de allereerste dienst voor ambulancehonden op, de *Société des Chiens Sanitaires*. Het doel is simpel. De sanitaire honden worden opgeleid om een gewonde op te sporen, vooral 's nachts wanneer het te donker is voor mensenogen. De

viervoeters brengen een persoonlijke bezitting van de gevonden, gewonde soldaat tot bij hun leider. Daarna toont de aangelijnde hond de weg naar het slachtoffer zodat hij geëvacueerd kan worden. De sanitaire hond wordt ook vaak voor een kar gespannen zodat hij één of twee gewonden op een draagberrie kan vervoeren, gemotoriseerde ziekenwagens zijn namelijk uitzonderlijk. Het inzetten van honden in de medische dienstverlening aan het front is geen uitsluitend Belgisch gegeven. Eind negentiende eeuw beseffen vele Europese naties dat er nieuwe manieren gezocht moeten worden om gewonden op het slagveld op te sporen. Cijfers tonen namelijk aan dat onder andere tijdens de Frans-Pruisische oorlog heel wat soldaten als vermist worden geregistreerd en dus nooit door de medische diensten gevonden worden. In 1885 geven twee journalisten, Van der Snick en Henry Sodenkamp, samen met professor Reul van de dierenartsenschool in Oostende een demonstratie met afgerichte politiehonden. Officier Van de Putte is verbaasd over de efficiëntie waarmee de honden objecten terugvinden over een grote afstand en individuen kunnen identificeren in een grote mensengroep. Het experiment overtuigt Van de Putte om de *Société des Chiens Sanitaires* op te richten, een dienst waar honden opgeleid worden om gewonden

Prentkaart met Belgische mitrailleurs in beweging. De mitrailleurs staan duidelijk gebruiksklaar gemonteerd op de karren. - (Mitrailleuse Belge – Belgian Machine Gun LI. Prentkaart Privé Collectie)

op het slagveld op te sporen. In het begin van de twintigste eeuw wordt het idee van de sanitaire hond door zowat alle Europese naties overgenomen. Duitsland, Engeland, Zweden, Frankrijk en zelfs Amerika leggen zich toe op het africhten van ambulancehonden.

Boodschappers

In de Eerste Wereldoorlog worden moderne communicatiemiddelen, zoals de telegraaf en de telefoon, gebruikt om als fronttroepen in verbinding te staan met de staf in de achterhoede. Een goede communicatie is immers noodzakelijk om aan doeltreffende oorlogsvoering te doen. Het verleden leert ons echter dat het contact tussen het front en de achterhoede vaak niet zo efficiënt was als werd beoogd. Dit komt voornamelijk doordat de transmissiemiddelen aan het front voortdurend gebombardeerd werden. Wanneer de moderne technieken het begeven valt men terug op meer traditionele communicatiemiddelen, namelijk honden en duiven. Beide dieren hebben een groot oriëntatie- en uithoudingsvermogen, zijn snel en kunnen makkelijk obstakels omzeilen op het oorlogsterrein. De honden kunnen worden ingezet om een boodschap in een koker om de hals naar de fronttroepen te brengen of om nieuwe telefoonlijnen aan te leggen.

Sapper Albert Martin beschrijft in zijn dagboek hoe honden aan het front afgericht worden tot boodschappers. *'They are fairly big, ugly looking mongrels and they are persuaded to do their work in the prospect of food at the other end.'* Vaak wordt gezegd dat de hond een goede boodschapper is omwille van zijn trouwe aard. De getuigenis van Albert Martin leert ons echter dat de trouwe aard van de hond ook niet overschat mag worden. Vaak hebben de dieren nog een extra motivatie bijvoorbeeld voedsel nodig om hun taak tot een goed einde te brengen. De boodschapper krijgt alvorens hij op pad wordt gestuurd geen eten meer. De hongerige hond weet uit ervaring dat hij op zijn bestemming een lekker maal voorgeschoteld krijgt. Van zodra de hond met de boodschap dus wordt losgelaten loopt hij in een rechte lijn naar zijn beloning toe. Een kleine koker aan de nek van een snelle, behendige hond is op deze manier soms de enige verbinding tussen de staf in de achterhoede en de fronttroepen.

In de loopgraven

Ook in de loopgraven zelf neemt de hond allerlei taken op zich. De soldaten rekenen voornamelijk op de uiterst fijne zintuigen van de hond om allerlei ongemakken en gevaren te vermijden. Allereerst blijken kleine huisdieren zoals katten, honden en vogels uitstekende verklikkers te zijn in de loopgraven. Dieren merken veel sneller dan mensen dat er gas in de lucht hangt. Zo waarschuwt de hond Timmy in mei 1916 zijn baas en diens mannen voor een Duitse gasaanval. Timmy wordt beschouwd als een held en na de oorlog richt de soldaat een monument op ter ere van zijn trouwe viervoeter. Bij een mogelijke gasaanval houden soldaten de dieren angstvallig in het oog omdat dieren tekenen van gasbesmetting vertonen alvorens mensen het gas gewaarworden. Duitse troepen gebruiken ook niet onregelmatig niesgas om de reukzin van de vijand uit te schakelen, op deze manier worden

de tegenstanders compleet verrast door de daarop volgende dodelijke gassen. Honden en katten beginnen veel eerder te niezen dan mensen dus ook hier kunnen de kleine huisdieren soldaten behoeden voor onaangename verrassingen.

De uitstekende reukzin van de honden wordt ook gretig gebruikt om te jagen op ongedierte. Naarmate de oorlog vordert krijgt de frontsoldaat er een nieuwe vijand bij, de ratten. De talrijke lijken en de viezigheid van het moerassige slagveld zorgen voor een overweldigende aanwezigheid van het gespuis. Raoul Snoeck, Belgisch frontsoldaat, beschreef de ellende van de ratten als volgt: *'Ze dansen in het rond, lopen over onze buik en ons gezicht. In het begin hadden we er afkeer van. Nu letten we er zelfs niet meer op. Het is een kwestie van gewoonte.'* Veel soldaten schafften zich een hond aan in de loopgraven om op het ongedierte te jagen. Het probleem van de ratten is echter zo breed verspreid dat het militair bestuur in juni 1916 besluit om honden uit te delen aan de verschillende eenheden om hen te helpen bij de rattenjacht. Een vaak voorkomend ras dat hiervoor gebruikt wordt is de Jack Russel. Deze hond is bekend omwille van zijn uitstekende kwaliteiten als rattenvanger.

Een ander goed ontwikkeld zintuig van de hond is het gehoor. Hierdoor is hij een trouwe kompaan op verdedigings- en verkenningssmissies, vooral 's nachts of bij mist. Een hond ligt altijd op de loer, niets ontgaat hem. Het minste geluidje of geurtje wordt door hem opgevangen, elke vijandelijke aanwezigheid wordt door hem opgemerkt. Honden nemen met plezier de wacht en patrouille op zich, ze volgen hierbij eigenlijk gewoon hun instinct. Een waakhond heeft, in tegenstelling tot een trek- of ambulancehond, geen specifieke training nodig. Niet enkel aan maar ook achter het front trekken honden de wacht op om ingekwartierde eenheden wat rust te gunnen of om munitievoorraden te bewaken.

Het is duidelijk dat de hond een grote ondersteunende rol speelt in de loopgraven. Ze hebben uitstekende zintuigen waardoor ze de soldaten kunnen waarschuwen voor gevaar en beschermen tegen ongedierte. De dieren hebben echter niet enkel een uitsluitend praktisch nut aan het front.

Mascottes

De vele dieren aan het front hebben ook een grote emotionele waarde voor de vaak ontmoedigde en eenzame soldaten. De dieren beschermen de soldaten niet enkel tegen onheil, ze doen de mannen ook denken aan hun thuis en de huiselijkheid die daar heerst. De dierlijke mascottes zijn zelfs zodanig populair dat de legertop moet ingrijpen omwille van bijvoorbeeld hondsdoelheid. Een soldaat die gebeten wordt door een hond is ten dode opgeschreven en het leger kan nog grotere verliezen missen als de pest. Honden worden verplicht een muilband te dragen, deze mag men enkel verwijderen voor de rattenvangst.

Nergens leeft de mens zo dicht bij een dier als in de loopgraven. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de honden vaak vermenselijkt worden. Tijdens de Eerste Wereldoorlog verschijnen tal van vertellingen over gehumaniseerde dieren, één daarvan is

Pierrot chien de la Belgique van Walter Dyer gepubliceerd in 1915. Het boek van Dyer vertelt het verhaal van Pierrot, een Belgische hond, die bij het uitbreken van de oorlog opgeëist wordt door het leger. Het feit dat men tijdens de Eerste Wereldoorlog het conflict weergeeft aan de hand van de avonturen van een hond toont aan hoe belangrijk de dieren toen waren.

Het oude gevechtsgeloof zegt dat manschappen mascottes uitkiezen omdat deze hen geluk brengen en garant staan voor hun bescherming. Vier jaar lang wordt de frontsoldaat vergezeld en ondersteund door zijn trouwe viervoeter. Mens en dier delen tijdens de oorlog hetzelfde lot en dat is wat de band tussen hen ook zo sterk maakt. Mensenlevens worden net zo fragiel als die van honden. Of zoals Camille Castele het zegt: 'dat mag niet zijn, beesten en mensen zo naar de kloten helpen'.

Femke Soetaert

De hond Cuinchy, boodschapper van het 10e bataljon Manchester Regiment, wacht op de boodschap die hij moet overbrengen naar de staf in de achterhoede. - IWM (Q 6477)

Een sectie sanitaire honden van het Franse Rode Kruis staat klaar voor de inspectie. - IWM (Q 53509)

*Belgische mitrailleurs aan het Westerse front (5 december 1914)
IWM (Q53452)*

De veterinaire infirmerie in oktober 1914 in Ieper

In het Kenniscentrum IFFM kreeg ik een bijgevoegde vraag: 'Na bijna honderd jaar zoekwerk weten ze hier toch al alles over 1914-1918?' Ik zweeg discreet maar dacht meteen aan een dossier waarvan Etienne Delannoo me een kopie bezorgde. Het ging over honderden kaduke Belgische legerpaarden die in de eerste helft van oktober 1914 in Ieper aankwamen en waarvan het latere lot onbekend is. Of toch vragen oproept.

VOORGESCHIEDENIS

Ieper was een garnizoenstad met een infanteriekazerne (met een bataljon en de Regimentschool van het 3de Linierregiment), een ruiterskazerne (met de Cavallerieschool in opvolging van de Rijsschool) en een militair hospitaal. De wijk tussen Majoorgracht en Rijselstraat was grotendeels militair kwartier. Na de mobilisatie van einde juli – begin augustus 1914, met ontbinding van de twee scholen en vertrek naar de regimenten, stonden de militaire gebouwen leeg. De Gendarmeriebrigade moest enige mannen afstaan en kreeg een tiental oorlogsvrijwilligers in vervanging. De Burgerwacht stond in voor wachtposten en rondgangen. Vanaf 25 augustus nam het hospitaal enkele militaire zieken of gewonden op.

ZATERDAG 3 OKTOBER 1914

Bij de toenemende Duitse druk op de zuidrand van de versterkte stelling Antwerpen had de Generale Staf besloten de legerbasis geleidelijk en ongemerkt te ontruimen. Treinen reden naar de kuststreek.

Het hoofd van de *Service Vétérinaire de l'Armée (S.V.A.)*, Hubert Gérards, gelastte om 12.30 uur de aangestelde veterinaire (d.i. nog niet benoemde dierenarts) Joseph Hamoir een trein met ongeschikte paarden te begeleiden. Aansluitend moest Hamoir in Ieper, in de leegstaande Cavallerieschool, een filiaal van de *Infirmerie Centrale Vétérinaire de l'Armée (I.C.V.A.)* inrichten. Hij moest al om 14 uur uit het station Stuivenberg vertrekken. Om 15.45 uur vertrok de trein met 38 cavaleristen en 242 paarden, tien dieren per wagon.

ZONDAG 4 OKTOBER 1914

Om 08.45 kwam de trein in het Ieperse station aan. Na de afluiging trok de lange colonne naar de Cavallerieschool. De stalling duurde een hele tijd want de stallen boden slechts 220 plaatsen. Even later kwam een trein met nog 198 paarden, vanuit de veterinaire infirmerie van de 2de Legerdivisie via het station Verrebroek

(bij Beveren-Waas). Het paard nr. 976 had de reis niet overleefd. De vrachtauto van de vilder bracht het kadaver weg, samen met een paard dat niet meer in staat was de kazerne te bereiken.

De commandant van de Infirmerie eiste burgerlijke werkrachten op voor de noodzakelijke verzorging van de paarden, ook voedsel en voeder. Intussen stond hij in voor de inrichting. Veel lokalen van de Cavallerieschool waren al bezet door rekruten van de klasse 1914 die hier uit Antwerpse depots aangekomen waren. In het vooruitzicht van een volgende paardenkonvooi liet hij een manege aanpassen. In de stad gingen geruchten omtrent Ulanenpatrouilles en naderende Duitse troepen. De plaatscommandant majoor Jean (?) André, bevestigde dat gevaar dreigde. Het haastige vertrek van de rekruten was een teken.

Hamoir kon om 20 uur in de Gendarmerie telefoneren naar de Provinciestaf in Brugge. Hij beschreef de situatie en kreeg de raad de beste paarden in veiligheid te laten brengen. Er stonden zieke en kreupel dieren, of ze waren verwond door kogels of scherven, of ze hadden open wonden door het zadel of paardentuig. In de late avond was een selectie onmogelijk want de stallen waren overlicht.

MAANDAG 5 OKTOBER 1914

Veterinaire Hamoir had een bewapende wacht georganiseerd. In de nacht kwam een bericht van de Spoorwegen: er waren 60 paarden op komst. De commandant stuurde een ploeg naar het station, om 2 uur bereikte de kleine colonne de kazerne. 's Morgens kon hij vanuit de Gendarmerie nog eens de Provinciestaf spreken. Om 9 uur kwam het bevel de beste paarden naar Lo te sturen. Ook om de volgende trein en de latere paardenkonvooiën naar Diksmuide af te leiden. Een kwartier later kreeg hij van de plaatscommandant een telegram van de vorige avond. Hamoir wist nu dat er 250 paarden kwamen maar zonder begeleiders. Hij ging naar het station en ontmoette er de Ieperse dierenarts Gabriël Decaestecker. Zoals bevolen gelastte hij de trein verder te rijden. Collega Decaestecker was bereid de lange trein naar Kortemark en Diksmuide te begeleiden, wel met de hulp van zes cavaleristen.

In de kazerne begon Maurits Hoflack de paarden te selecteren. Hij was een bekwame adjunct: student in de dierengeneeskunde en na de mobilisatie *auxiliaire du Service Vétérinaire* (d.i. helper, met rang als sergeant). Om 11.30 uur vertrok een colonne van 268 paarden uit Ieper. De aangekomen veterinaire Oscar Wabry kreeg daarvoor Maurits Hoflack mee, de 38 cavaleristen en 23 opgeëiste Ieperlingen. De stoet trok via Boezinge, Zuidschote en Reninge naar Lo: altijd ten westen van het kanaal of de IJzer. Oscar Hoflack (rijtuigverhuurder uit de Rijselstraat?) reed mee met een koets voor de bagage. In twee dagen waren negen paarden dood of afgemaakt. Volgens Hamoir bleven 239 dieren achter, onder de hoede van opgeëiste burgers.

DINSDAG 6 OKTOBER 1914

Om 08.30 uur kreeg Hamoir in Ieper een telegram van veterinaire Wabry: hij was de vorige dag met de paarden in Lo aangekomen, ze stonden in weiden en weldra in stallen maar hij vroeg aan-

vullende orders. Hij zal wel op de hoogte geweest zijn van de aanwezigheid van het rijpaard van diensthoofd Gérards en van de adjunct Génot. Hamoir had in Ieper onvoldoende personeel en vroeg hulp aan burgemeester René Colaert. Na de weigering was de Burgerwacht bereid de kazerne te vrijwaren van dieven.

In de loop van de dag kwamen nog 15 paarden aan: 13 vanuit Antwerpen sinds 3 oktober, 2 uit het 1ste Regiment Jagers te Paard in Gent. Het valt ons op dat de vermelde veterinairs geen hoge rang hebben. Hun namen staan niet in het jaarboek der officieren voor 1914. Het waren waarschijnlijk gemobiliseerde dierenartsen die aangestelde veterinairs 3de klasse werden, in afwachting van een benoeming. Ze waren in dit geval gelijkgesteld met hulponderluitenanten, later onderluitenanten.

WOENSDAG 7 OKTOBER 1914

Hamoir had vier militaire collega's ontmoet. Hij zocht tevergeefs telefonisch contact met zijn militaire overheden in Antwerpen en Oostende, om te weten wat hem te doen stond met de paarden waarvan de toestand niet toeliet ze te evacueren. De Burgerwacht leidde nog een gewond Duits paard binnen.

Bij de Duitse nadering schreef Hamoir om 11 uur zijn verslag voor het hoofd van de Veterinaire Dienst: 'Mon colonel...' Bij de derde bladzijde werd hij telkens weer opgeschrikt door artillerischoten en ontploffingen. Omstreeks 14 uur kwamen Duitse ruiterycolonnen in de stad. Patrouilles zwermden uit. Veiligheids-halve werden de documenten van Hamoir begraven in de tuin van het huis nr. 100 in de Rijselstraat.

Duitse officieren vroegen aan schepen Ernest Fraeys de Veubeke waar het personeel van de Infirmerie was maar kregen geen antwoord. Hamoir ontmoette hem en raadde aan dierenarts De-caestecker als contactman te nemen. Hijzelf zorgde ervoor niet in Duitse krijgsgevangenschap te komen. Tegen de avond bezetten Duitsers de Cavallerieschool. 'Un certain nombre de chevaux' kwam in Duitse handen. Volgens de rekening van Hamoir stonden of lagen er 239 kaduke dieren.

DONDERDAG 8 OKTOBER 1914

In de morgen waren overal Duitsers in de stad. Volgens Hamoir stond de Grote Markt vol voertuigen, kanonnen en mitrailleurs. Les Boches vertelden dat ze naar Calaisse trokken. Een Duitse ploeg verkocht in de Cavallerieschool de buitgemaakte paarden. Hamoir volgde van op veilige afstand de verkoop aan geïnteresseerde burgers. Hij hoorde bedragen vanaf 2,50 tot 30 frank voor een paard. (Na het vertrek van de Duitsers, op dezelfde dag, nam de stedelijke administratie die aankopen in beslag.) Hamoir ging de weg van zijn collega's op. (Te paard of te voet of op een fiets?) Hij vond ze terug, inbegrepen Decaestecker. Daarna kon hij Langemark bereiken van waaruit hij naar Brugge spoorde. Daar trof hij de Centrale Veterinaire Infirmerie van het Leger, onder de leiding van diensthoofd Gérards uit Antwerpen aangekomen.

NAGESCHIEDENIS

In 1915 kwam Oscar Hoflack nog eens in Ieper. Op 17 maart vond hij de papieren van Hamoir: o.a. het onvoltooide verslag van

7 oktober 1914. Hij kon alles aan zijn vroegere chef bezorgen.

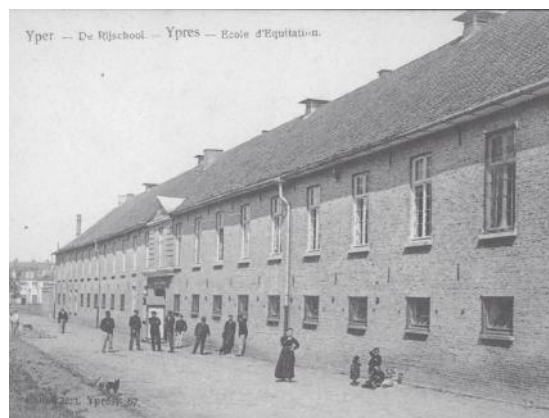
In juli 1917 lag op een bureau van het ministerie van Oorlog, in Le Havre, een vraag van een zekere Vermeulen uit Ieper omtrent geleverde maaltijden op 5 en 6 oktober 1914. Het hoofd van de Veterinaire Dienst kreeg twee vragen voor Hamoir: (1) In welke omstandigheden waren door de Infirmerie burgerlijke werkkrachten opgeëist? (2) Door wie en uit welk fonds werden ze betaald? (Merkwaardig dat er geen vraag was in zake het grote aantal achtergelaten paarden.)

Aangesteld veterinaire 3de klasse Hamoir antwoordde op 9 juli 1917 vanuit Loon-Plage (département du Nord). Het werd een korte brief met een afgewogen antwoord op de eerste vraag. Verder antwoordde hij met één zin. In vertaling: Ik heb niet de bevoegdheid inlichtingen te geven in verband met de tweede vraag in de *paraplu-brief* (d.i. brief om de verantwoordelijkheid af te wenden). Het laatste document, nr. 8 in het dunne dossier, is de brief van 22 januari 1924 aan de *Section d'Historique de l'Armée: Cher Monsieur Merzbach...* Jos. Hamoir (zonder rangvermelding) schreef een vervolg op zijn rapport: over het gebrek aan personeel en de tussenkomsten, over de tijdelijk bezetting in Ieper, over zijn ontsnapping en reis naar Brugge. In de aangehechte bijlage zat een *Feldpostbrief* aan een Duitse dragonder die op 7 oktober 1914 door de Ieperse Burgerwacht neergeschoten was.

SLOT

Het dossier verschaft heel wat gegevens die niet in Ieperse publicaties voorkomen maar het roept ook veel vragen op. Het is nu aan de Vrienden IFFM een en ander op te zoeken en mee te delen.

Roger V. Verbeke

BRON EN BEKNOPTTE BIBLIOGRAFIE

Documentatiecentrum Legermuseum in Brussel, archief vanuit C.H.D., bundel nr. 432-I.C.V.A.
Armée Belge. Annuaire officiel, Bruxelles, 1914.

50/64

Water Supplies on Asiago Plateau 1915-1918

Flanders' fields are stretched in all directions with waterways, canals, rivers and creeks; an important source of income and an easy way of transport, water is strictly tied with the landscape and economy of this region. This is evident also within the toponymy of the region, where many localities bear the suffix *-beke*.

As the First World War came to this region, water became both an ally and an enemy to the soldiers: trying to dig a trench meant finding water just few centimetres under the surface and the mud became a vicious and tenacious obstacle to every strategic and logistic operation. But, also, the flooding between Diksmuide and the sea helped what was left of the Belgian Army to defend the last strip of their homeland.

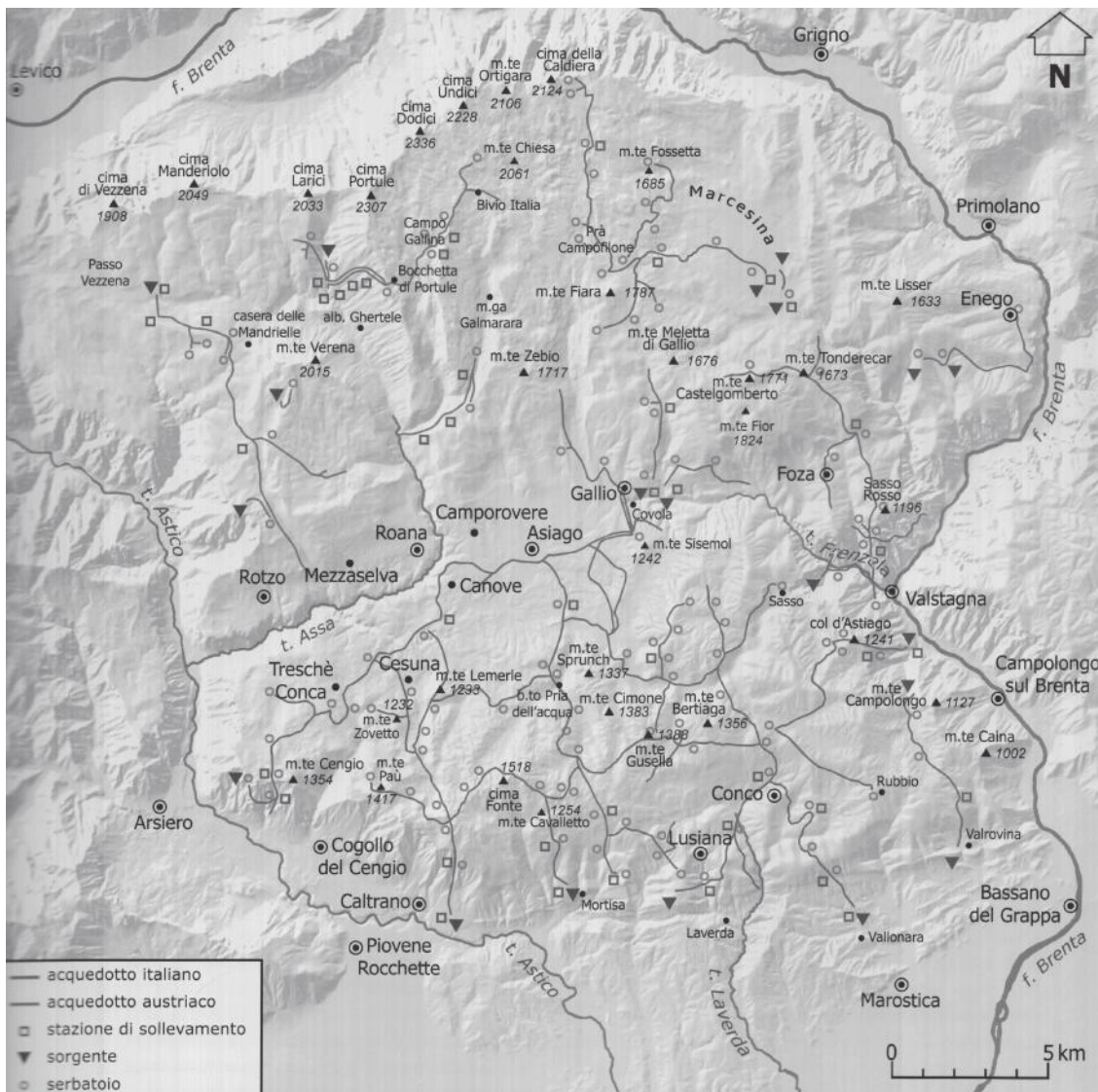
The muddy fields of Ypres are an iconic image of WWI but the Great War has been fought in different regions and landscapes all over Europe and beyond. On the Italian front, for example, mud is not a common feature of that war, whereas rock and snow are more emblematic, as the Friends of the Museum have learned in their trip to the *Isonzofront*.

Usually depicted as green valleys with creeks and falls, the Alps are sometimes different from the imaginary: the northern part of Asiago Highland, Vicenza Province, which saw heavy fights between the Italian "Alpini" and Austro-Hungarian Kaiserjagers during WWI, look more like a rocky desert than a grassy field. It is a matter of soil: highly permeable, the water always flows beneath the ground, never forming any kind of creek on the surface. Finding water in this region has been therefore a major issue for both the armies fighting at those altitudes and on such ground. Springs suitable for transport with aqueduct were very few (3 in 1914) and all located on the northern part of the plateau. For the sparse population they were enough but as soon as the troops came to defend the border, water supply became an issue. Stationed on a remote part of the highland, with few springs, soldiers were forced to improve aqueducts both extending the old ones and creating new ones from the rivers in the nearby Astico and Brenta valleys.

The first year of war passed away quietly, with only a big Italian attempt to force the fortified Austro-Hungarian line. The nature of the ground and the few troops available forced the Italian generals to keep the defensive: this was intended as a secondary front and the big efforts were to be spent on the Isonzo river. But this was not the plan of the Austrians: since the start of the war, Commander in Chief Konrad von Hotzendorf planned to attack the Italian army from the Trentino salient, and catch them from behind the Isonzo. The highlands of Vicenza were the only suitable areas for such an attack. The offensive started on 15 May 1916, involving two Austro-Hungarian armies (3rd and 11th) and

some 1150 artillery guns. Italian troops were soon overwhelmed and started to retreat: reinforcements were quickly transported to the area of attack and the troops stopped their retreat on the last chain of mountains before the level ground, which became the line of maximum resistance. Exhausted after a month of battles on hard terrain, with the artillery support still way behind, finally the Austro-Hungarian troops were forced to stop the offensive and fall back to dominant positions over the highlands. Italian troops soon tried to regain the lost terrain but all attempts were unsuccessful and had a high number casualties.

At the end of the offensive Italian troops found themselves in

difficulty, trying to keep a steep terrain below the Austrians and with little logistic infrastructure. On mid-July there were some 600.000 Italian soldiers on the Plateau and they needed water supplies not only for drink but also for cooling machine guns and motor engines, for the cement for fortifications, for the horses, etc. But the few springs available were either in enemy hands or polluted: the shortage of supplies soon became impelling and the commanders struggled to figure out how to solve the problem. Supply has to be done with all means at disposition:

“Dal 24 maggio entrarono in funzione varie sorgenti al piede sud dell’altopiano: convenientemente adattate per la raccolta dell’acqua

in serbatoi e per il carico, vi si ricorse per il rifornimento effettuato a mezzo autocarri e autobotti al XIV Corpo d'Armata. Dal 4 giugno, per il rifornimento al XXIV Corpo d'Armata si aggiunsero gli acquedotti di Cogollo e di Thiene. Dal 6 giugno per il rifornimento al XX e XXII Corpo d'Armata furono poste in esercizio le ricche sorgenti di fondo Valsugana. Come mezzi di trasporto si usarono tutti i mezzi possibili: ferrovia Cogollo-Campiello, gli autocarri, il carreggio e le salmerie. Nel periodo di maggior lavoro, quattro avancorpi d'Armata più un raggrup-

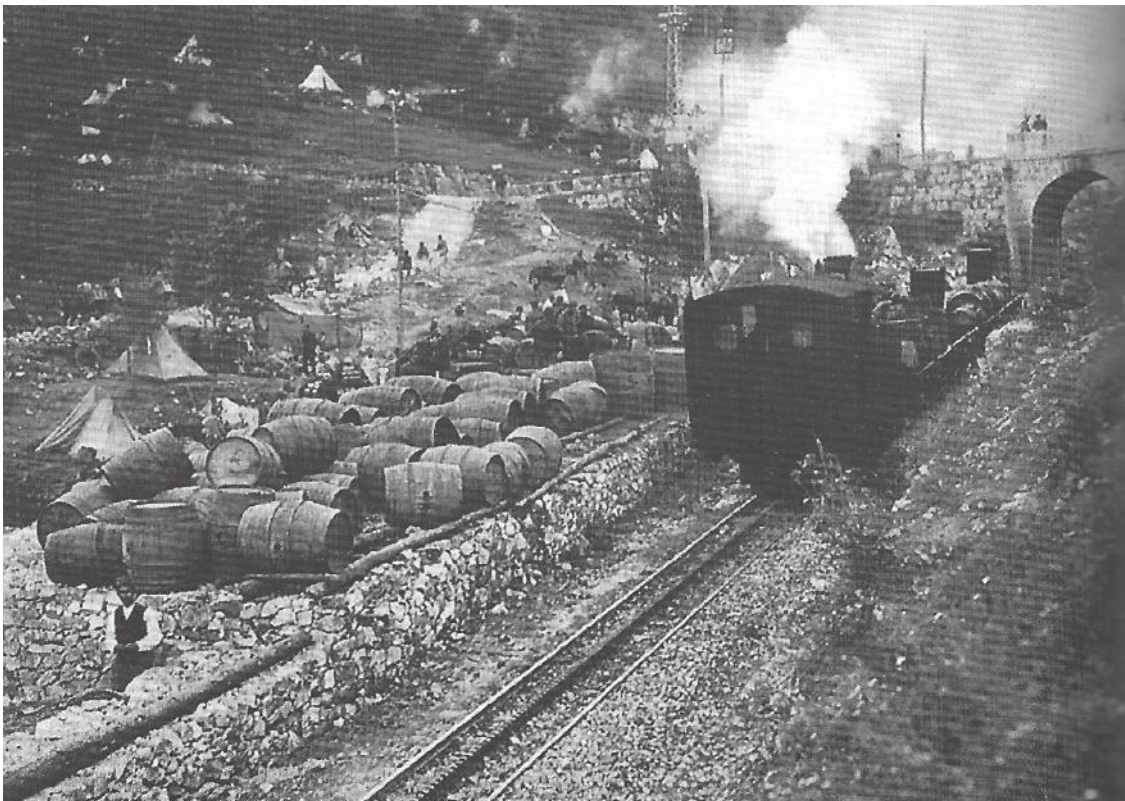

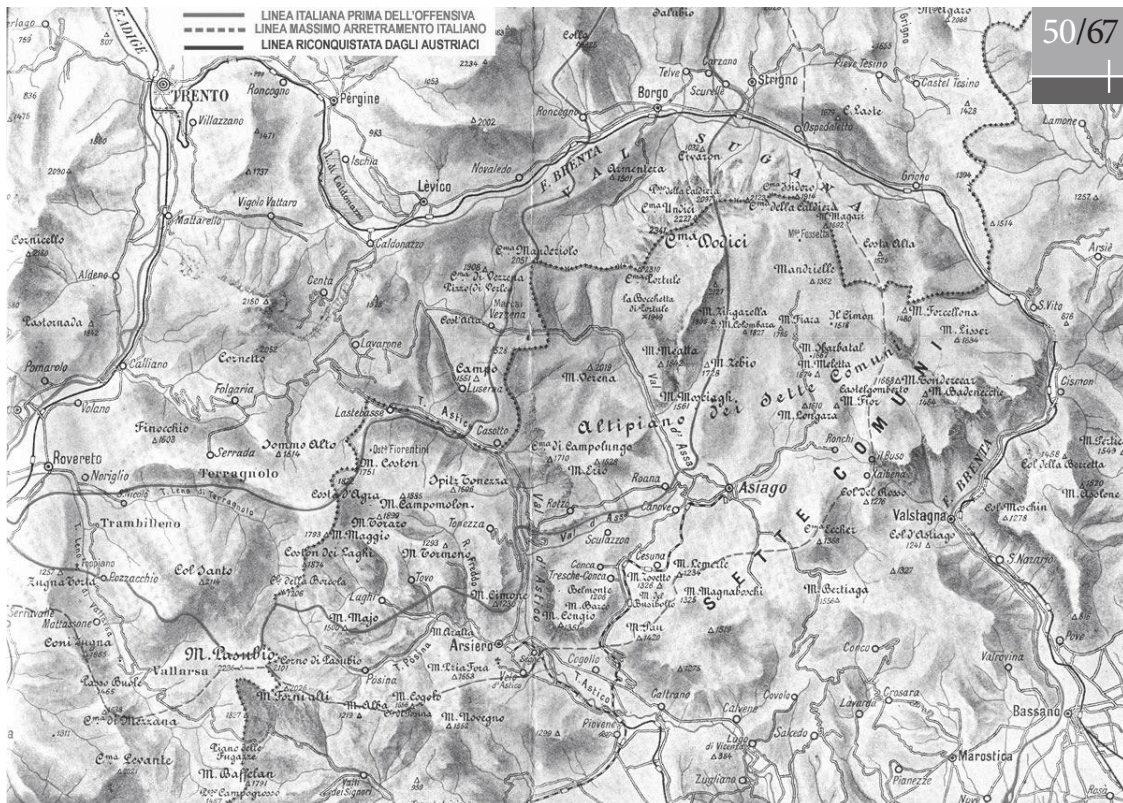
pamento alpini furono così riforniti di acqua con una provvista giornaliera che giunse sino a 745.000 litri, comportando l'impiego di 3800 botti, più di 60000 ghirbe, 16 carri ferroviari, 40 autobotti, 300 autocarri e circa un migliaio di quadrupedi.¹

Dislocated far from any town, on hard, steep mountainous terrain, Italian troops were in a precarious position. They soon took advantage of the end of the offensive and the stabilization of the front, spending huge efforts to improve the aqueduct system and drop out the expensive and limited supply via trucks. It was not a simple task: engineers were facing a hard challenge since pumping water from the level ground to the Plateau meant overtake an altitude gap of 1000 metres. The pipelines were partitioned with several pumping stations located at different altitude, to distribute the stress upon different pumps.

"Fu possibile infine nel luglio stesso sopprimere i rifornimenti dal piano, portare i luoghi di carico per auto-botti, carri, ecc. sull'Altopiano, e distribuire, con un numero cinque volte minore di mezzi di trasporto, una quantità d'acqua tre volte più grande."²

Until 1918 this has been the only big offensive in this area, due to the hard mountainous terrain. But fearing a strike back anytime, the Italian Army kept fortifying the region and building streets,

storehouses and aqueducts. At the end of the war on the Plateau there was a massive, complex system of aqueducts and water supply: composed of 102 km of water pipelines with 30 pumping stations and 2900 m³ of tanks, it was capable to deliver 4.550.000 litres of water daily.

Many of the aqueducts were built to supply water to the troops, mostly in inhabited areas of the Plateau. For the population, which usually counted nearly 35.000 people, all this system of aqueducts was far, very expensive and delivered too much water for their humble needs. At the end of the war, like many of the structures built up for war purpose, the pipelines system was useless and so dismantled. Still, some traces of this complex infrastructure are visible nowadays, hidden in the woods of the Plateau.

Silvio Zenere

Bibliography

Pozzato Paolo e Corà Vittorio (a cura di), 1916 – *La Strafexpedition*, Gaspari, Udine, 2003.

Rigoni Patrizio e Varotto Mauro (a cura di), *L'Altopiano dei Sette Comuni*, Cierre Edizioni, Verona, 2009.

1. Since 24th May entered in function several springs at the southern foot of Asiago Plateau: adapted for collecting the water in tanks and for transportation, they were used to supply the 14th Army Corps. From 4th June, for the supply of the 24th Army Corps, a connection with the town aqueducts of Cogollo and Thiene was added. From 6th June for the supply of the 20th and 22th Army Corps the rich springs in the Brenta Valley were put in service. As means of transportation all the means available were used: Cogollo-Campiello railway, trucks, carts and carriages. The peak period saw four Army Corps supplied daily with 745.000 litres of water, using 3.800 barrels, 60.000 water-bags, 16 railway wagons, 40 tank trucks, 300 trucks and around a thousand horses.
2. In July it was finally possible to end all the supplies from the level ground, bring the loading platforms for trucks and carriages on the Plateau and to deliver, with five times less means, a quantity of water three times higher.

‘Where are the poppy fields?’

De ecologie van een wereldberoemd akkerkruid

Vrijwel elk initiatief of project omtrent ‘De Grote Oorlog’ zal zich de volgende jaren bedienen van hét internationale symbool dat oorlogsgruwel en haar slachtoffers herdenkt: de ‘poppy’.

Merkwaardig toch hoe een tener en broos akkerkruidje dergelijke wereldfaam verdiende.

Zuiderse immigrant

In België en Nederland komen drie soorten ‘wilde’ klaprozen voor: de ‘grote (of gewone) klaproos’ (*Papaver rhoeas*), de ‘bleke (of kleine) klaproos’ (*Papaver dubium*) en de ‘ruige klaproos’ (*Papaver argemone*). Alle klaprozen zijn van oorsprong immigranten uit de regio’s rond het Middellandse Zeegebied en Noord-Afrika. Dankzij de graanhandel (die al in Gallo-Romeinse periode vrij intensief was) en de ontwikkeling van de landbouw kon de plant zich in West-Europa vestigen.

De ‘grote klaproos’ groeit tot 60 cm hoog. Haar grote, bloedrode bloemen bezitten aan de basis de typerende gitzwarte, vaak kruisvormige vlek. Deze soort houdt van eerder vruchtbare zandleemgronden. De kleinere ‘bleke klaproos’ floreert op schralere zandbodems, groeit meer vertakt en tooit zich met kleine orangerode bloemen. De ruige klaproos is meer behaard, inclusief haar doosvrucht. Haar kleine bloemen zijn vuurrood met het zwarte ‘kruis’ rond de stempel.

Pionier op verstoorde bodems

Al onze klaprozen of papavers zijn éénjarige planten die zich specialiseerden als pioniers van verstoorte (omgewoelde) gronden. Daardoor werden ze echte ‘akkerkruiden’. Voordat herbiciden de landbouwgewassen clean maakten, groeiden en bloeiden ze veelvuldig in (vooral) graanvelden. Nu ontdek je ze enkel op recent omgewoelde bodems, langs veldpaden, in vergraven wegbermen, op verwaarloosde terreinen en tijdelijk braakliggende gronden. De minuscule papaverzaadjes ontkiemen pas wanneer ze, soms na tientallen jaren rust, aan het oppervlak komen door een of andere verstoring van de bodem. Wanneer ze na die passieve periode plots opnieuw licht zien, komt het ontkiemingsmechanisme op gang. Dit maakt klaprozen erg geschikt als akkerkruid: ze

ontkiemen razendsnel nadat de landbouwer zijn akkers ploegde, egde en inzaaide met graan. De plant haast zich om een dunne penwortel en een stengel met diep ingesnedene blaadjes te ontwikkelen en groeit samen met de graanstengels op. Van mei tot september, dus voordat het graan rijp is, bloeien ze met vier dieprode kroonblaadjes. Wanneer de bloem zich opent, vallen de groene kelkblaadjes af en richt de stengel zich op tot net boven het koren.

Door die grote felrode bloemen verzekeren de planten zich van insectenbezoek en dus van de noodzakelijke bestuiving. Midden elke bloembodem groeit een bosje meeldraden met donkerpaarse helmknoppen rondom de stempel. De opvallend zwart gekleurde, vaak kruisvormige bloembodem (soms nog benadrukt door een streepje wit) lokt de insecten naar de stempel, die later tot een zaaddoosje zal uitgroeien.

De bloeiperiode is voorbij voordat de oogst wordt binnengehaald. De fijne zaadjes rijpen af in de tonvormige zaaddoosjes, van waaruit ze, als echte zoutvaatjes door de wind worden uitgestrooid. Klaprooszaadjes blijven bijzonder lang kiemkrachtig. Een groot deel van de zaadjes stelt de kieming bovendien voor lange tijd uit, zeker wanneer ze onder een laagje grond liggen. Zo wordt de overleving van de soort over langere periodes gewaarborgd.

Wereldsymbool voor oorlogsgruwel

Korte tijd nadat het beroemde gedicht ‘In Flanders Fields’ van de Canadese arts en kolonel John McCrae op 8 december 1915 gepubliceerd werd in het magazine ‘Punch’, groeide de klaproos als ‘poppy’ binnen het Britse Imperium en de Verenigde Staten uit tot hét symbool voor de Eerste Wereldoorlog. Die symboolwaarde werd mondiaal nadat de Amerikaanse schrijfster Moina Michael (1869-1944) in 1918 een eerbetoon schreef aan ‘In Flanders Fields’ met haar gedicht ‘We Shall Keep the Faith’. Ze voert daarbij uitdrukkelijk de klaproos op als symbool voor de oorlogshelden. Op 9 november 1918, twee dagen voor het einde van de oorlog, deelde ze voor het eerst klaprozen uit als teken van herdenking en eerbied.

De felrode kleur van de bloem werd uiteraard al langer in verband gebracht met het bloed en de ellende van (gesneuvelde) soldaten. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd die betekenis nog versterkt toen de klaprozen zich massaal ontwikkelden en bloei-

den op de omgewoelde slagvelden. Alsof de gesneuvelde soldaten hun bloed nog eenmaal als bloemen lieten opleven.

In werkelijkheid kon het zaad van de klaprozen, als volleerde pioniersplant, ongeremd kiemen op de bodems die door aanhoudende en massale explosies, voortdurende graafwerken en vertrapping herhaaldelijk werd omgewoeld. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de frontgebieden tijdens de zomer met de dieprode gloed van klaprozen getooid waren. Ook andere snelgroeiende eenjarige kruiden beleefden toen een glorie-tijd: kamille, mosterdzaad, koolzaad, ... Een bepaald soort koolzaad zou zelfs actief worden uitgezaaid om omgewoelde bodems te maskeren.

Ook in de eerste jaren na de oorlog kleurden miljoenen klaprozen de verstilde slagvelden bloedrood. Immers, door het ruimen en effenen van de gronden werd de bodem opnieuw omgewoeld. Maar twee tot drie jaar na de opruimperiode verdwenen ook de klaprozenvelden uit het beeld.

‘Where are the poppy fields?’

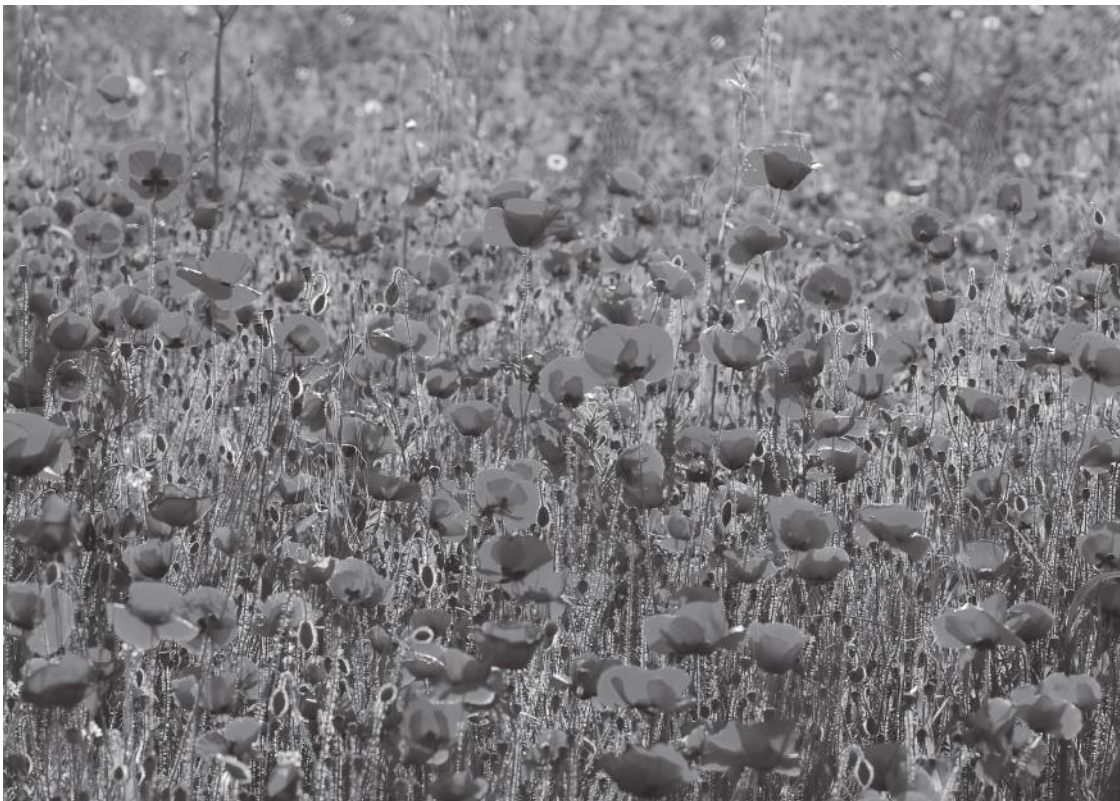
De klaproos is een pracht van een bloem met een enorme symboliek. Bezoekers van de frontlandschappen in de Westhoek

kunnen soms echt ontgoocheld zijn omdat er van de ‘velden van klaprozen’ uit de oorlogsgedichten op vandaag weinig of niets te zien is.

Her en der zijn wel nog vlekjes klaprozen te ontdekken: soms aan de rand van een korenveld, meestal in wegbermen waar enkel maanden voordien graafwerken doorgingen. Ook op bouwerven kunnen vaak verrassend veel klaprozen opduiken. ‘Where are the poppy fields?’ is dan ook een klassieke vraag aan de balie van ons Bezoekerscentrum in de Lakenhalle.

De enige manier om het beeld van de slagvelden vol klaprozen enigszins op te roepen, is grootschalig tuinieren en dit ook jaarlijks consequent herhalen. De praktijkervaring leert dat dit niet eenvoudig is en steeds een tijdsgebonden resultaat oplevert: klaprozen bloeien van begin mei tot half september. Binnen de leperse Groendienst en Milieudienst worden momenteel enkele initiatieven gepland om tegen mei 2015 op enkele belangrijke sites goed beheerde klaproosvelden tevoorschijn te toveren: nabij Hill 60, op de site McCrae, het monument voor de Eerste Gas-aanval in Steenstrate, mogelijks ook op enkele rotondes op de invalswegen.

Lieven Stubbe

50/70

REMEMBRANCE

Joseph Verkinderen

5

Toespraak gehouden door Filip Debergh op 1 april tijdens de Remembrance voor Joseph Verkinderen, begraven op de Belgische begraafplaats van Keiem. Deze remembrance werd bijgewoond door enkele VIFF-leden en door de leerlingen van het 5de jaar van het St.-Leocollege te Brugge, waar Joseph Verkinderen school liep.

Beste leerlingen, leerkrachten en directie van het St.-Leocollege, beste VIFF-leden, dames en heren, welkom bij dit korte herdenkingsmoment voor Joseph Ferdinand Verkinderen, oud-leerling van ons college die sneuvelde op 22 oktober 1914, toen hij nauwelijks 3 jaar ouder was dan de meeste jongens onder jullie hier. Zijn naam staat samen met 37 andere namen vermeld op een gedenkplaat in onze school en jullie hebben er al vaak langs gewandeld op weg naar de kapel.

Joseph Ferdinand Verkinderen werd op 30 november 1893 geboren als zoon van Alphonse Verkinderen en Celina Delannoy. Zijn vader had in Tielst een schoenfabriek en de familie was dus niet onbemiddeld en kon hun zoon onderwijs laten volgen in het St.-Leocollege. Het is niet uitgesloten dat hij er les kreeg van priester-leraar Camille Duron, die een jaar later zou sneuvelen en begraven ligt in Jonkershove.

Na zijn humaniora hielp Joseph vermoedelijk zijn vader in de fabriek. Op zijn bidprentje staat immers te lezen: 'Hij was de rechterarm van zijn geliefde vader en een schitterende toekomst stond voor hem open.'

Joseph liet zich in 1913 inlijven bij het Belgische leger en behoorde tot het 4de linieregiment (tweede bataljon; 3de compagnie) dat deel uitmaakte van de Eerste Legerafdeling of -divisie.

Hij was ingekwartierd in de Poermolenkazerne gelegen langs de Kazernevest in Brugge, nauwelijks 500 meter van het St.-Leocollege. In de nacht van 3 op 4 augustus verlaat het regiment de kazerne en neemt het de trein richting Tienen, waar het op 4 augustus aan de rivier de Gete wordt opgesteld. Op 20 augustus

begint dan de fameuze terugtrekking van het Belgische leger en na de val van Antwerpen wordt het 4de linieregiment eventjes ingezet voor Gent, bij Melle. Daarna kwam Joseph op 13 oktober weer in Brugge aan. Je vraagt je af of hij eventjes vrienden of familieleden heeft kunnen begroeten zoals sommige andere soldaten deden. Feit is dat de jonge Joseph toen al zoveel had meegemaakt tijdens de terugtocht dat wij ons dat nog nauwelijks kunnen voorstellen. Er waren de voortdurende beschietingen, de angst gewond te raken of door de Duitsers te worden gevangen genomen; er was de confrontatie met dode en zwaargewonde makkers verminkt door granaatscherven; er was de impact van de droevige taferelen van de vluchtende bevolking; er was de toenemende vermoeidheid door de lange tochten langs hobbelige velden en slechte wegen; de kapotte en met modder bemeurde kledij en de stukgelopen schoenen. Veel soldaten waren vermagerd, beslijkt en nauwelijks herkenbare wrakken.

Lang kon Joseph niet in Brugge blijven. De Duitsers zaten hen op de hielen en 's anderendaags was hij al op weg naar Gistel en vandaar ging het met de tram naar Oostende. Uiteindelijk arriveerde hij met zijn makkers in Veurne in afwachting van hun inzet aan de IJzer. De hoop die de Belgische soldaten even hadden, dat ze naar Frankrijk zouden reizen om te recupereren en de Fransen en Britten hen zouden aflossen, was daarmee voorgoed verdwenen.

En het ergste moest nog komen.

Op 14 oktober wordt beslist om de linkeroever van de IJzer uit te bouwen als een verdedigingslinie met een aantal bruggenhoofden en voorposten op de rechteroever. Aanvankelijk werden 6 Belgische legerafdelingen opgesteld aan de IJzer van de zee tot aan Boezinge. De hele eerste legerafdeling, waaronder het 4de linieregiment van Verkinderen stond opgesteld in de sector Ramskapelle tussen kilometerpaal 4 en kilometerpaal 10, halfweg de bocht van Tervate.

Als de Duitsers wilden doorstoten naar Duinkerke en Calais moesten ze in elk geval over de IJzer geraken en daarom pakten ze eerst de voorposten op de rechteroever van de IJzer aan. Eén van die belangrijke voorposten was Keiem ter verdediging van de bocht van Tervate, het zwakke punt in de Belgische verdedigingslinie. Die bocht vormde bijna een halve uitstulpende cirkel en als de Duitsers op dat punt de IJzer konden oversteken waren

de Belgische troepen kwetsbaar voor vuur dat uit 3 richtingen kwam.

Op 18 en 19 oktober begonnen de hevige gevechten om de voorposten. Naast andere voorposten ging ook Keiem verloren op 18 oktober maar na een Belgische tegenaanval van het 8ste en 13de linieregiment kwam Keiem even opnieuw in handen van de Belgen ten koste van zware verliezen. Helaas moest Keiem op 19 oktober weer worden prijsgegeven. Er volgde een verwarde terugtocht over de IJzer waarbij soldaten van het 8ste en het 13de mogelijks ook door eigen vuur werden geraakt. Meer dan 100 man sneuvelde. 147 van de 590 begraven soldaten op de begraafplaats van Keiem zijn dan ook van deze twee regimenten. Met het verlies van Keiem wordt beslist om de Tervatebrug door Belgische genietroepen te laten opblazen om te verhinderen dat de Duitsers daar de IJzer zouden oversteken.

In de nacht van 21 en 22 oktober gebeurde dan waar al lang voor werd gevreesd. Twee bataljons van het 26ste Duitse reserveregiment slaagden erin om bij kilometerpaal 10, halfweg de bocht van Tervate, de IJzer over te steken en de Belgische verdedigers daar te verrassen en uit te schakelen.

Een lokale, geïmproviseerde Belgische tegenaanval met 2 bataljons om de Duitsers weer over de IJzer te dwingen, loopt 's

morgens uit op een mislukking. Om 16.20, nadat de ernst van de situatie duidelijk wordt, wordt een meer gecoördineerde tegenaanval gelanceerd met 4 bataljons; met de deelname van een bataljon van het 4de linieregiment, wordt het lot van Joseph Verkinderen wellicht bezegeld. De Duitse artillerie op de rechteroever traketeert de bataljons al voor de aanval op een regen van granaten in de buurt van Pervijze. Werd Joseph dan al dodelijk getroffen of sneuvelde hij toen hij in de zompige weiden de IJzer naderde, in een open terrein dat doorweven was met een wirwar van watergangen? We zullen het nooit weten. Wat we wel weten is dat de aanvallende bataljons onder het helse artillerie- en mitrailleurvuur vanuit de hoeves bij de IJzer, weinig kans maakten. Ettelijke honderden Belgische soldaten sneuvelde in de zompige poldergrond, waaronder Joseph Verkinderen. Hij mocht nog van geluk spreken dat hij werd geïdentificeerd en werd begraven in Stuivekenskerke. Velen zouden nooit een gekend graf krijgen. Op de verzamelbegraafplaats in Keiem waar Belgische gesneuvelden werden bijgezet in 1925, zijn 364 van de 590 gesneuvelden onbekend.

In de IJzerslag verloor het Belgische leger uiteindelijk ongeveer 14.000 man (doden, gewonden, vermisten), ongeveer een 5de van zijn manschappen.

50/72

Op het bidprentje van Joseph Verkinderen staat te lezen: 'Wij zijn u allen dankbaar, de natie is u dankbaar, en uw roemrijk verleden zal in het geheugen blijven onuitwischaar, der toekomstige geslachten.'

Jullie leerlingen zijn die toekomstige generatie en het is belangrijk dat jullie deze jongen die net als jullie zoveel dromen had, maar ze niet kon waarmaken, herdenken en niet vergeten. President Obama wees in zijn speech in Waregem op het feit dat de huidige generatie een weelde en welvaart kent, die de jongens die hier 100 jaar geleden vochten zelfs niet hadden kunnen inbeelden. En dat deze 'hallowed ground', deze heilige grond, ons eraan herinnert dat die weelde en de vrijheid die we kennen, nooit als vanzelfsprekend mag beschouwd worden. Misschien is op die manier het offer dat Joseph Verkinderen heeft gebracht, niet helemaal zinloos geweest. Net als dat van de 37 andere gesneuvelde oud-leerlingen van het St.-Leocollege waaronder Gerard Savaete van de Garenmarkt in Brugge die 2 dagen nadat hij 21 was geworden, sneuvelde vlak voor St.-Pieterskapelle in de eerste actie van de IJzerslag.

(na deze toespraak lazen de leerlingen de namen van de gesneuvelde oud-leerlingen voor)

Bronnen:

Bauwens J., *De IJzer. Het ultieme front*, Davidsfonds, 2008.
 Chielens P., Dendooven D., Decoodt H., *De laatste getuige. Het oorlogs-landschap van de Westhoek*, Lannoo, 2006.
 Debaeke S., *Het drama van de dodengang*, De Klaproos, 1998.
 De Vos L., *De Eerste Wereldoorlog*, Davidsfonds, 1996.
 Lampaert R., *Van Maas tot IJzer*, De Krijger, 2008.
 Roba J.-L., Lampaert R., *Brugge tijdens de grote oorlog*, De Krijger, 2013.
 Senesaël M., *De IJzerslag 1914*, Langemark, 1958.
 Vandeweyer L., *De Eerste Wereldoorlog. Koning Albert en zijn soldaten*, Standaarduitgeverij, 2005.
 Van Pul P., *Oktober 1914. Het koninkrijk gered door de zee*, De Krijger, 2004.
 Verbeke Roger, *persoonlijke aantekeningen over de Eerste Legerdivisie*.
 Verleyen M., De Meyer M., *Augustus 1914. België op de vlucht*, Manteau, 2013.

DE KLAPROOS

Aan de rand van het veld of de berm van een gracht,
 daar groeit ze in al hare pracht.
 Haar hart is zwart en haar blaadjes zijn rood,
 symbool van het bloed en de dood.
 Maar een klaproos die groeit maar alleen in het veld,
 je kan ze niet kopen, geen geld dat telt.
 Ja, een klaproos groeit maar alleen in het veld,
 je kan ze niet kopen met geld.

In de Westhoek is 't, dat het is gebeurd,
 het landschap kapot was verscheurd.
 Vier jaar oorlogsleed, dat is ons verhaald,
 was 't landschap tot moer gemaald.
 Op het slagveld daar groeide niets meer in het veld,
 alleen luizen, ratten en stank van de dood.
 Waar kanon en gas alles heeft verschroeid,
 't is daar dat de klaproos nog bloeit

Honderd jaar weldra is 't, dat het is gebeurd,
 de Westhoek, kapot was verscheurd.
 En ze kwamen van ver ... en ze gingen nooit weer,
 hun lichamen vond men niet meer ...
 en een papieren klaproosje brengt men nu mee,
 't is 't symbool van verzoening en vree,
 Maar de echte klaproos ... die bloeit in het veld,
 je kan ze niet kopen met geld.

Joris Van Imschoot
 Fregatkapitein b.d.

'De Klaproos' Lied dat werd gemaakt
 door Joris Van Imschoot voor de Marine Reunie van 2009.

